

Ε

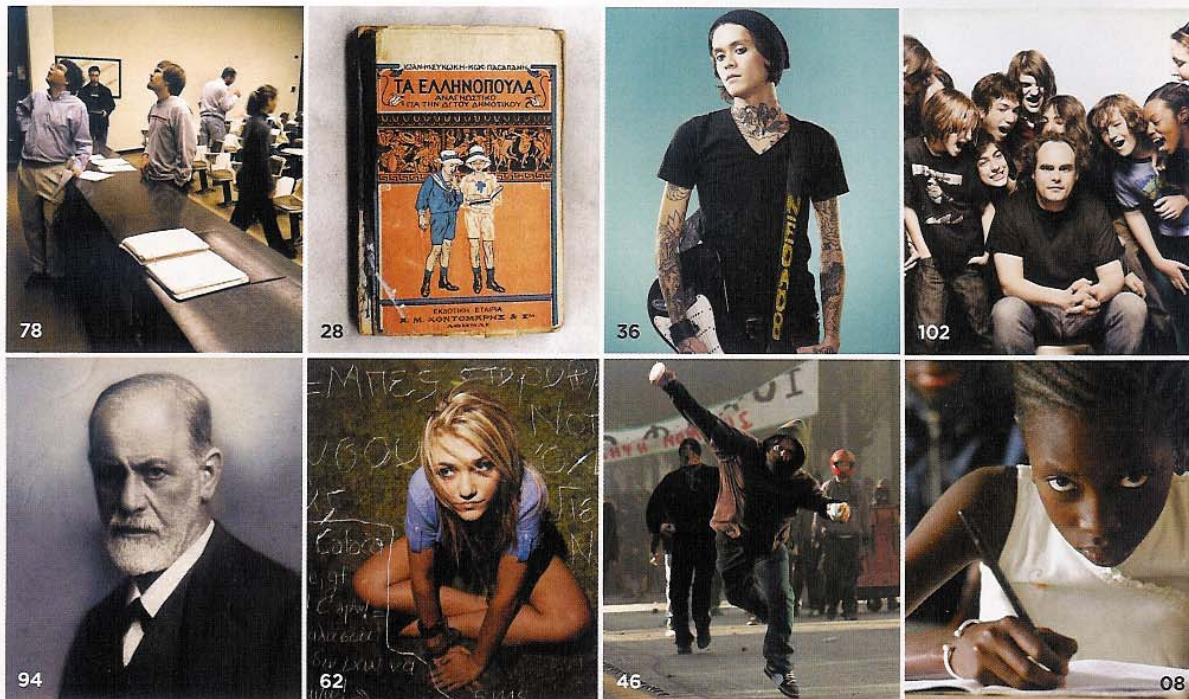
961

ΕΨΙΛΟΝ 13.09.09

την παλεύω! = Δεν αντέχω άλλο
ν πρέζες = Έχω φριχάρει!
Συντ. = Πάμε Σύνταγμα. Πω
Τβι; Σίβα τβόφλι = Είμαι καζός.
μαλιτβα φιλε μου = Μεγά
λωσε λιγάκι πρι
Αλλη μια ωραία μέρα και ο ήλιος
κάνει βαν η.....ς! >>

ΤΕΥΧΟΣ
Εκπαίδευση

Πώς την προτιμάτε; Όπως την οραματίστηκε ο Γληνός ή όπως την τσάκισαν οι μονάρχες; Όπως την αμφισβητούν οι μαθητικές και οι φοιτητικές καταλήψεις ή όπως τη μεταφράζει η γενιά τού «δεν την παλεύω»; Όπως και να 'χει, η γνώμη σας δεν έχει καμία θέση στο διάλογο των προειλημμένων αποφάσεων. Εκτός κι αν ανήκετε στην κυρίαρχη τάξη. Αυτήν, δηλαδή, που από καταβολής κράτους αποφασίζει για την παιδεία μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

08 | Η ΑΠΑΤΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Με την έκρηξη της βιομηχανικής επανάστασης και το σχηματισμό των εθνών-κρατών, η δημόσια εκπαίδευση γίνεται υποχρεωτική – όχι ως παροχή προς τις μάζες, αλλά για να διδαχτούν αυτές να χειρίζονται καλύτερα τα εργαλεία και τα όπλα. Οι μεγαλοαστοί, έτσι κι αλλιώς, είχαν πιάσει από νωρίς τις καλύτερες θέσεις. Από τον Δημήτρη Αναστασόπουλο και τον Αρίστο Γιαννόπουλο

28 | ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ Ανέκαθεν τα αλφαβητάρια και όλα τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν το όχημα της επίσημης ιδεολογίας κάθε εποχής. Από τον Αρη Μαλανδράκη

36 | ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ Υπάρχουν παιδιά στην Ελλάδα που λατρεύουν το σχολείο; Και όμως, υπάρχουν. Οι μαθητές των δημόσιων καλλιτεχνικών σχολείων δεν βλέπουν την ώρα να φτάσουν στο σχολείο τους – όχι μόνο για να μάθουν, αλλά και για να αφήσουν ελεύθερο το συναίσθημα και τη

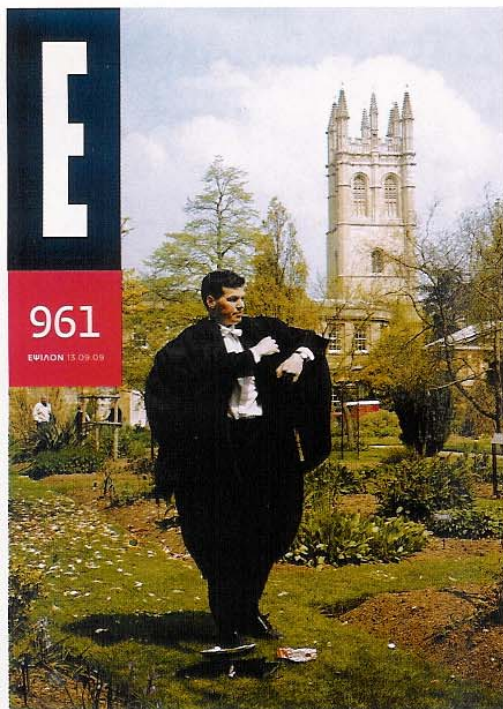
φαντασία τους και να δημιουργήσουν. Μέσα από το χορό, το θέατρο και τη ζωγραφική. Από τη Μελίνα Σιδηροπούλου

46 | ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ Η ελληνική πολιτεία από τις αρχές του 20ού αιώνα (μέχρι σήμερα) έχει δείξει παντοiotρόπως ότι μισεί την παιδεία, με αποτέλεσμα μαθητές και μαθήτριες να ταλαιπωρούνται από τις συνεχείς εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, που καταφέρνουν να απορρυθμίζουν... Από την Αφροδίτη Πολίτη

62 | ΜΙΛΑΤΕ ΤΗΝ ΑΡΓΚΟ; Μιλάμε άλλη γλώσσα! Αυτό νιώθουν πολύ συχνά οι γονείς όταν ακούνε τα παιδιά τους να συζητάνε. Κι όμως, η αργκό των νέων μόνο καινούργιο φαινόμενο δεν είναι. Γι' αυτό, θυμηθείτε λίγο την αμηχανία και των δικών σας γονιών μπροστά στις δικές σας «ακατάληπτες» εκφράσεις: ρίξτε και μια ματιά στο γλωσσάρι που ακολουθεί, για να «το χετέ», να είστε «οκέικ» και να γίνετε πανεύκολα «αν-παίκατμπλ!» Από τη Βάσω Κανελλοπούλου

78 | ΕΔΡΕΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ Παρότι οι νεοελληνικές σπουδές στα πανεπιστήμια του εξωτερικού υποτίθεται ότι πρέπει να παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού και της σύγχρονης φυσιογνωμίας της χώρας, τα τελευταία χρόνια πολλές από τις αντίστοιχες έδρες οδηγούνται σε μααρασμό ή καταργούνται. Ο αριθμός των φοιτητών που τις επιλέγουν μειώνεται δραστικά και το ελληνικό κράτος, φυσικά, αδιαφορεί. Σώφρων διπλωματική πολιτική! Από τον Δημήτρη Αγγελίδη

94 | ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΕΣ Μισίμα και Μορίτα, Φρόνιτ και Γιουνγκ, Ράσελ και Βιγκενστάιν: οι σχέσεις δασκάλου και μαθητή ποτέ δεν δοκιμάστηκαν τόσο όσο όταν μοιράστηκαν τους δύο αυτούς ρόλους άτομα χαρισματικά και ιδιοφυή, που φλέγονταν να χαρακτηρίσουν την εποχή τους. Η Μελίνα Σιδηροπούλου καταγράφει τις σχέσεις πάθους μεταξύ ορισμένων κορυφαίων του παγκόσμιου πνεύματος.

REJECTED

Το δεύτερο εξώφυλλο

Γιατί, κύριος, δεν ενδιαφέρεστε για τις νεοελληνικές σπουδές;

ΦΩΤ. ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ JONNEK JONNEKSSON | ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΡΓΟΥΛΙΑΔΗΣ

Την προεκλογική καμπάνια του Ομπάμα χρησιμοποιούν copy-paste και οι δύο αρχηγοί... Μόνο που εμείς δεν είμαστε **αμερικανάκια!**

Βάσω Κανελλοπούλου

Ούτε να το σκεφτείτε ότι οι περικοπές στα προεκλογικά έξοδα των κομμάτων γίνονται επειδή λείπει ο **Χριστοφοράκος!**

Γιάννης Μπογιόπουλος

Βρε **Πύρρο**, σοβαρολογείς που θα κατέβεις στις εκλογές; Να χάσεις και το μισθό του στρατιωτικού;

Αρίστος Γιαννόπουλος

Μονομαχία Κωστάκη και Γιωργάκη. Με σπόνσορα τη **Ζίμενς;**

Γιώργος Χριστοδουλόπουλος

Και όπως θα το έλεγε ο Φινάκης...

Θεά ο Καρτζαφέρης!

Γιώργος Πιτροπάκης

Αν κάποιος ενδιαφέρεται για το εκλογικό αποτέλεσμα, ας επικοινωνήσει μαζί μου, ώστε να μου πει κι εμένα ένα λόγο για να **ενδιαφερθώ.**

Τίνα Κουλουφάκου

Οχι τίποτ' άλλο: αν δεν πας να ψηφίσεις, θα σε πιάσει στο στόμα του κι ο **Πάγκαλος!**

Βάσω Κανελλοπούλου

ΣΥΝ-τροφοί, σοβαρευτείτε! Αλλιώς, θα δικαιωθεί η λαϊκή παροιμία «της κοντής ψ... οι **τρίχες** τής φταίνει!».

Αρίστος Γιαννόπουλος

Και η ενδεκάδα της Εθνικής Ελλάδος έχει **έναν** προπονητή, ρε παιδιά του ΣΥΡΙΖΑ!

Βάσω Κανελλοπούλου

Βιντεοκείμε έγιναν οι Μπιτλς. Καλή ιδέα δεν είναι για τα **«ιστορικά στελέχη»** των κομμάτων; Πού να τρέχουν πάλι για εκλογές...

Γιώργος Χριστοδουλόπουλος

Κλίμα ηττοπάθειας επικρατεί στο εσωτερικό της Ν.Δ. Και κλίμα **καρδιοπάθειας** στο εξωτερικό της.

Αρης Μαλανδράκης

Πρώην καλαθοσφαιριστής πιάστηκε έτοιμος να πουλήσει δύο ρουκετοβόλα. Χμμμ, κι αυτός **επιχειρηματίας** μετά την αθλητική καριέρα.

Τίνα Κουλουφάκου

Ευτυχώς, υπάρχει ο Ολυμπιακός του Βόλου, γιατί ο άλλος έγινε του **κώλου.**

Γιώργος Πιτροπάκης

«Φωτιά» τα σχολικά είδη φέτος. Μετά αναρωτιόμαστε πού μαθαίνουν τα πιτσιρίκια τις **μολότοφ!**

Γιάννης Μπογιόπουλος

Επιστήμονες ανακάλυψαν το γονίδιο που προκαλεί το πάχος. Με το καλό, να βρουν και αυτό που προκαλεί την **παχυδερμία.**

Αρης Μαλανδράκης

Πλημμύρες στα καμένα, λιπάσματα και αστικά λύματα στις λίμνες. Από την ταξική, στην **τοξική** πάλη...

Γιώργος Χριστοδουλόπουλος

Εμβόλιο κατά του καρκίνου του προστάτη βρέθηκε. Για τους σκέτους **«προστάτες»**, ακόμα τίποτα.

Γιώργος Πιτροπάκης

ΔΕΘέλουμε άλλο.

Ντίνα Δασκαλοπούλου

Κυριακάτικη

Ιδιοκτησία Χ. Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α.Ε.

Ιδρυτής Χρήστος Τεγόπουλος

Εκδότης Θανάσης Τεγόπουλος

Διευθυντής Γιάννης Βλαστάρης

Ε

Αρχισυντάκτρια Σίσου Αλωνιστιώτου

Υπεύθυνοι ύλης Ελένη Γκρούη, Βαγγέλης Γρηγόρης

Επιμέλεια ύλης Μάχη Γεωργιάδου, Κατερίνα Χριστοδούλου

Creative art director Δημήτρης Παπάρογλου (designersunited.gr)

Art director Ρίτα Αλοδιανάνκη

Υπεύθυνη σελιδέ - δημιουργικού Ειρήννα Αθανασίου

Ατελιέ Θωδωρής Αρχοντίς, Γιώργος Βεργουλιάδης,

Νώντας Γελαδάρης, Μιχάλης Μιμίδης, Βούλα Σταυροπούλου

Υπεύθυνη φωτογραφικού Νικάνορη Κουκουλιώτη

Επεξεργασία εικόνας Δημήτρης Λαζάρου, Παναγιώτης Βαβός

Διόρθωση κειμένων Αυγή Μ. Πλασιά

Παραγωγή Φωτοεκδοτική Α.Ε.

Εκτύπωση-βιβλιοδεσία Χ.Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις Α.Ε.

Το ΕΦΙΛΟΝ παρέχεται δωρεάν μαζί με την Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία. Απαγορεύεται η αυτοτελής πώλησή του. ΕΦΙΛΟΝ e-mail: epsilon@nef.gr ΜΙΝΩΣ 10-16, 117 43 ΑΘΗΝΑ, τηλ. 210 9296001, fax 210 9296342

ΘΕΜΑ 1 Ταξική εκπαίδευση

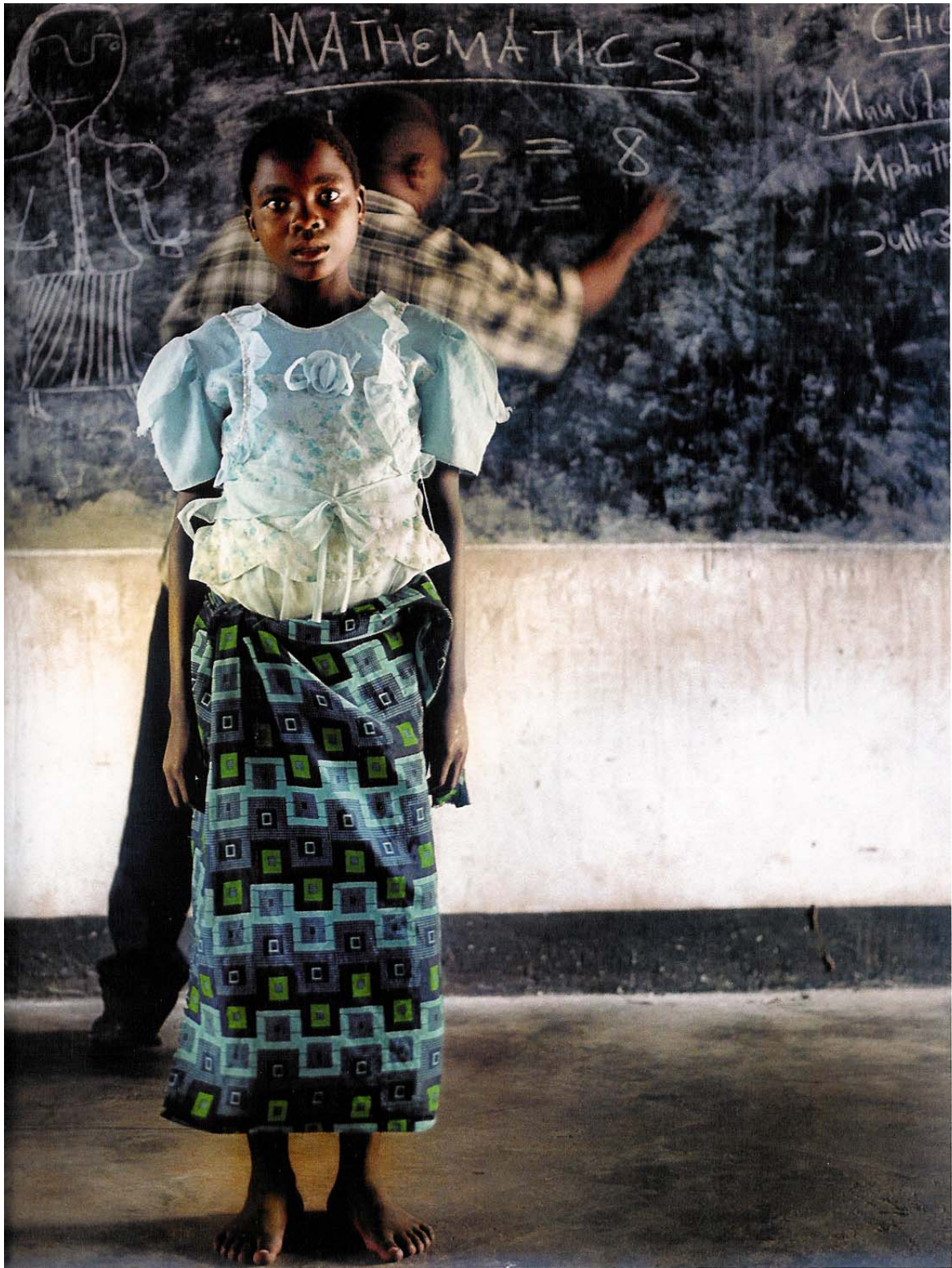
...σε μια ταξική κοινωνία

Μια σύντομη ματιά στην ιστορία της εκπαίδευσης δείχνει ότι η εξαγγελία του φιλελευθερισμού για μια εκπαίδευση με ίσες ευκαιρίες για όλους ήταν και είναι απατηλή. Η μαζική δημόσια εκπαίδευση δεν άλλαξε και πολλά πράγματα, όπως υποσχόταν στις αρχές του 19ου αιώνα. Υπήρξε με συνέπεια την ανάγκη δημιουργίας (και ομοιογένειας) των εθνικών κρατών και, φυσικά, την ανάδειξη της (ανερχόμενης τότε) αστικής τάξης σε ηγεμονική τάξη. Εκτοτε, οι πύλες της στενεύουν! Γιατί; Γιατί οι μάζες περισσεύουν...

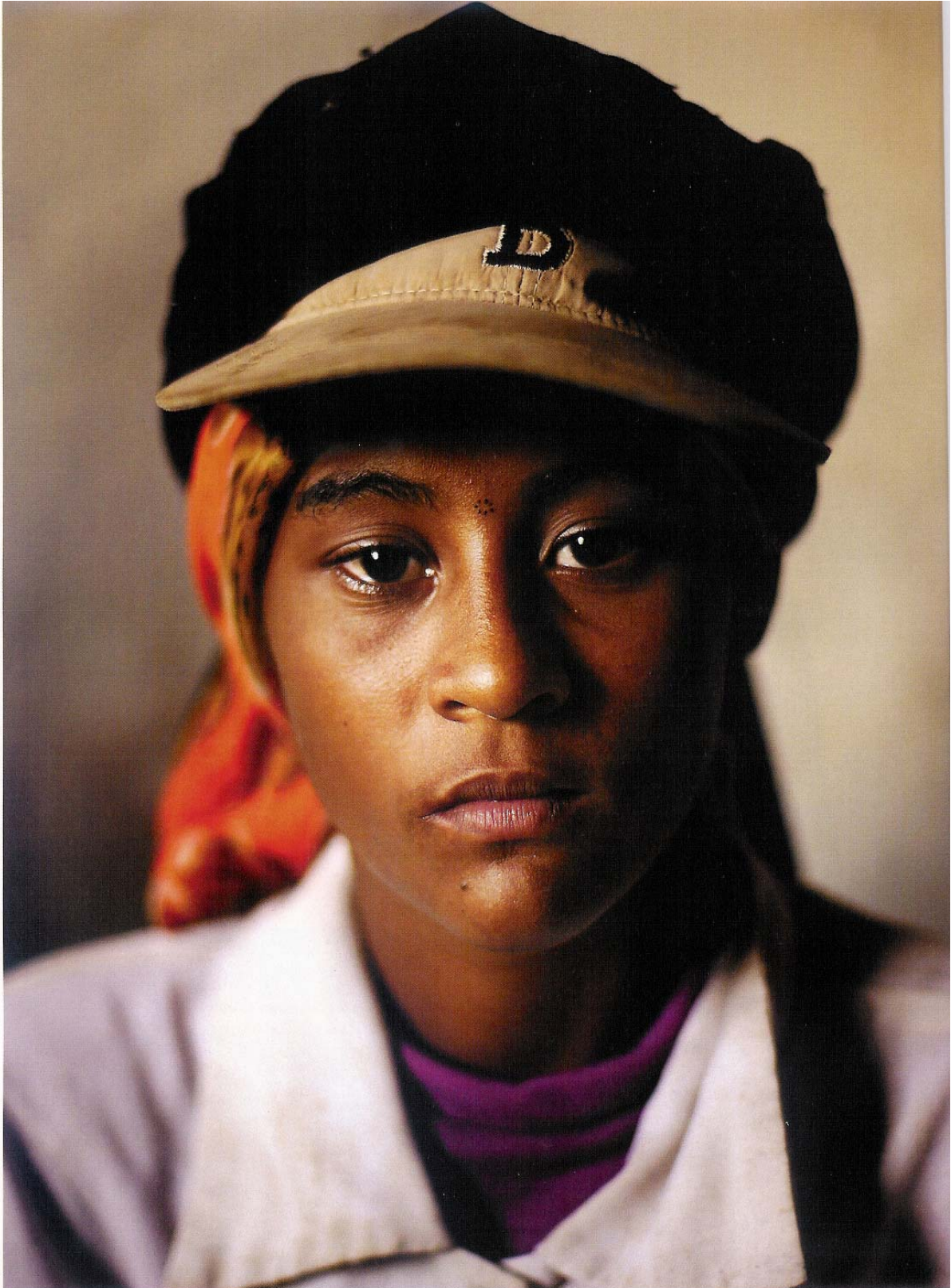
Πώς ξεκίνησαν όλα αυτά

ΚΕΙΜΕΝΟ | ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ (dimitr@enet.gr),
ΑΡΙΣΤΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ (aristosg@enet.gr)

© | ALFREDO CALIZ/PHOTOS/WWW.IML.GR

© JABBE TRAVLER-SMITH/PANOS/WWW.IML.GR

ΘΕΜΑ 1
Ταξική
εκπαίδευση

Φ. | MARTIN PARR/MAGNUM PHOTOS/APEIRON PHOTOS

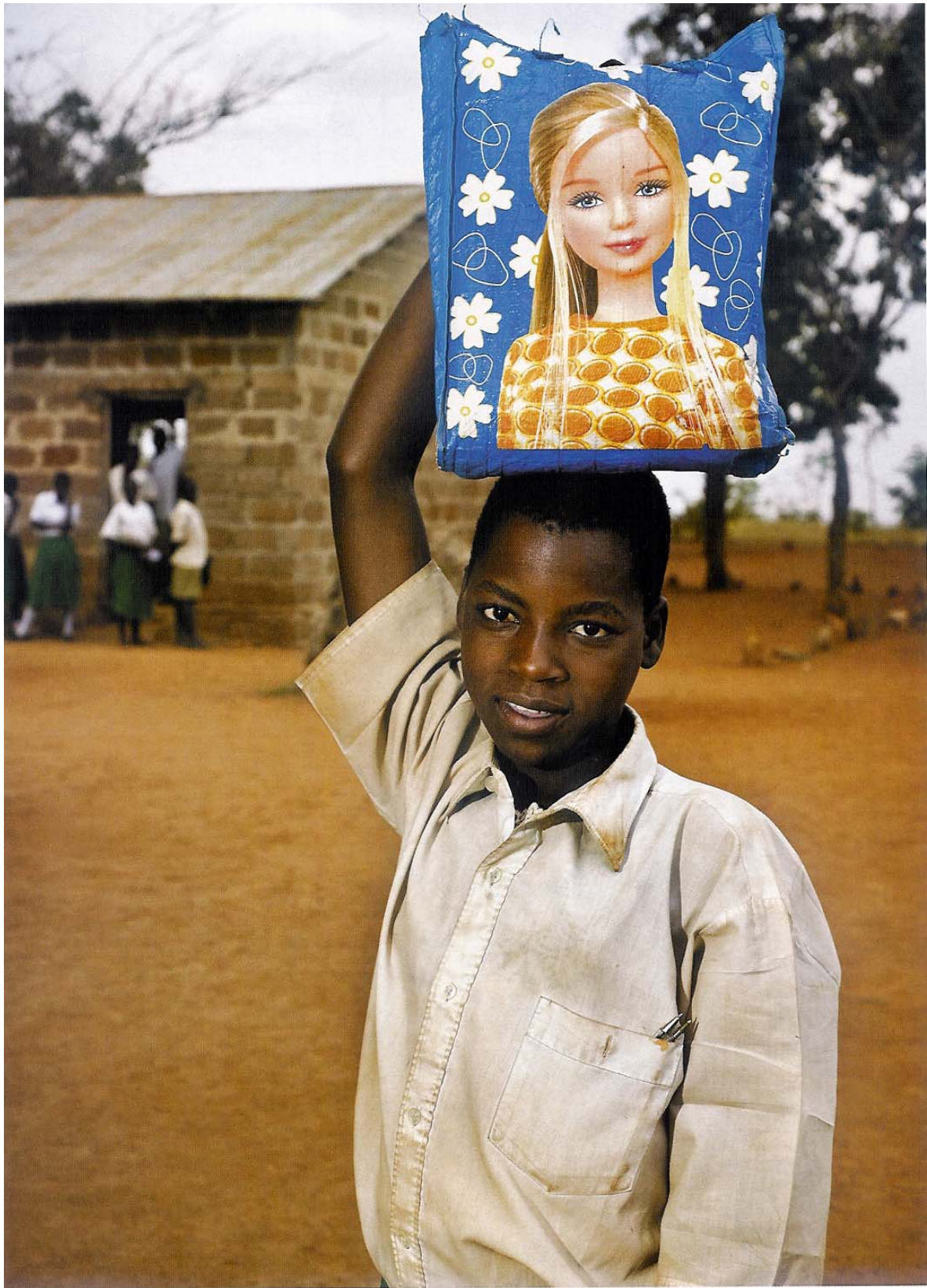
Η γνώση δεν είναι παγκόσμια προνόμιο. Αριστερά, η 15χρονη Αφρικανίδα υποχρεώθηκε να παντρευτεί πριν από λίγους μήνες. Ελπίζει να συνεχίσει το σχολείο, όπως και τα έξι αδέρφια της που, καθόλου τυχαία, είναι όλα αγόρια. Επάνω, ο νεαρός Εγγλέζος, που μεγαλώνει κοντά στο Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ, έχει όλα τα φόντα για καλές σπουδές.

ΘΕΜΑ 1
Ταξική
εκπαίδευση

Οι νεαρές Αμερικανίδες (αριστερά) διαθέτουν πλήρη διδακτικό εξοπλισμό, με εποπτικά μέσα, αθλητικές εγκαταστάσεις και υγειονομική επίβλεψη. Κάτι που δεν απολαμβάνουν όλοι οι συνομήλικοι ομοεθνείς τους, πόσω μάλλον ο νεαρός Αφρικανός δεξιά, που παλεύει να τελειώσει το δημοτικό, το οποίο χρηματοδοτείται από φιλανθρωπίες.

φ. 1. TIM DIRVEN/PANOS/WWW.NAL.GR

© | SVEN TORFINN/PANOS/WWW.IML.GR

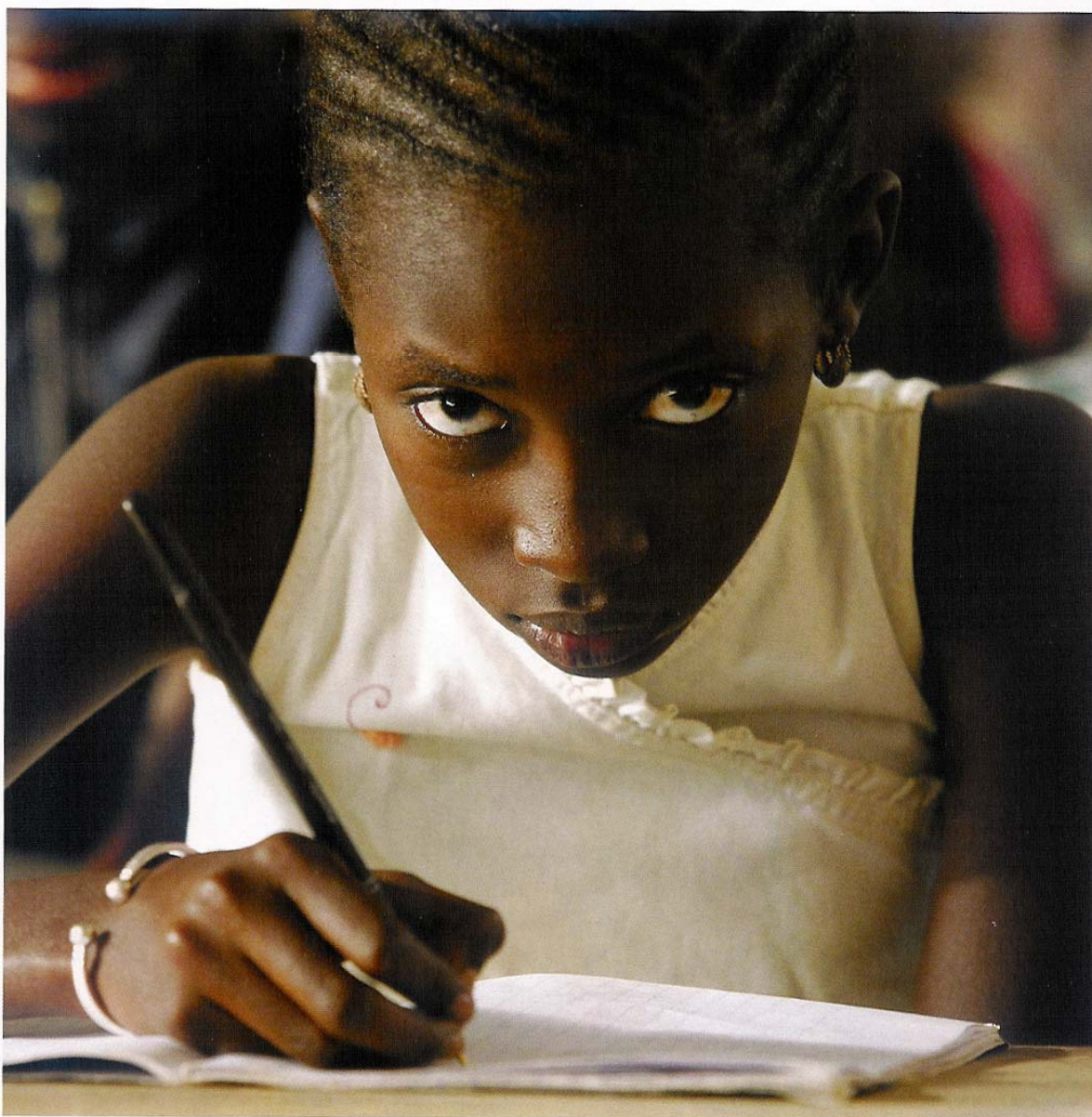
© J. SHAWN BALDWIN/CORBIS/AFRETON PHOTOS

Η εκπαίδευση δεν ταυτίζεται πάντοτε με τη μόρφωση. Σε αυταρχικά καθεστώτα, όπως αυτό της Σαουδικής Αραβίας, μπορεί να διδάσκονται εκτενώς η διοίκηση επιχειρήσεων και η θρησκεία, λείπουν όμως σημαντικά μαθήματα που θα έδιναν στους αποφοίτους αυτό που αποκαλείται εγκύκλια παιδεία. Διδάσκονται μόνον όσα υπηρετούν το κράτος.

ΘΕΜΑ 1
Ταξική εκπαίδευση

ΘΕΜΑ 1
Ταξική
εκπαίδευση

Φ. | PHILIPPE LISSAC/GODONG/PANOS/WWW.IML.GR

Παρότι η συμμετοχή των κοριτσιών αυξάνεται, πολύ απέχει ακόμη η υφήλιος από το να παρέχει ισότιμα εκπαίδευση σε όλα τα παιδιά της. Στη Βενεζουέλα ένα ενδιαφέρον πείραμα έβγαλε χιλιάδες εφήβους (όπως ο εικονιζόμενος κάτω) από τις φτωχογειτονιές, όπου ήταν καταδικασμένοι στον αναλφαριθμητισμό, και -με όπλο τη μουσική- τους έδωσε κίνητρα και εργαλεία για να μορφωθούν.

Φ. / ALFREDO CALIZ/PANOS/WWW.IML.GR

ΘΕΜΑ 1
Ταξική
εκπαίδευση

Νεαροί φοιτητές της Οξφόρδης σε μία αργία. Τα καλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου δεν εξασφαλίζουν -έναντι αλμυρού αντιτίμου, εννοείται- μόνο την καλύτερη δυνατή μόρφωση στους γόνους των αστών που μπορούν να πληρώσουν. Εξασφαλίζουν και την κοινωνική δικτύωση, που θα τους συνοδεύει σε όλη τους τη σταδιοδρομία - ανοίγοντάς τους πόρτες στη θέα και μόνον ορισμένων εμβλημάτων, όπως οι γνωστές γραβάτες.

Λένε πως η δημόσια εκπαίδευση δεν θα είχε γεννηθεί αν ο αγρότης -που ήξερε μόνο να μετράει τα πρόβατά του ή να υπολογίζει πόσα έχει να παίρνει από τον έμπορο- μπορούσε να χειριστεί και τον αργαλειό ή τον τόρνο. Η μαζική δημόσια εκπαίδευση, όπως την ξέρουμε, εμφανίζεται χέρι χέρι με τη βιομηχανική ανάπτυξη, κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Σύμφωνα με τον βρετανό ιστορικό Ερικ Χομπσμπάουμ, είναι αποτέλεσμα της δημιουργίας των σύγχρονων ευρωπαϊκών κρατών. Και, ταυτόχρονα, προϋπόθεση για τη δημιουργία εθνικά -και συχνά θρησκευτικά- ομοιογενών κρατών.

Σύμφωνα με τον ίδιο, η περίοδος 1870-1914 είναι η εποχή του δημοτικού σχολείου. Ετσι, στην Ολλανδία ο αριθμός των παιδιών που φοιτούσαν σε δημοτικά σχολεία διπλασιάστηκε, στο Ηνωμένο Βασίλειο τριπλασιάστηκε, ενώ στα Βαλκάνια (όπου ο πληθυσμός στερούνταν μόρφωσης) τετραπλασιάστηκε. Ειδικά στα Βαλκάνια, όπου κάθε κράτος προσπαθούσε να αποσπάσει ένα κομμάτι της παραπαίουσας οθωμανικής αυτοκρατορίας, η υποχρεωτική δημόσια εκπαίδευση έγινε εργαλείο για τη διαμόρφωση των συνειδήσεων. Όπως μαρτυρούν στα απομνημονεύματά τους κάποιοι μακεδονομάχοι, πρώτα έφταναν στο χωριό ο παπάς και ο δάσκαλος και, μόλις αυτό εντασσόταν στο κράτος, έφτανε και ο χωροφύλακας για να εμπεδώσει την

εξουσία των δύο προηγούμενων.

Η οικονομία της βιομηχανικής εποχής απαιτούσε στοιχειώδη εκπαίδευση για όλους, τουλάχιστον γραφή και ανάγνωση. Ομως, το σχολείο δεν εξαντλούσε εκεί τον εκπαιδευτικό του ρόλο. Εδινε την ευκαιρία στο κάθε κράτος να δημιουργήσει ομοιογένεια στους πληθυσμούς του, εμφυσώντας τις εθνικές αξίες στα παιδιά - κάτι που αποτελούσε αναγκαιότητα για τα ευρωπαϊκά κράτη.

Είναι και η εποχή του νέου κόσμου του κεφαλαίου και της εισβολής των αστών στο προσκήνιο της ιστορίας. Πολύ πιο ριζοσπαστική από κάθε άλλη στην ιστορία, η νέα τάξη απαιτεί παιδεία για όλους. Ετσι ώστε ένας μεγάλος αριθμός νέων να αποκτήσει πρόσβα-

ση σε τομείς που μέχρι τότε καταλάμβανε μόνο η ελίτ. Το σύνθημα είναι «Σταδιοδρομία για τους ικανούς». Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση γνωρίζει πρωτοφανή έκρηξη. Στις ΗΠΑ πολλαπλασιάζονται τα δημόσια γυμνάσια. Στη Γαλλία η αναλογία φοίτησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μέσα σε λίγα χρόνια αυξάνεται σε 1:20. Στα γυμνάσια της Γερμανίας φοιτούν 250.000 μαθητές. Οι μάζες εισέρχονται στην οικονομία και την πολιτική ζωή, άρα απαιτούν μόρφωση. Και εκπαίδευση, με ό,τι μπορεί να σημαίνει η λέξη.

Με την πρώτη ματιά έβλεπε κανείς τον άνεμο του φιλελευθερισμού στην εκπαίδευση. Αλλά όσοι ανεβαίνουν τις βαθμίδες της εκπαίδευσης προορίζονται για να στελεχώσουν ως δυναμικό και μορφωμένο κομμάτι της κοινωνίας κυρίως τους νεοσύστατους τομείς της δημόσιας διοίκησης. Χρειάζονται πολλά χρήματα και μακροχρόνιες σπουδές για να γίνει κάποιος γιατρός ή δικηγόρος, από τα πολύφερνα επαγγέλματα. Αυτές είναι ακόμη οι σπουδές για τους εικλεκτούς του συστήματος. Οι υπόλοιποι αρκούνται στη στελέχωση της κρατικής γραφειοκρατίας. Οι νέοι μορφωμένοι ζούνε μια αξιοπρεπή, άνετη ζωή, έχοντας αφήσει πίσω τους την εργατική τάξη. Ανεβαίνουν κοινωνική βαθμίδα, εγκαταλείποντας τη χειρωνακτική εργασία.

Προς το τέλος του 19ου αιώνα, εποχή των ανατροπών και ανακατατάξεων στην κοινωνική κλίμακα, όποιος δεν διαθέτει κεφάλαιο για να ξεκινήσει μια επιχείρηση καταφεύγει στην εκπαίδευση. Δεν βλέπουν, όμως, όλοι με το ίδιο μάτι την έννοια της μόρφωσης. Για παράδειγμα, η τάξη των βιομηχάνων δεν ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για την παιδεία. Ο Χομπσμπάουμ αναφέρει το παράδειγμα ενός τραπεζίτη, ο οποίος συμβουλεύει νεαρό επιχειρηματία, λέγοντας: «Η πανεπιστημιακή μόρφωση είναι μέσον απόλαυσης για τις στιγμές της ανάπαυλας, όπως το πούρο μετά το μεσημεριανό γεύμα».

Η τυπική εκπαίδευση, κατά την οποία τα παιδιά της μεγαλοαστικής τάξης διδάσκονταν κυρίως φιλοσοφία, ιστορία, αρχαία ελληνικά και λατινικά, δεν έπαιζε ρόλο στην κοινωνική άνοδο και την επαγγελματική αποκατάσταση: ήταν περισσότερο μια δραστηριότητα άσκησης του πνεύματος. Γενικά, τα σχολεία και τα πανεπιστήμια αφορούσαν όσους αναρ-

ριχώνταν στην κοινωνική κλίμακα και όχι όσους βρίσκονταν ήδη στην κορυφή. Σήμερα πια οι πτυχιούχοι αποτελούν μία τεράστια δεξαμενή, από την οποία αντλούν κατά καιρούς το Δημόσιο και οι επιχειρήσεις όσους χρειάζονται, αφήνοντας τους άλλους να διαγκωνίζονται, βράζοντας στο ζουμί τους. Οι πωες δεν υπήρξαν οι εξαιρέσεις των αγροτόπαιδων που έγιναν λαμπροί ακαδημαϊκοί. Απλώς, ήταν τόσο σπάνιες, ώστε –ακόμη και δεκαετίες μετά το θάνατό τους– αυτή τους η ιδιότητα τονίζε-ται στα επίσημα βιογραφικά τους.

Ο αριθμός των φοιτητών στα πανεπιστήμια, προς τα τέλη του 19ου αιώνα, τριπλασιάζεται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό δημιουργεί αναταράξεις. Στη Γερμανία κάποιος αναλυτής ανησυχούν, αφού στα πανεπιστήμια εισάγονται περισσότεροι φοιτητές από όσους μπορεί να απορροφήσει η οι-

επιθυμούν ένα καλύτερο εισόδημα και υψηλότερη κοινωνική θέση. Σε έρευνα που πραγματοποιήσαν αμερικανοί ερευνητές στα πανεπιστήμια της Λατινικής Αμερικής τη δεκαετία του '60, η πλειοψηφία των φοιτητών –περίπου το 80% με 95%– πίστευε ότι ο μόνος τρόπος για να ανέβει στην κοινωνική κλίμακα ήταν να πάρει το πτυχίο της. Μόνο το 21% με 38% πίστευε ότι θα αύξανε το εισόδημά του. Ήταν ήδη ρεαλιστές.

Κάπως έτσι ήρθε η έκρηξη της κοινωνικής δυσαρέσκειας το 1968: οι φοιτητές ήταν πλέον πάρα πολλοί. Στη Γαλλία ο αριθμός τους διπλασιάστηκε από το τέλος του πολέμου ως τις αρχές της δεκαετίας του '60. Οι φοιτητές περνούσαν χρόνια γεμάτα στερήσεις, για να πάρουν ένα πτυχίο που (έλπιζαν ότι) θα εξασφάλιζε τη γρήγορη επαγγελματική απο-

Δεν βλέπουν όλοι με το ίδιο μάτι τη μόρφωση. Για παράδειγμα, η τάξη των βιομηχάνων δεν ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για την παιδεία. Οποιος αστός χρειαζόταν συμβουλές προσλάμβανε έναν μηχανικό, έναν δικηγόρο ή έναν οικονομολόγο, ανάλογα με τις ανάγκες της στιγμής, όπως θα μπορούσε να μισθώσει έναν τραγουδιστή.

κονομία. Ναι μεν οι πύλες της κοινωνικής ανόδου περνάνε από τα πανεπιστήμια, είναι όμως πολύ στενές. Γι' αυτό και ο εκπαιδευμένος και καταρτισμένος επιστημονικά τεχνικός δεν έχει την ανάλογη θέση στην κοινωνία και την οικονομία. Ήδη οι γερμανοί μηχανικοί του τέλους του 19ου αιώνα διεκδικούσαν με πικρία «μια κοινωνική θέση ανάξια της σημασίας του μηχανικού στη ζωή».

Αυτή η κατάσταση γίνεται οριακή μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στην περίοδο του Μεσοπολέμου τρεις ευρωπαϊκές χώρες από τις πιο ανεπτυγμένες, η Γαλλία, η Γερμανία και η Βρετανία, διαθέτουν μόλις 150.000 φοιτητές σε έναν πληθυσμό 150 εκατομμυρίων. Αλλά ο αριθμός των εισακτέων μεταπολεμικά γιγαντώνεται. Η σύγχρονη οικονομία απαιτεί στελέχη με υψηλή εξειδίκευση και μόρφωση. Οπότε, στα πανεπιστήμια συρρέουν όσοι

κατάσταση. Οι γονείς τους προσπαθούσαν να αντεπεξέλθουν στα έξοδα των σπουδών με θυσίες. Κατά μία φήμη, την εποχή του εκπαιδευτικού θαύματος στη Νότια Κορέα, οι γονείς έκαναν κυριολεκτικά θυσίες για τις σπουδές των παιδιών τους. Εσφαζαν τις αγέλεδες τους και πουλούσαν το κρέας.

Στα τέλη της δεκαετίας του '60 υπήρχε μια τεράστια φοιτητική μάζα. Όπως και οι συνάδελφοί τους κάπου εκατό χρόνια πριν, οι φοιτητές ήταν δυσαρεστημένοι. Το πτυχίο δεν τους εξασφάλιζε το μέλλον που πίστευαν. Για τούτο κι αυτές οι φοιτητικές στρατιές κυριάρχησαν μια ολόκληρη δεκαετία, αυτήν του '60, στο προσκήνιο, κάνοντας τις δικές τους εξεγέρσεις, σε μια εποχή που η παγκόσμια οικονομία βρισκόταν –υποτίθεται– στην καλύτερη στιγμή της. Όπως καταλήγουν οι ιστορικοί, το μόνο που δεν αποτελεί έκπληξη στα χρόνια του '60 είναι οι φοιτητικές αναταρα-

χές, από την Πόλη του Μεξικού μέχρι την Πράγα. Όπως το έθεσαν οι υποκινητές της εξέγερσης, «το σύστημα πέταξε τη μάσκα της αθωότητας».

Μια προκλητική μπροσούρα που είχε δημοσιευτεί με χρήματα από το ταμείο της Εθνικής Ενωσης Φοιτητών Γαλλίας (του τομέα του Στρασβούργου) το 1966, με τίτλο «Η μιζέρια των φοιτητικών κύκλων από πολιτική, οικονομική, σεξουαλική και, κυρίως, διανοητική άποψη», γραμμένη από τον συγγραφέα Μουσταφά Καγιάτι, βεβαίωνε ότι «με ελάχιστες πιθανότητες σφάλματος, ο φοιτητής στη Γαλλία είναι το πιο περιφρονημένο ον μετά τον μπάτσο και τον παπά». Και διαπίστωνε ότι, όποιο κλάδο σπουδών και να επέλεγαν οι φοιτητές της εποχής, θα κατέληγαν απλά μικροστελέχη, γιατί αυτές ήταν οι απαιτήσεις του καπιταλιστικού συστήματος. Μ' άλλα λόγια, τα παιδιά της μεσαίας τάξης, αφού (σύμφωνα με την μπροσούρα) «το 80% των

φοιτητών κατάγονταν από κοινωνικά στρώματα που το εισόδημά τους ήταν ανώτερο από αυτό του μέσου εργάτη», θα γίνονταν οι κακοπληρωμένοι υπάλληλοι. Ενώ συμπληρώνει ακόμη πιο σαρκαστικά πως «ο ρόλος του μέσου φοιτητή όταν τελείωνε τις σπουδές του θα ήταν αντίστοιχος με αυτόν του ειδικευμένου εργάτη του 19ου αιώνα». Κάπως έτσι μέσα στις φλόγες του Μάη κάρηκαν και οι ψευδαισθήσεις περί εκπαίδευσης.

Η παγκόσμια οικονομική ευμάρεια των δεκαετιών του '50 και του '60 δημιούργησε τις συνθήκες ώστε πολλές οικογένειες να στέλνουν τα παιδιά τους στο πανεπιστήμιο. Ακόμη και στις χώρες που μόλις είχαν απαλλαγεί από την αποικιοκρατία, οι νέες κυβερνήσεις έφτιαχναν τα δικά τους πανεπιστήμια. Τα θεωρούσαν ως σύμβολο της νεοαποκτηθείσας ανεξαρτησίας τους.

«Ο σύγχρονος καπιταλισμός επιβάλλει

στον καθένα έναν ρόλο μέσα στη γενικευμένη παθητικότητα» έγραφε ο Καγιάτι. «Ο φοιτητής είναι το βολεμένο και γεμάτο ευγνωμοσύνη παιδί του κράτους. Ακολουθώντας κι αυτός τη λογική του υποταγμένου παιδιού, συμμετέχει σε όλες τις αξίες και τις απαιτήσεις του συστήματος, τις οποίες ασπάζεται. [...] Η πραγματικότητα που κυριαρχεί στο οικονομικό σύστημα απαιτεί μια μαζική κατασκευή ακαλλιέργητων και ανίκανων να σκεφτούν φοιτητών».

Μετά το '68 επίθεση των δυνάμεων της τάξης σ' ολόκληρο το κοινωνικο-οικονομικό σύστημα κατέστρεψε και το γόητρο του πανεπιστημιακού πτυχίου. Το πανεπιστήμιο επέζησε ως θεσμός. Απλώς το πτυχίο έχασε το συμβολισμό της κοινωνικής ανόδου και της οικονομικής ευμάρειας που κουβαλούσε έναν ολόκληρο αιώνα. Πιστεύετε ότι αυτά ίσχυαν πριν από 40 χρόνια και δεν ισχύουν πλέον; Γι' αρίξτε μια ματιά στις ειδήσεις απόψε...

Η ειδική εκπαίδευση στον αναπτυσσόμενο κόσμο υστερεί ακόμη περισσότερο από τη συμβατική. Κι αν υπάρχουν ειδικά σχολεία σε χώρες όπως η Ουγκάντα, όπου φοιτούν τα δύο εικονιζόμενα τυφλά κοριτσάκια, ο λόγος για τον οποίο οι άτυχες μικρές έχασαν την όρασή τους δεν έχει εκλείψει. Η δημόσια εκπαίδευση παραμένει, όπως και η δημόσια υγεία, αγαθό εν ανεπαρκεία όχι μόνο στην Αφρική, αλλά και στις παραγκουπόλεις των μητροπόλεων.

© JENNY MATTHEWS/PANOS/WWW.IML.GR

ΘΕΜΑ 1
Ταξική
εκπαίδευση

Ανοιχτές κοινωνίες με... κλειστές κάστες

«...Μέσα σ' αυτά τα πανεπιστήμια στρατολογούνταν τα μέλη ακόμη πιο κλειστών φοιτητικών ομάδων από ιδιωτικούς συλλόγους, όπως ο γερμανικός φοιτητικός σύλλογος Κοργς ή οι ακόμη πιο φημισμένες αμερικανικές αδελφότητες που έπαιρναν το όνομά τους από τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου. Οι αστικές τάξεις του ύστερου 19ου αιώνα ήταν λοιπόν ένα περίεργο κράμα ανοιχτών και συνάμα κλειστών κοινωνιών: ανοιχτές, αφού η είσοδος εξασφαλιζόταν μέσω του χρήματος ή ακόμη και αξιωματικά (μέσω υποτροφιών ή άλλων παροχών για τους άπορους φοιτητές)· κλειστές, όμως, αφού ήταν πασιφανές ότι ορισμένοι κύκλοι ήταν εξαιρετικά πιο ίσοι από τους άλλους. Τα κριτήρια αποκλεισμού ήταν αμιγώς κοινωνικά.

«[...] Οι λεπτές διαβαθμίσεις στην ιεραρχία των βρετανικών ιδιωτικών σχολείων καθόριζαν τα σχολεία που ήταν διατεθειμένα να διεξάγουν από κοινού αθλητικά αγωνίσματα... Η ομάδα των κορυφαίων αμερικανικών πανεπιστημίων, τουλάχιστον στις ανατολικές πολιτείες, καθοριζόταν πραγματικά από τη συμμετοχή τους στις συναντήσεις ενός αθλητικού σωματίου: έπαιζαν μεταξύ τους ως μέλη του σωματίου Ivy League. [...] οκτώ αμερικανικά πανεπιστημιακά ιδρύματα, με ακαδημαϊκό και κοινωνικό κύρος αντίστοιχο των πανεπιστημίων της Οξφόρδης και του Κέμπριτζ: Χάρβαρντ, Γέιλ, Πενσυλβανία, Πρίνστον, Κολούμπια, Μπράουν, Ντάρτμουθ και Κορνέλ (κατά σειρά αρχαιότητας).]

«[...] Για εκείνους που σκόπευαν να εισέλθουν στη μεγαλοαστική τάξη, αυτοί οι μηχανισμοί κοινωνικοποίησης εξασφάλιζαν ότι οι γιοι τους θα γίνονταν αδιαμφισβήτητα μέλη αυτής της τάξης... Αλλά το πανεπιστήμιο είχε επίσης και ορισμένα συγκεκριμένα πρακτικά οφέλη. Ο θεσμός των αποφοίτων [...] που γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη από τη δεκαετία του 1870 και μετά, καταδείκνυε ότι τα προϊόντα ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος σχημάτιζαν ένα δίκτυο που όχι μόνον ήταν εθνικό, ενίοτε και διεθνές, αλλά συγχρόνως δημιουργούσε ισχυρούς δεσμούς ανάμεσα στις νεότερες και παλαιότερες γενιές. Εν ολίγοις, προσέδιδε κοινωνική συνοχή σε ένα ετερογενές σώμα στρατολογουμένων.

«[...] Με αυτούς τους τρόπους, το σχολείο, το κολέγιο, το Κοργς ή η αδελφότητα –θεσμοί τους οποίους επισκέπτονταν τακτικά και συχνά χρηματοδοτούσαν οι απόφοιτοί τους– αποτελούσαν δυνάμει ένα είδος μαφίας (“ο φίλοι των φίλων”) για αλληλοβοήθεια, σε πολλούς τομείς,

και κυρίως στον τομέα των επιχειρήσεων» [...]

«[...] Αρκεί να αναφερθούμε σε μία από τις αμερικανικές αδελφότητες για να αντιληφθούμε τα πρακτικά οφέλη αυτών των δικτύων σε έναν κόσμο εθνικών και διεθνών επιχειρήσεων: το 1889 η Δέλτα Κάππα Εψιλόν είχε να επιδείξει ως μέλη της έξι γερουσιαστές, σαράντα μέλη του Κογκρέσου, τον Χένρυ Κάμποτ Λοτζ τον πρεσβύτερο και τον περίφημο Θιοντορ Ρούσβελτ, ενώ το 1912 περιλάμβανε και δεκαοκτώ νεοϋορκέζους τραπεζίτες (μεταξύ των οποίων και ο Τζ. Π. Μόργκαν), εννέα πλούσιους Βοστονέζους, τρεις διευθυντές της Standard Oil [...].»

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΩΝ 1875-1914

Ερικ Χομπομπόουμ, εκδόσεις ΜΙΕΤ

Οι παρατηρήσεις του διαπρεπούς ιστορικού στα καθ' ημάς υλοποιούνται σε δύο φαινόμενα: Πρώτον, στην **προνομαϊκή συμμετοχή στον δημόσιο βίο των αποφοίτων των λεγόμενων καλών σχολείων** – παλιότερα του Βαρβακείου ή της Λεοντείου και τώρα του Ελληνοαμερικανικού Κολλεγίου. Ενδεικτικά, να αναφέρουμε τους πολιτικούς **Ανδρέα Παπανδρέου, Γιώργο Αλογοσκούφη, Αντώνη Σαμαρά, Σπύρο Ταλιαδούρο και Μιχάλη Λιάπη, τους επιχειρηματίες Δημήτρη Δασκαλόπουλο και Γιάννη Αλαφούζο**, πολλά υψηλά στελέχη τραπεζών, τον **Σπύρο Καπράλο**, πρόεδρο του Χρηματιστηρίου Αθηνών και της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής, τους τραπεζίτες **Νικόλαο Νανόπουλο, Γιώργο Γόντικα κ.ά.**

Και, δεύτερον, στην κοινωνική αναρρίχηση ορισμένων εκκολλημένων αστών μέσω των φοιτητικών παρατάξεων των δύο μεγάλων κομμάτων, οι οποίες λειτουργούν ως προθάλαμοι εισόδου είτε στον κρατικό μηχανισμό είτε στο χώρο των ιδιωτικών επιχειρήσεων που διαπλέκονται μ' αυτόν, όπως κατασκευαστικές εταιρείες και εταιρείες προμήθειας του Δημοσίου και, βεβαίως, ιδιωτικά ΜΜΕ που υποστηρίζουν τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Αν αναζητήσετε, δε, ένα κοινό άθλημα, αυτό είναι το... γκολφ! Οχι μόνο επειδή το προτιμούσε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ούτε επειδή ασκείται σ' αυτό ο κ. Πέτρος Δούκας! Αλλά και επειδή, για να γίνει ένα γήπεδο γκολφ, απαιτούνται μεγάλες εκτάσεις γης – τις οποίες συνήθως παραχωρεί το ελληνικό δημόσιο!

Διαβάστε

Internationale Situationiste, «Η μιζέρια των φοιτητικών κύκλων», περιοδ. «Πεζοδρόμιο», τ. 1, Απρίλης 1973, εκδ. Διεθνής Βιβλιοθήκη Μια μπροσούρα που, όπως υποστήριζαν οι συντάκτες της, αποτέλεσε τον πυροκροπητή για την έκρηξη του '68 στη Γαλλία. Γραμμένη στο πνεύμα των καιρών, με την πρώτη ματιά φαίνεται να αναφέρεται μόνο στην εποχή της. Αλλά εξακολουθεί να κρύβει ριζοσαστικό λόγο. Στο κάτω κάτω, ελάχιστοι ήταν οι επαναστάτες που τη σύγχρονη εποχή έγραψαν με πάθος επίφοβες φράσεις, όπως «Θέλουμε να ξανακάνουμε τις ιδέες επικίνδυνες».

Ρενέ Βιενέ, «Μάιος 1968 - Λυσοσασμένοι και σπουασιονιστές μέσα στο κίνημα των καταλήψεων», μπηρ. Μαρία Ζακιά, εκδ. Διεθνής Βιβλιοθήκη Επειτα από τα τόσα αφιερώματα για το '68, μια διαφορετική εξιστόρηση των συμβάντων από έναν ακτιβιστή που έζησε το κίνημα των καταλήψεων μέσα στον καιρό της φοιτητικής και την οσμή των δακρυγόνων. Δεν είναι τόσο η διήγηση των γεγονότων που ανατρέπει πολλές βεβαιότητες όσο η προοπτική του Βιενέ να αποδείξει ότι αυτή η γενικευμένη επίθεση στο σύστημα θα μπορούσε να έχει αποτέλεσμα τη ριζική του ανατροπή.

ΘΕΜΑ 1
Ταξική
εκπαίδευση

Νόμος

Κάθε γενιά που περνάει από θρανία και έδρανα ταλαιπωρείται και από έναν. Γ' αυτό βγαίνει στους δρόμους...

«Η Βουλή πέρασε την περικοπή του φόρου στη βενζίνη, με την οποία θα αυξηθεί το έλλειμμα, θα μασσωθούν οι πετρελαϊκές εταιρείες και θα πληγεί το περιβάλλον. Ο (αντιπρόεδρος) Ντόουλ είπε ότι αν υπήρχε κάποιος τρόπος να ανακατευτεί και στη σεξουαλική ζωή των ανθρώπων, αυτός θα ήταν ο τέλειος νόμος!»

Μπιλ Μάαρ
(αμερικανός κωμικός και παραγωγός)

01.

«Όταν οι αγορές και οι πωλήσεις ελέγχονται από τη νομοθεσία, το πρώτο πράγμα που πουλιέται και αγοράζεται είναι οι νομοθέτες».

Πι Τζέι Ο Ρουρκ

(αμερικανός δημοσιογράφος)

02.

«Η βρετανική νομοθεσία απαγορεύει σε έναν άντρα να παντρευτεί την πεθερά του. Αυτή είναι η ιδέα μας για το τι αποτελεί άχρηστο νόμο!»

ανώνυμο

03.

«Ενας ωραίος συμβιβασμός, ένα καλό δείγμα νομοθεσίας είναι σαν μια ωραία πρόταση ή ένα ωραίο κομμάτι μουσικής. Όλοι το αναγνωρίζουν. Λένε, "Α, αυτό λειτουργεί, έχει νόημα"».

Μπαράκ Ομπάμα

(πρόεδρος των ΗΠΑ)

04.

«Αλλωστε, για τι άλλο υπάρχουν οι νόμοι; Για να γίνονται και να ξε-γίνονται».

Εμα Γκόλντμαν

(λιθουανο-αμερικανίδα αναρχική, 1869-1940)

05.

«Οι νόμοι που δεν ενσωματώνουν την κοινή γνώμη δεν μπορούν ποτέ να εφαρμοστούν».

Ελμπερτ Χάμπαρντ

(αμερικανός εκδότης - συγγραφέας)

06.

«Είναι απίστευτο το ότι στη μεγαλύτερη δημοκρατία του κόσμου χρειαζόμαστε νόμους που να αποτρέπουν την κυβέρνηση από το να γράφει και να πληρώνει τις ειδήσεις».

Τζον Κέρι

(αμερικανός γεροισιαστής)

07.

«Αν σας αρέσουν οι νόμοι και τα λουκάνικα, δεν θα έπρεπε να παρακολουθείτε πώς φτιάχνονται ούτε οι μεν ούτε τα δε».

Οτο φον Μπίσμαρκ

(πρώσος ηγέτης)

08.

«Πόσο ευγενής ο νόμος, στη μεγαλειώδη ισότητά του, που απαγορεύει εξίσου σε πλούσιους και φτωχούς να κατουρούν στους δρόμους, να κοιμούνται κάτω από γέφυρες και να κλέβουν ψωμί!»

Ανατόλ Φρανς

(γάλλος συγγραφέας)

09.

«Οι γραπτοί νόμοι είναι σαν τον ιστό της αράχνης και, σαν αυτόν, παγιδεύουν μόνο τους φτωχούς και τους αδύναμους, ενώ οι πλούσιοι και οι ισχυροί εύκολα θα τους παραβιάσουν και θα ξεφύγουν».

Ανάχαρις

(αρχαίος φιλόσοφος από τη Σκυθία)

10.

«Δεν αρκεί να είμαστε μόνο ψηφοφόροι. Πρέπει να είμαστε και νομοθέτες. Αλλιώς, αυτοί που μπορούν να είναι νομοθέτες θα είναι οι αφέντες αυτών που μπορούν μόνο να ψηφίζουν».

Μπιμράο Ραμτζί Αμπεντάρ

(ινδός πολιτικός)

Λόλα, να ένα μήλο

Σαφές, αθώο, αναγνωρίσιμο από τα πρώτα παιδικά μας χρόνια στα θρανία. Όμως, η Λόλα και το μήλο της δεν είναι τόσο αθώοι όσο φαίνονται! Ανέκαθεν τα αναγνωστικά (κατ' επέκτασιν, και κάθε σχολικό εγχειρίδιο) υπηρετούσαν την επίσημη ιδεολογία της εποχής. Ας ξεφυλλίσουμε μερικά, για να δούμε πώς το περιεχόμενο και η αισθητική τους άλλαζαν με το ρυθμό που άλλαζαν οι κυβερνήσεις και οι δικτάτορες.

ΚΕΙΜΕΝΟ | ΑΡΗΣ ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗΣ (malandra@enet.gr)
ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΗ | ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΜΑΝΤΗΣ (ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ Ε.Λ.Ι.Α.)

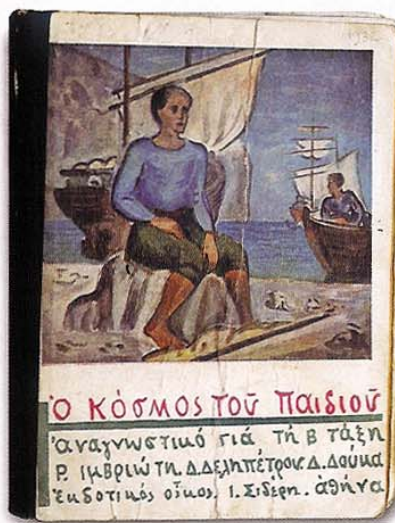

ΘΕΜΑ 2
Αναγνωστικά

Προετοιμάζοντας
τους υπηκόους
της εκάστοτε εξουσίας

Αριστερά, αναγνωστικό του 1927, με εικόνες του Π. Ρούμπου. Δεξιά, «χειροποίητο» αναγνωστικό του 1932, σε κείμενα της σπουδαίας παιδαγωγού και αγωνίστριας της Αριστεράς, Ρόζας Ιμβριώτη, καθώς και των Δ. Δελμπέτρου, Δ. Δούκα.

Η ιστορία του σχολικού βιβλίου στη χώρα μας θυμίζει ταξίδι στο άγνωστο με βάρκα την ελπίδα! Αποτελώντας μέρος

της εκπαιδευτικής πολιτικής, ακολούθησε πορεία ανάλογη με τις πολιτικές μεταβολές και τα ανεβόκατεβάσματα των συντηρητικών και φιλελεύθερων κυβερνήσεων. «Στο χώρο του σχολικού βιβλίου η κατάσταση διαμορφώνεται ανάλογα με την επικρατούσα κυβέρνηση» λέει η δρ Ευαγγελία Κανταρτζή, σχολική σύμβουλος στη Θεσσαλονίκη.

Η εξιστόρηση ξεκινά από... καταβολής του νεοελληνικού κράτους: «Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους και μέχρι το 1937, που ιδρύθηκε ο Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων από τον Ι. Μεταξά, συγκρούονται δύο πολιτικές για το σχολικό βιβλίο: του κρατικού μονοπωλίου και του ελεύθερου ανταγωνισμού. Η ίδια κατάσταση επικρατεί και με το ζήτημα της γλώσσας. Το γλωσσικό ζήτημα ξετυλίγεται μέσα από τις σελίδες των

σχολικών βιβλίων και ιδιαίτερα των αναγνωστικών. Άλλοτε στη δημοτική και άλλοτε στην καθαρεύουσα, βλέπουμε το ίδιο βιβλίο να μεταμορφώνεται και να αλλάζει ανάλογα με το πολιτικό κόμμα που είναι στην εξουσία».

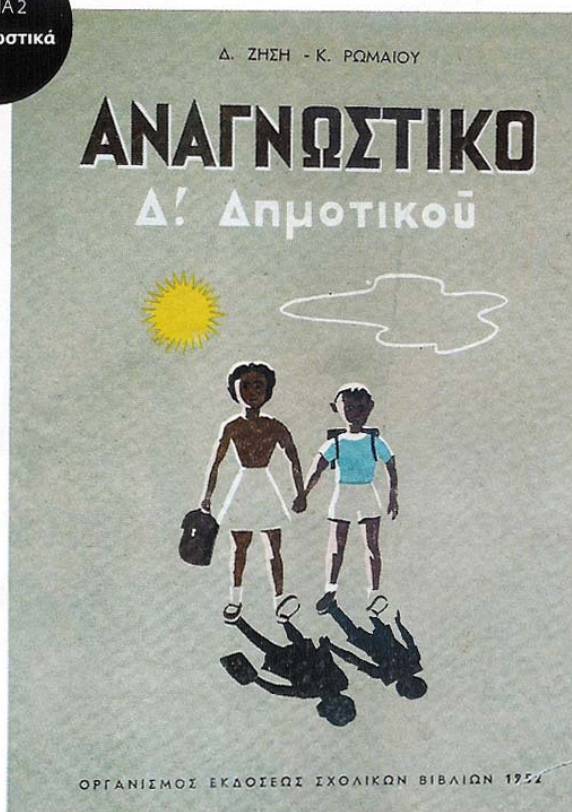
Στην πολυτάραχη διαδρομή της εκπαίδευσης –και των βιβλίων της– υπάρχει μια πρώτη σημαντική στιγμή. Ήταν το 1917, με κυβέρνηση του «εθνάρχη» Ελ. Βενιζέλου: «Η χρονιά εκείνη ήταν σταθμός για την εκπαίδευση στη χώρα μας. Στις 11 Μαΐου του 1917 με το Ν.Δ. 2585 "περί διδακτικών βιβλίων", με εισήγηση του Δημ. Γληνού, θεσμοθετείται η εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας στο δημοτικό και νομοθετούνται μια σειρά μέτρα. Τότε κυκλοφορούν νέα αναγνωστικά, ανάμεσα στα οποία και το "Αλφαβητάρι με τον ήλιο" των Δ. Ανδρέαδη, Α. Δελμούζου, Π. Νιρβάνα, Ζ. Παπαντωνίου, Μ. Τριανταφυλλίδη και εικονογράφηση του Κ. Μαλέα. "Τα ψηλά βουνά" του Ζ. Παπαντωνίου, "Η πατρίδα μας" των Α. Καρκαβίτσα και Ε. Παπαμιχαήλ».

Τα βιβλία αυτά, επισημαίνει η Ευαγγελία Κανταρτζή, θεωρούνται έως σήμερα σταθμός στην ιστορία των σχολικών βιβλίων. Πρώτη φορά συνεργάστηκαν παιδαγωγοί, δάσκαλοι, λογοτέχνες, γλωσσολόγοι, ζωγράφοι για να δημιουργήσουν βιβλία που μιλάνε στις ψυχές των παιδιών. «Είναι βιβλία που αποφεύγουν, επιτέλους, τον άμεσο διδακτισμό, το στόμφο και την ηθικολογία και ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και στην ηλικία των παιδιών στα οποία απευθύνονται».

Η αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό το 1920 ανακόπτει τη μεταρρυθμιστική προσπάθεια. «Οι εκλογές δίνουν τη νίκη στα αντιβενιζελικά κόμματα», συνεχίζει η Ευαγγελία Κανταρτζή, ξαναπιάνοντας το νήμα της Ιστορίας. «Ο αντίκτυπος της Μικρασιατικής Καταστροφής επηρεάζει την πορεία της Ελλάδας. Η περίοδος 1920-1928 είναι μια περίοδος μεγάλης πολιτικής αστάθειας, η οποία βεβαίως επηρεάζει και τον εκπαιδευτικό χώρο. Πρα-

ΘΕΜΑ 2
Αναγνωστικά

Το σχολικό βιβλίο χρησιμοποιείται ως όχημα της επίσημης ιδεολογίας, μέσω του οποίου μεταδίδονται στους μαθητές όχι μόνο γνώσεις, αλλά και στάσεις και διαθέσεις που αναφέρονται όχι τόσο στη γνωστική όσο στη συναισθηματική περιοχή της προσωπικότητας, η οποία επηρεάζει τις επιλογές και τη συμπεριφορά του ατόμου.

ΘΕΜΑ 2
Αναγνωστικά

Το γλωσσικό ζήτημα ξετυλίγεται μέσα από τις σελίδες των σχολικών βιβλίων και ιδιαίτερα των αναγνωστικών. Άλλοτε στη δημοτική και άλλοτε στην καθαρεύουσα, το βιβλίο αλλάζει ανάλογα με το πολιτικό κόμμα που είναι στην εξουσία. (Εξώφυλλο αναγνωστικού 1952.)

ζικοπήματα, κρίσεις... 34 κυβερνήσεις διαδέχονται η μία την άλλη. Από το υπουργείο Παιδείας αλλάζουν 25 υπουργοί, βασικό δε μέλημα του καθενός είναι να αναιρέσει τους νόμους του προηγούμενου».

Η κατάληψη της εξουσίας από τον στρατηγό Πάγκαλο και η επιβολή της δικτατορίας αλλάζει προσανατολισμό και στο καθεστώς των σχολικών βιβλίων. «Έχουμε νέο νόμο για το καθεστώς των διδακτικών βιβλίων το 1926 "περί των διδακτικών βιβλίων της δημοτικής εκπαίδευσης". Για τις τάξεις Ε' και ΣΤ' προβλέπεται η χρήση της Καινής Διαθήκης σε έκδοση του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ένα εγχειρίδιο το οποίο θα περιλαμβάνει τα σπουδαιότερα γεγονότα της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας. Ως γλώσσα των βιβλίων ορίζεται η των εφημερίδων. Τα βιβλία δεν πρέπει να περιλαμβάνουν οτιδήποτε αντίθετο προς τη θρησκεία, την πατρίδα, το πολίτευμα και τα χρηστά ήθη».

Η δικτατορία του Κονδύλη (η οποία διαδέχθηκε τη δικτατορία του Πάγκαλου) καταργεί το ανωτέρω διάταγμα και εγκρίνει, στην κρίση των βιβλίων που ακολουθεί το 1927, όλα τα βιβλία που υποβλήθηκαν – συνολικά 42. «Στο περιεχόμενο των βιβλίων εξακολουθούν να επικρατούν ο έντονος διδακτισμός και ο ηθοπλαστικός χαρακτήρας» υπογραμμίζει η Ευαγγελία Κανταρτζή. «Η κύρια θεματολογία των βιβλίων ακολουθεί το τρίπτυχο Πατρής - Θρησκεία - Οικογένεια και η εικονογράφηση ακολουθεί την πορεία της ελληνικής ζωγραφικής, που αυτήν την περίοδο έχει ηθογραφικό περιεχόμενο και βασίζεται στην αισθητική της ακαδημαϊκής παράδοσης, χωρίς να μπορεί να δεχθεί τις επιρροές των νέων ρευμάτων που έρχονται από την Ευρώπη».

Στο μεταξύ, η Ιστορία κάνει κύκλους: η δικτατορία του Κονδύλη παραδίδει την εξουσία σε οικουμενική κυβέρνηση και το υπουργείο Παιδείας ανατίθεται στον Θ. Νικολούδη, μέλος του Λαϊκού Κόμματος. Με το νόμο

3438 η δημοτική γλώσσα επανέρχεται σε όλες τις τάξεις, με την υποχρέωση να διδάσκεται η καθαρεύουσα στις Ε' και ΣΤ' τάξεις 3-4 ώρες εβδομαδιαίως. Το δε περιεχόμενο των βιβλίων πρέπει να αντλεί τα θέματά του από τον οικογενειακό, θρησκευτικό, κοινωνικό και εθνικό βίο».

Στα μέσα του 1928 διενεργούνται εκλογές στις οποίες επικρατεί το Κόμμα των Φιλελευθέρων. «Καρπός της κυβέρνησης αυτής είναι η μεταρρύθμιση του 1929, που είναι και αυτή έργο του Βενιζέλου» υπενθυμίζει η Ευαγγελία Κανταρτζή. «Η μεταρρύθμιση αυτή, η οποία θέτει τα θεμέλια του αστικού σχολείου, βασίζεται στα νομοσχέδια Γόντικα (1929) και Γεωργίου Παπανδρέου (1930). Η μεταρρύθμιση αυτή θεσμοθετεί το σχολείο το οποίο υπήρχε μέχρι το 1964. Η κατεύθυνση την οποία θέτουν είναι στο ίδιο πνεύμα με τα νομοσχέδια του 1913 και με τη μεταρρύθμιση του 1917-1920, δηλαδή για μια εκπαίδευση η οποία θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας. Για πρώτη φορά ο σκοπός του σχολείου ορίζεται καθαρά πρακτικός και κοινωνικός. Προβλέπεται δετές δημοτικό και δετής μέση εκπαίδευση, υποχρεωτική μέχρι την ηλικία των 14 ετών. Ακόμη προβλέπεται η ίδρυση νυχτερινών δημοτικών σχολείων και η ίδρυση σχολικών κήπων».

Με την εισήγηση του τότε υπουργού Γ. Παπανδρέου ψηφίζεται ο νόμος 5045 «περί σχολικών βιβλίων». Ο νόμος αυτός είναι ο πιο σημαντικός σταθμός μετά τη μεταρρύθμιση του 1917, καθώς προσπαθεί να λύσει το ζήτημα των σχολικών βιβλίων. «Σύμφωνα με το νόμο, τα βιβλία διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: 1) στα διδακτικά, 2) στα βοηθήματα και 3) στα ελεύθερα αναγνώσματα. Τα δύο πρώτα κυκλοφορούν έπειτα από έγκριση, ενώ η τρίτη κατηγορία ύστερα από σύσταση του υπουργείου Παιδείας. Η ισχύς της έγκρισης ορίζεται για μία πενταετία. Τα σχολικά βιβλία του δημοτικού γράφονται στη δημοτική, ενώ για τις Ε' και ΣΤ' τάξεις μπορεί να εγκριθούν και αναγνωστικά στην καθαρεύουσα για την εξάσκηση των μαθητών. Η συγγραφή τους γίνεται όχι με προκήρυξη, αλλά με ελεύθερη πρωτοβουλία των συγγραφέων και σύμφωνα με τις γενικές οδηγίες και υποδείξεις του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου. Οι σύλλογοι διδασκόντων είναι υπεύθυνοι για την επιλογή των βιβλίων που θα διδασχθούν. Πριν από τη λήξη του διδακτικού

έτους ο σύλλογος συνέρχεται σε συνεδρίαση και εκθέτει γραπτώς ο κάθε εκπαιδευτικός τα συμπεράσματά του από τα βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν. Προβλέπεται ακόμη η ίδρυση σχολικών βιβλιοθηκών σε όλα τα σχολεία, καθώς και στα διδασκαλεία.

Υστερα από έναν αιώνα σύγκρουσης και εναλλαγής του κρατικού μονοπωλίου και του ελεύθερου ανταγωνισμού, καθιερώνεται με το νόμο 952/1937 «Περί ιδρύσεως οργανισμού προς έκδοσιν σχολικών κ.λπ. βιβλίων» η πολιτική του κρατικού μονοπωλίου, καθώς το βιβλίο αναγνωρίζεται ως ένα ισχυρό μέσο ιδεολογικού ελέγχου. «Αυτό αναγνωρίζεται πλέον καθαρά και στην πρώτη έκδοση σχολικών βιβλίων από τον ΟΕΣΒ, καθώς τα βιβλία διανθίζονται με προπαγανδιστικά κείμενα για την ΕΟΝ, την 4η Αυγούστου, λόγους του Ι. Μεταξά, ενώ στα εξώφυλλα των αναγνωστικών φιγουράρουν οι μικροί φαλαγγίτες. Το 1947 κυκλοφορούν τα βιβλία του 1939, αλλά χωρίς τα κείμενα που είχαν αναφορές στο με-

ταξικό καθεστώς. Στα αναγνωστικά αυτά η καθαρεύουσα εισάγεται από την Ε' τάξη.

»Το 1964, με τη μεταρρύθμιση της Ένωσης Κέντρου, έγιναν οι εξής παρεμβάσεις: 1) Αντικαταστάθηκαν τα κείμενα της καθαρεύουσας στις Δ, Ε και ΣΤ' τάξεις με άλλα στη δημοτική γλώσσα, παρμένα από προπολεμικά αναγνωστικά, και 2) σε όλα τα αναγνωστικά η γλώσσα προσαρμόστηκε σύμφωνα με τη Γραμματική του Μ. Τριανταφυλλίδη. Στα αναγνωστικά αυτά προστέθηκαν κείμενα από παλιότερα εγκεκριμένα αναγνωστικά και αφαιρέθηκαν όλα τα προπαγανδιστικά κείμενα, όπως αυτά εναντίον των Βουλγάρων, των Κινέζων, υπέρ της μοναρχίας κ.λπ.»

Το τρίπτυχο Πατρίς - Θρησκεία - Οικογένεια εξακολουθεί να υφίσταται. Το ηρωικό παρελθόν κυριαρχεί και τα κείμενα έχουν έντονο ιδεολογικό περιεχόμενο. «Η θεματολογία που επικρατεί φαίνεται και από το περιεχόμενο των αναγνωστικών και των παιδικών βιβλίων, στο οποίο η πραγματικότητα που παρουσιάζουν δεν έχει καμία σχέση με την κοι-

νωνική πραγματικότητα που βιώνουν οι μαθητές. Το θρησκευτικό, πατριωτικό ή ηθικό καθήκον έχει απόλυτη προτεραιότητα και παραγκωνίζει όλες τις ανθρωπιστικές αξίες. Μέσα από τις σελίδες των σχολικών βιβλίων προβάλλεται η εικόνα του καλού παιδιού, της ευτυχισμένης οικογένειας και της οικογενειακής ενότητας».

Στην εικονογράφηση τα πράγματα είναι διαφορετικά. Γνωστοί έλληνες ζωγράφοι και χαράκτες ασχολήθηκαν με την εικονογράφηση βιβλίων αυτήν τη χρονική περίοδο. «Καθοριστική είναι η παρουσία του Γιάννη Κεφαλληνού», λέει η Ευαγγελία Κανταρτζή, «ο οποίος, μετά το διορισμό του το 1932 ως διευθυντή της χαρακτηριστικής στην ΑΣΚΤ, θα δώσει νέα διάσταση στην εικονογράφηση. Οι περισσότεροι από τους φοιτητές του ασχολήθηκαν αργότερα με την εικονογράφηση των σχολικών εγχειριδίων, φροντίζοντας για τη γενικότερη αισθητική τους. Να αναφέρουμε μερικά ονόματα: Κ. Γραμματόπουλος, Β. Κατράκη, Α. Τάσσοσ, Γ. Μόραλης».

Ο αντίκτυπος της Μικρασιατικής Καταστροφής επηρεάζει την πορεία της Ελλάδας. Η περίοδος 1920-1928 χαρακτηρίζεται από μεγάλη πολιτική αστάθεια, η οποία βεβαίως επηρεάζει και τον εκπαιδευτικό χώρο. Η γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση είναι το πιο σημαντικό έργο της περιόδου 1917-20. (Εξώφυλλο αλφαβηταρίου 1921-1922.)

Υπάρχει, άραγε, κάποια εμφανής ή «υπόγεια» συγγένεια ανάμεσα στα σύγχρονα και στα παλιά σχολικά βιβλία; Ο επίλογος ανήκει στην κ. Κανταρτζή: «Τα σύγχρονα βιβλία διαφέρουν αισθητά, τόσο στο περιεχόμενο όσο και στην αισθητική αντίληψη. Κείμενα και εικονογράφηση αντλούν θέματα από τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα. Εκείνο που φαίνεται ότι δεν αλλάζει είναι ότι το σχολικό βιβλίο (και όχι μόνο στην Ελλάδα) εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως μέσο μεταφοράς της επίσημης ιδεολογίας. Μέσω του σχολικού εγχειριδίου μεταδίδονται στους μαθητές όχι μόνο γνώσεις, αλλά και στάσεις και διθέσεις που αναφέρονται όχι τόσο στη γνωστική όσο στη συναισθηματική περιοχή της προσωπικότητας, η οποία επηρεάζει, ίσως περισσότερο από τις γνώσεις, τις επιλογές και τη συμπεριφορά του ατόμου. Ο κοινωνικοποιητικός αυτός χαρακτήρας των σχολικών εγχειριδίων καθιστά ακόμη πιο σημαντική τη σπουδαιότητα του σχολικού βιβλίου. Ειδικά στη Ελλάδα, που τα σχολικά βιβλία παρέχονται δωρεάν, τείνουν να θεωρούνται κοινωνικά αγαθά, καθώς μεταφέρουν την επίσημη άποψη. Μια άποψη που ενισχύεται από το σύστημα έγκρισης και παραγωγής τους».

ΘΕΜΑ 2
Αναγνωστικά

• Ευχαριστούμε τη βιβλιοθήκη του Ε.Δ.Ι.Α. για την ευγενή παραχώρηση του εικονογραφικού υλικού.

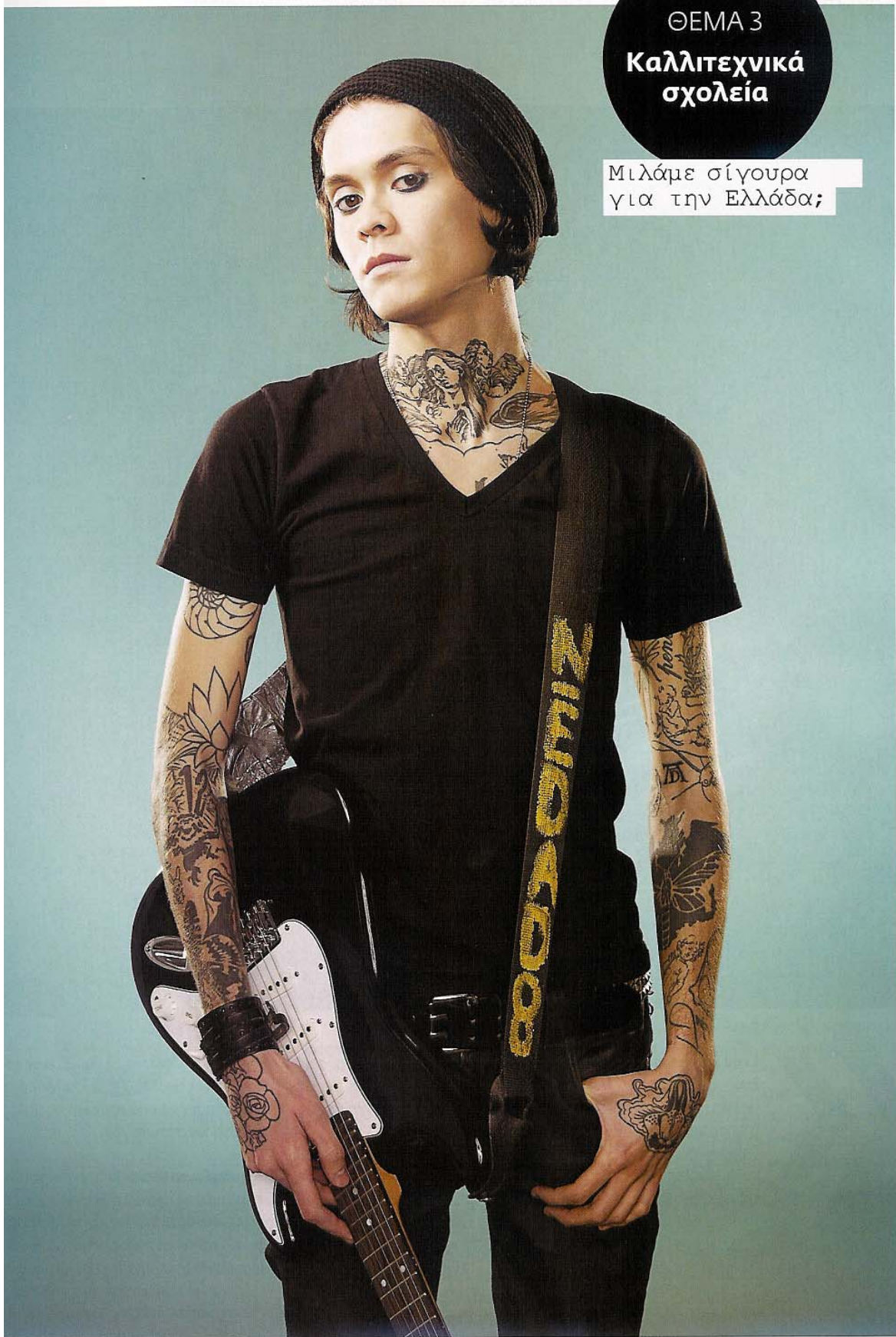
Είναι αλήθεια ή να τσιμπηθώ;

Δεν θα το πιστέψετε, αλλά υπάρχουν 3 σχολεία σε όλη την Ελλάδα που θυμούνται ακόμη τι θα πει συναίσθημα και φαντασία στην εκπαίδευση. Συνδυάζονται δε με την καλλιέργεια της ομαδικότητας, της πρωτοβουλίας, της ελεύθερης έκφρασης. Δεν είναι κούφιας λέξεις, είναι η ζώσα πραγματικότητα των τριών δημοσίων καλλιτεχνικών σχολείων της χώρας, την οποία υλοποιούν ωρομίσθιοι καθηγητές που πληρώνονται τρεις κι εξήντα και διαθέτουν –εθελοντικά, εννοείται!– και τον ελεύθερο χρόνο τους γι' αυτήν. Για πόσο ακόμη;

ΚΕΙΜΕΝΟ | ΜΕΛΙΝΑ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ (melina@enet.gr)

ΘΕΜΑ 3
Καλλιτεχνικά
σχολεία

Μιλάμε σίγουρα
για την Ελλάδα;

Φ. I EWAN BURNS/CORBIS/AFEION PHOTOS

Φ. | SOUTHERN STOCK CORP/CORBIS/AFEROH PHOTOS

Στην άκρη μιας αίθουσας, δίπλα από τα μεγάλα παράθυρα, ένα αχτύπητο δίδυμο δημιουργεί. Ο Ιωσήφ και ο Αγγελος έχουν

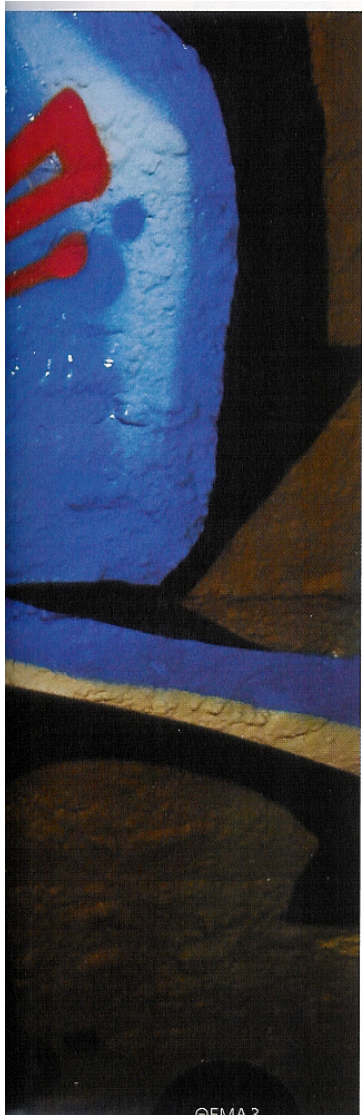
ενώσει τα θρανία τους και ζωγραφίζουν. Μια αντρική φιγούρα προκύπτει από το μολύβι του Ιωσήφ, ενόσω ο Αγγελος γεμίζει με εκρηκτικά χρώματα την εικονογράφησή του για ένα παραμύθι. Σχέδιο ο ένας, αίσθηση του χρώματος ο άλλος. Όταν βλέπεις τα χαρτιά τους, δύσκολα πιστεύεις ότι τα παιδιά αυτά μόλις

τελείωσαν την Α' Γυμνασίου. «Ιωσήφ, τι σου αρέσει πιο πολύ να ζωγραφίζεις;» τον ρωτάμε. «Έχω φτιάξει ολόκληρη συλλογή με τον Μπομπ τον Σφουγγαράκη».

Από το διάδρομο κιόλας αντιλαμβάνεται κανείς πως βρίσκεται σε ένα σχολείο διαφορετικό. Κάθε γωνιά του Καλλιτεχνικού Σχολείου του Γέρακα είναι στολισμένη με έργα των παιδιών. Γλυπτά και ζωγραφικά με θέμα την εξάρτηση από το διαδίκτυο, από εργασίες στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, συλλογικά ζωγραφικά έργα... Εξω απ' το γραφείο της διεύθυνσης βρίσκεται και...

το καλάθι των «ερωτευμένων»: ένας κάδος μέσα απ' τον οποίο οι μικροί καλλιτέχνες θα αναζητήσουν τα μπουφάν και τις μπλούζες που ξέχασαν στο σχολείο.

Στο μεταξύ, το γραφείο των καθηγητών έχει μετατραπεί σε ιδιότυπη γκαλερί, όπου θαυμάζουμε τα αυτοσχέδια μουσικά όργανα που έφτιαξαν από φαντασία τα παιδιά. Η Μαρίνα Μαραβελάκη, καθηγήτρια Εικαστικών, ανοίγει έναν φάκελο με σχέδια των μαθητών της. «The rage of the witch», «Σκέψη», «Δέντρο». Χαρακτικά τυπωμένα πάνω σε υφασμάτινες

ΘΕΜΑ 3
Καλλιτεχνικά
σχολεία

τσάντες, σε παλιές εφημερίδες, σε ξεχασμένα χαρτιά γίνονται ανατρεπτικός καμβάς που ιντριγκάρει ακόμη περισσότερο τη δημιουργικότητα των μαθητών.

Και αυτά μόνο από τον τομέα των εικαστικών. Γιατί τρεις είναι οι κατευθύνσεις των καλλιτεχνικών σχολείων: χορός, θέατρο - κινηματογράφος και εικαστικές τέχνες. Στη λογική των μουσικών σχολείων, δημιουργήθηκαν και τα δημόσια καλλιτεχνικά σχολεία, αποσκοπώντας -αφ' ενός- στην καλλιέργεια του ταλέντου των παιδιών και -αφ' ετέρου- σε κάτι ακόμη δυσκολότερο, σχεδόν ιδανικό: στη δόμηση σφαιρικών προσωπικότητας, ανθρωπών για τους οποίους η τέχνη δεν ταυτίζεται με τη «διδασκεία», ούτε προκαλεί αμηχανία, αλλά είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους, ακόμη και αν επιλέξουν να μην την υπηρετήσουν επαγγελματικά.

διορισμένες από το υπουργείο Παιδείας.

«Είχα λίγο άγχος στις εισαγωγικές εξετάσεις, γιατί κάποια από τα παιδιά είχαν κάνει προετοιμασία. Το θέμα μας ήταν το ταξίδι. Ζωγράφισα, λοιπόν, ένα χωριό με λιμάνι και μια βάρκα να ταξιδεύει» λέει ο Θεόδωρος, που μόλις τελείωσε την Α' Γυμνασίου στον Γέρακα.

Βρισκόμαστε στο 14ο Αντιρατσιστικό Φεστιβάλ, στο οποίο το σχολείο συμμετέχει. Οι μαθητές κάθονται σε τραπεζάκια, ζωγραφίζοντας παρέα με επισκέπτες ευφάνταστα σπίτια και λεπτομέρειες μιας ονειρεμένης πολιτείας που συντίθεται σιγά σιγά πάνω σε ταμπλό.

Πέρυσι το σχολείο κέρδισε τις εντυπώσεις με τα χειροποίητα εικονογραφημένα βιβλία των μαθητών του με αυτό ακριβώς το θέμα: το ρατσισμό. Ιστορίες αποκλεισμού, που ξεδιπλώνονταν μέσα από το στόμα ενός βάρκα-

Οι κατευθύνσεις των καλλιτεχνικών σχολείων είναι τρεις: χορός, θέατρο - κινηματογράφος, εικαστικές τέχνες. Αυτές καταλαμβάνουν 10 ώρες την εβδομάδα και προστίθενται στο πρόγραμμα των γενικών μαθημάτων.

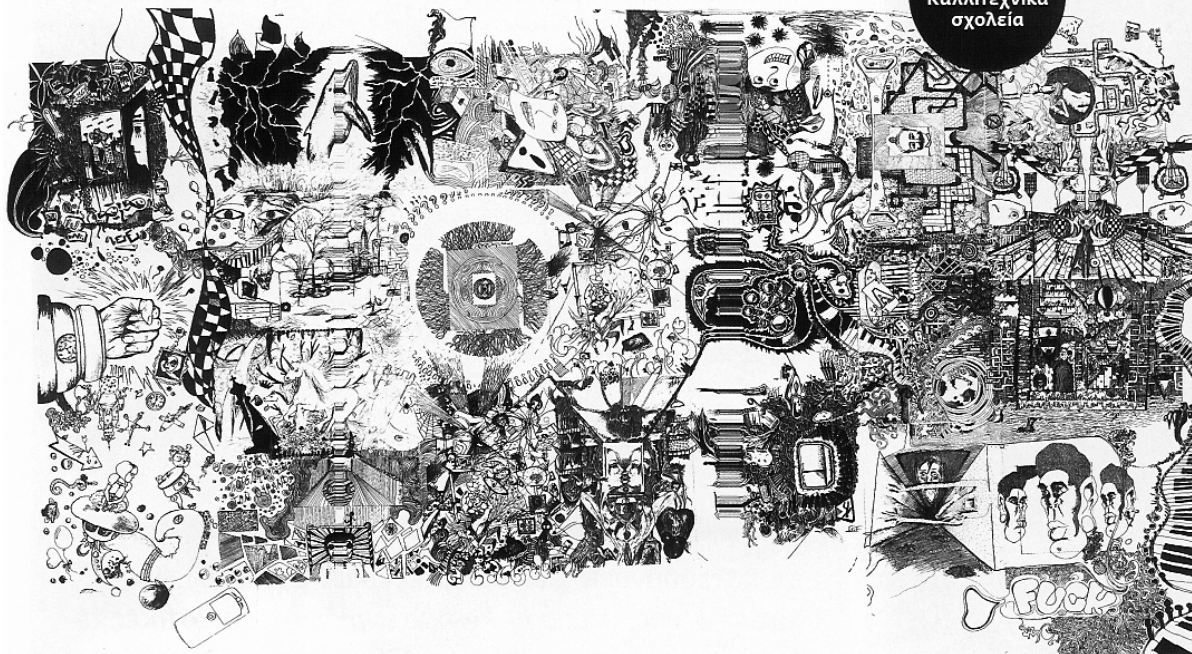
«Το σχολείο λειτουργεί ως παράθυρο. Εκτός από τις γνώσεις, υπάρχει χώρος και για το συναίσθημα και για τη φαντασία. Στα καλλιτεχνικά μαθήματα τα παιδιά δίνουν κάτι από τον εαυτό τους. Και αυτό το δημιουργικό κομμάτι είναι πολύ σημαντικό, ενώ στη σχέση μαθητή και καθηγητή αμβλύνει τις αντιπαραθέσεις και μειώνει τις αποστάσεις» σχολιάζει η Πολυτίμη Γκέκα, διευθύντρια του Καλλιτεχνικού Σχολείου στον Γέρακα.

Προς το παρόν λειτουργούν μόλις τρία σχολεία: στον Γέρακα της Αττικής, στο Ηράκλειο της Κρήτης και στην περιοχή των Αμπελοκήπων στη Θεσσαλονίκη. Τα παιδιά, παράλληλα με το κανονικό πρόγραμμα των γενικών μαθημάτων που είναι κοινό με το πρόγραμμα των άλλων σχολείων, παρακολουθούν εβδομαδιαίως 10 ώρες επί πλέον καλλιτεχνικά μαθήματα. Κάθε χρόνο, από τις 15 Μαΐου έως τις 15 Ιουνίου, κατατίθενται οι αιτήσεις από τους γονείς των ενδιαφερόμενων παιδιών στα καλλιτεχνικά σχολεία, ενώ η επιλογή των μαθητών γίνεται βάσει εξετάσεων που διενεργούνται 20-30 Ιουνίου από επιτροπές επιλογής

χου, το όνειρο ενός εφήβου με κινητικά προβλήματα που σώζει τον κόσμο ως Σούπερμαν σ' ένα εντυπωσιακό κόμικς. Τα μολύβια και οι μαρκαδόροι έχουν πάρει φωτιά γύρω μου από τους καλλιτέχνες. «Φαντάζομαι ότι, έναν χρόνο τώρα, συνηθίσατε να σας διορθώνουν τα έργα σας οι καθηγητές...» λέω στους εικαστικούς της Α' Γυμνασίου, που δεν ήθελαν τίποτ' άλλο για να εκραγούν: «Οχι, αν θέλουν να διορθώσουν, ας διορθώσουν το προσχέδιο, όχι το σχέδιο!», «Δεν είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε αυτό που θέλουν!», «Το έργο ανήκει στο δημιουργό του».

Πάθος, λοιπόν. «Ενα από τα κλειδιά είναι η διαθεματικότητα στα μαθήματα» εξηγεί η Αλεξάνδρα Βασιλοπούλου, φιλόλογος με ειδίκευση στην Ιστορία της Τέχνης. «Για παράδειγμα, τα παιδιά της Α' Γυμνασίου της κατεύθυνσης των εικαστικών, στο πλαίσιο της νεοελληνικής λογοτεχνίας, εικονογράφησαν τα "Μανιτάρια στην πόλη" από τον "Μαρκοβάλντο" του Ιταλο Καλβίνο και το απόσπασμα "Τα τσερκένια" από το μυθιστόρημα "Στου Χατζηφράγκου" του Κοσμά Πολίτη, ενώ η Γ' Γυμνασίου την "Ελένη" του Ευριπίδη».

ΘΕΜΑ 3
Καλλιτεχνικά
σχολεία

Το ίδιο ισχύει και με το χορό. Στο μάθημα της γλώσσας μπορεί οι μαθητές να διδαχθούν ένα δημοτικό ποίημα· στο μάθημα του χορού θα το απαγγείλουν, θα αφήσουν το σώμα ελεύθερο να νιώσει το ρυθμό των λέξεων, θα το χορέψουν. «Ξέρετε, η κίνηση είναι μέσο παιδαγωγικό. Δεν έχει σημασία αν τελικά γίνει κανείς επαγγελματίας. Η επίγνωση του σώματος και της κίνησης αφορά τον καθένα μας. Βρίσκεται στην καθημερινότητά μας» συμπληρώνει η Τιπή Αντωνοπούλου, χορεύτρια και καθηγήτρια Σύγχρονου Χορού στο Καλλιτεχνικό Σχολείο του Γέρακα.

Την κίνηση επέλεξαν, εξάλλου, και οι καθηγητές του Καλλιτεχνικού Σχολείου της Θεσσαλονίκης για να διδάξουν την έννοια της επαγωγής στα μαθηματικά. Τα παιδιά αντιλήφθηκαν την έννοια με τη βοήθεια χορευτικών ασκήσεων και κινήσεων tai chi. Και ο κατάλογος συνεχίζεται. «Ροκ και λογοτεχνία» αποτέλεσε θεματική ενότητα του Καλλιτεχνικού Σχολείου της Θεσσαλονίκης, ενώ στην Κρήτη το σχολείο ανοίγει και την Κυριακή για τα μέλη της Λέσχης Ανάγνωσης «Θαλής και Φίλοι», όπου μαθητές και καθηγητές απολαμβάνουν από κοινού τη μαθηματική λογοτεχνία.

Βρισκόμαστε στην Ελλάδα; Κι όμως... «Τα καλλιτεχνικά σχολεία παρέχουν άλλες δυνατό-

Στο σχολείο του Γέρακα, στο μάθημα των εικαστικών, φιλοτεχνήθηκε ένα εντυπωσιακό ομαδικό έργο που εκτίθεται κιόλας. Δύο οδηγίες δόθηκαν στους νεαρούς καλλιτέχνες: να γεμίσει ο καθένας το χαρτί με το δικό του στυλ και να ξεκινήσει από εκεί που σταμάτησε ο προηγούμενος, δανειζόμενος ένα στοιχείο-γέφυρα.

τητες στους μαθητές. Με αποτέλεσμα, να αναπτύσσουμε και διαφορετική σχέση μεταξύ μας. Είμαστε όλοι μια ομάδα. Η τέχνη σε παραινεί να εκδηλώσεις τα συναισθήματα, τη σκέψη σου. Μαθαίνουμε να εκφραζόμαστε, κι αυτό μας κάνει πιο ελεύθερους» μας λέει ο Δημήτρης, μαθητής της Γ Λυκείου Θεάτρου στο σχολείο του Γέρακα. Εκείνη τη στιγμή περνά ένας από τους πιο αγαπημένους καθηγητές Εικαστικών, ο Τζίμης Ευθυμίου. «Χρειάζομαι ένα σπίτι από κουρέλια, από μπαλώματα. Ποιος θα το φτιάξει;» – «Θα προσπαθήσω εγώ, κύριε!» ακούγεται ένας εθελοντής από το βάθος, που προσθέτει: «Δεν μου φέρνετε και έναν μαρκαδόρο, αν μπορείτε;»

«**Το ζητούμενο είναι** τα παιδιά να κατανοήσουν το λόγο της δημιουργίας. Να γίνουν δημιουργοί με συνολική εικόνα για τα πράγματα» θα μας πει ο ίδιος. Στο πλαίσιο του δικού του μαθήματος, φιλοτεχνήθηκε ένα εντυπωσιακό ομαδικό έργο, που εκτίθεται στο σχολείο. Μόνο δύο κατευθύνσεις δόθηκαν στους καλλιτέχνες: να γεμίσει ο καθένας το χαρτί με το δικό του στυλ και να ξεκινήσει από εκεί ακριβώς που σταμάτησε ο προηγούμενος, δανειζόμενος ένα στοιχείο που θα χρησιμοποιήσει ως γέφυρα για το δικό του κομμάτι. «Το θέμα

Φ. | GETTY IMAGES/DIAL IMAGE

ΘΕΜΑ 3
Καλλιτεχνικά
σχολεία

ήταν η επικοινωνία, το πώς συνδιαλέγεσαι, αφού από το συλλογικό κατανοείς καλύτερα και το ατομικό».

«Μα, να σας πω, δεν πάμε σίτη να φτιάξουμε μακαρονάδα;» ρωτάει δυο μαθητές της η Αλεξάνδρα Βασιλοπούλου. Οι καθηγητές δεν «εξαυλώνονται» με το τέλος του μαθήματος. Κάποιοι είναι εκεί. Και τα Σαββατοκύριακα και τις γιορτές, που θα αφιερώσουν προσωπικό χρόνο για «γκαλερόσαρκες», θεατρικές παραστάσεις, σινεμά ή ατελείωτες πρόβες έργων και χορού στο σχολείο.

Η αξία της δικής τους προσφοράς γίνεται ακόμη πιο κατανοητή, αν αναλογιστούμε πως

οι καθηγητές των καλλιτεχνικών μαθημάτων –πλην των εικαστικών– είναι προς το παρόν ωρομίσθιοι. «Οι ωρομίσθιοι καθηγητές έχουν δικαίωμα να απασχοληθούν μόνο 11 ώρες την εβδομάδα στο σχολικό πρόγραμμα, κάτι που ισοδυναμεί, πάνω-κάτω, με 280 ευρώ καθαρά το μήνα. Είναι οι ίδιοι άνθρωποι που θα επενδύσουν τα απογεύματα και τα Σαββατοκύριακά τους σε πρόβες. Αν η δημόσια παιδεία θέλει να πάρει αυτό που έχουν να προσφέρουν, θα πρέπει να τους σεβαστεί περισσότερο» παρατηρεί ο Γιάννης Ανδριανός, πρόεδρος του Συλλόγου Γονέων του Γέρακα.

Η Μαρία Αβδελιώτη, διευθύντρια του Καλλιτεχνικού Σχολείου Ηρακλείου, συμπληρώνει σχετικά: «Η γνώμη μας είναι ότι και αυτοί οι καθηγητές θα πρέπει να διορίζονται. Να γίνουν αρχικά αναπληρωτές και να δώσουν εξετάσεις μέσω ΑΣΕΠ».

Ισως ποτέ άλλοτε παιδιά, καθηγητές και γονείς δεν αποτέλεσαν τόσο αραγές μέτωπο. Διότι τώρα τα καλλιτεχνικά σχολεία συνιστούν ένα μεγάλο στοίχημα για την ελληνική παιδεία. Οχι μόνο για τη διαμόρφωση της δικής τους ταυτότητας, αλλά (κυρίως) γιατί αποτελούν το έναυσμα να γίνει το δικό τους σχολικό πνεύμα κυρίαρχο σε όλη τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. «Το όνειρό μας είναι αυτό ακριβώς: να ανοίξουν οι ορίζοντες των γνωστικών αντικειμένων των παιδιών. Να γίνει τελικά το σχολείο φιλικό. Εδώ τα δικά μας παιδιά αρρωσταίνουν και θέλουν να πάνε στο σχολείο τους. Αυτό για τη Μέση Εκπαίδευση είναι πρωτόγνωρο» τονίζει ο Γιάννης Ανδριανός.

Σ' ένα τεντωμένο σκοινί ισορροπεί αυτήν τη στιγμή το εγχείρημα των καλλιτεχνικών σχολείων. Αποτελούν, άραγε, ένα πυροτέχνημα για να λάμψει η καλλιτεχνική ευαισθησία της Πολιτείας ή, πράγματι, υπάρχει η βούληση να θεμελιωθούν; Διότι τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα καλλιτεχνικά σχολεία δεν είναι λίγα. Κατ' αρχάς, τρία σχολεία σε όλη την Ελλάδα προφανώς αποτελούν μόνο μία αποχρώσα ένδειξη βούλησης. Ενα ακόμη σχολείο

Ας πάρουμε μια γεύση απ' αυτήν την ιδιαίτερη σχολική καθημερινότητα: Στο μάθημα της γλώσσας μπορεί, π.χ., οι μαθητές να διδαχθούν ένα δημοτικό ποίημα. Στο μάθημα του χορού θα το απαγγείλουν, θα αφήσουν το σώμα ελεύθερο να νιώσει το ρυθμό των λέξεων, θα το χορέψουν. Η κίνηση είναι πολύτιμο εργαλείο για πολλά μαθήματα.

Οι καθηγητές των καλλιτεχνικών μαθημάτων –πλην των εικαστικών– είναι ωρομίσθιοι! Που σημαίνει ότι απασχολούνται μόνο 11 ώρες την εβδομάδα στο σχολικό πρόγραμμα και αμείβονται με το ιλιγγιώδες ποσό των 280 ευρώ. Οι ίδιοι άνθρωποι επενδύουν τα απογεύματα και τα Σαββατοκύριακά τους σε πρόβες – χωρίς να πληρώνονται, φυσικά!

είναι καθ' όλα έτοιμο, δομημένο ήδη από το 2006 στον δήμο του Αιγάλεω, για την ίδρυση του οποίου υπογράφηκε η διυπουργική απόφαση τον Ιούλιο του 2009, αν και υπολείπονται πλήθος άλλα γραφειοκρατικά στάδια ως την πραγματική λειτουργία του.

Με την ίδια απόφαση ιδρύεται (στα χαρτιά, για την ώρα) ένα καλλιτεχνικό σχολείο στον δήμο Κερατσινίου, ενώ πρόταση στο υπουργείο Παιδείας έχει κατατεθεί και για την Καλαμάτα κατά τη διάρκεια της περσινής χρονιάς, χωρίς να έχει δοθεί ακόμη απάντηση.

Το αρχικό εγχείρημα αφορούσε «καλλιτεχνικά γυμνάσια» με «λυκειακές τάξεις». Και αν πριν από μερικά χρόνια οι ανάγκες για κτηριακές εγκαταστάσεις υπήρξαν πιο περιορισμένες (για μαθητές μόνο γυμνασίου), τώρα αφορούν ξεκάθαρα και το λύκειο, αφού φέτος αποφοίτησε για πρώτη φορά η Γ' Λυκείου του Γέρακα. Προς το παρόν, η στέγαση των σχολείων είναι από ανεπαρκής έως προβληματική. Το σχολείο του Γέρακα λειτουργεί σε ένα κτήριο που παραχωρήθηκε (προορισμένο αρχικά για το 2ο Λύκειο, που τώρα συστεγάζεται με το 3ο Γυμνάσιο) ίσαμε την ανέγερση του κτηρίου του Καλλιτεχνικού.

Στην αρχή, στο κτήριο που λειτουργεί το σχολείο δεν υπήρχαν ειδικά διαμορφωμένοι χώροι. Συν τω χρόνω, διαμορφώθηκε μια κατάλληλη αίθουσα χορού και μία μικρή σκηνή για τα παιδιά του θεάτρου.

Το νέο κτήριο που θα πληροί τις ανάγκες για τη διδασκαλία των καλλιτεχνικών μαθημάτων αναμένεται να παραδοθεί τον Δεκέμβριο του 2010. Το πρόβλημα είναι ότι προβλέπεται αίθουσες μόνο για γυμνάσιο. Την ίδια στιγμή τα παιδιά του Καλλιτεχνικού Σχολείου Ηρακλείου κάνουν μάθημα στις εγκαταστάσεις της πρώην αμερικανικής βάσης.

«Η έκταση της πρώην βάσης ανήκει στην Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου που, προς το παρόν, δεν την παραχωρεί στη νομαρχία, ώστε κι αυτή με τη σειρά της να τη δώσει στον δήμο Γουβών. Η πρόταση του δήμου είναι να συγκεντρωθούν εκεί όλα τα σχολεία της περιοχής, μαζί με το Καλλιτεχνικό και το Μουσικό. Ο χώρος είναι ιδανικός για ένα τέτοιο σχέδιο. Σε κάθε περίπτωση, ο δήμος Ηρακλείου και ο δήμος Γουβών προτίθενται να παραχωρήσουν σε άλλη τοποθεσία οικόπεδο αν χρειαστεί, προκειμένου να χτιστεί το σχολείο» σημειώνει η διευθύντρια του Καλλιτεχνικού Σχολείου Ηρακλείου, Μαρία Καλουδιώτη.

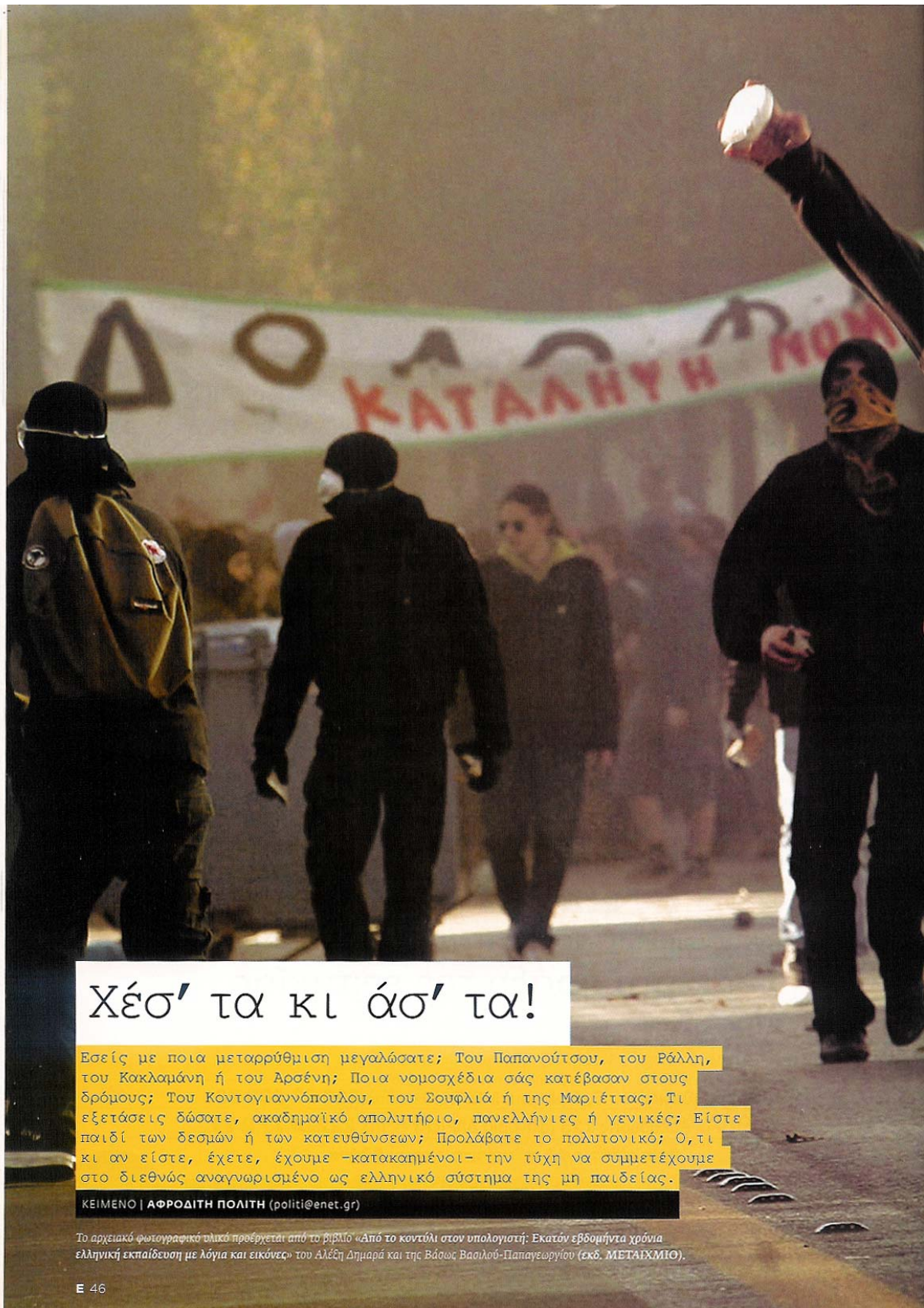
Το Καλλιτεχνικό Σχολείο της Θεσσαλονίκης, πάλι, συστεγάζεται για την ώρα με το Γ' Λύκειο Αμπελοκήπων, διαθέτοντας ωστόσο κατάλληλες αίθουσες για τα καλλιτεχνικά μαθήματά του. Το οικόπεδο για το δικό του Γυμνάσιο έχει ήδη παραχωρηθεί από τον δήμο Αμπελοκήπων, όπου έχει αναρτηθεί η πινακίδα «Καλλιτεχνικό Σχολείο», μόνο που δεν έχει ανεγερθεί ακόμη. «Η Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης μάς έχει διαβεβαιώσει ότι την επόμενη χρονιά θα εξευρεθεί χώρος για την Α' Λυκείου. Τόσο η Διεύθυνση όσο και ο δήμος έχουν αγκαλιάσει το σχολείο» παρατηρεί η διευθύντρια του, Κυριακή Αδαλόγλου. Όσο όμως δεν κατασκευάζονται τα κτήρια τόσο θα μειώνεται ο αριθμός των εισακτέων, όπως στο σχολείο του Γέρακα, που φέτος για πρώτη φορά δέχτηκε 17 παιδιά ανά κατεύθυνση, αντί του ανώτατου ορίου των 25 που έχει οριστεί.

Συγγράμματα για τα καλλιτεχνικά μαθήματα δεν υπάρχουν. Υπάρχει, βέβαια, οριζόμενη διδακτέα ύλη για τους καθηγητές, όχι, όμως, και εγχειρίδια για τους μαθητές. Ετσι, η προσκόμιση υλικού εναπόκειται στους καθηγητές προς το παρόν, ενώ τα παιδιά διαβάζουν από φωτοτυπίες. Το μόνο βιβλίο που εξασφαλίστηκε και διανέμεται είναι για την Ιστορία της Τέχνης. «Θα μπορούσαν να διανεμηθούν βιβλία που ήδη υπάρχουν, μέχρι να γραφτούν ειδικά εγχειρίδια για τα καλλιτεχνικά σχολεία, όπως π.χ. το βιβλίο των παραδοσιακών χορών που διανέμεται στα ΤΕΦΑΑ» προτείνει η Μαρία Καλουδιώτη.

«Την πρώτη χρονιά δεν είχαμε σχεδόν τίποτα. "Ήρθαν οι καλλιτέχνες" μας έλεγαν από τα άλλα σχολεία. Τελικά, δημιουργήθηκε ένα τόσο ζεστό κλίμα, που δεν θα το άλλαζα με τίποτα» αφηγείται –μελαγχολικά σχεδόν– η Βάσια, η οποία μόλις αποφοίτησε από το Καλλιτεχνικό Σχολείο του Γέρακα και τώρα σκέφτεται να γίνει σκηνογράφος.

Οι καλλιτέχνες ανέκαθεν είχαν να υπερηγήσουν εμπόδια. Κατά την αρχαιότητα, τον 6ο αιώνα π.Χ., δεν μπορούσαν να ανήκουν στην καλή κοινωνία, δεδομένου ότι «δούλευαν με τα χέρια και το έκαναν για να βγάλουν το ψωμί τους. Εργάζονταν στα χυτήρια, ιδρωμένοι και βρόμικοι, μοχθούσαν σαν τον κοινό σκαφτιά» (Ε.Η. Gombrich, «Το χρονικό της τέχνης»). Κατά τον Ρομαντισμό θεωρούνταν πολέμιοι της αστικής τάξης. Παρέμεναν αμφισβητήτες – κάτι σαν τη μύγα του Σωκράτη. Που τώρα διεκδικεί το δικό της σχολείο. ■

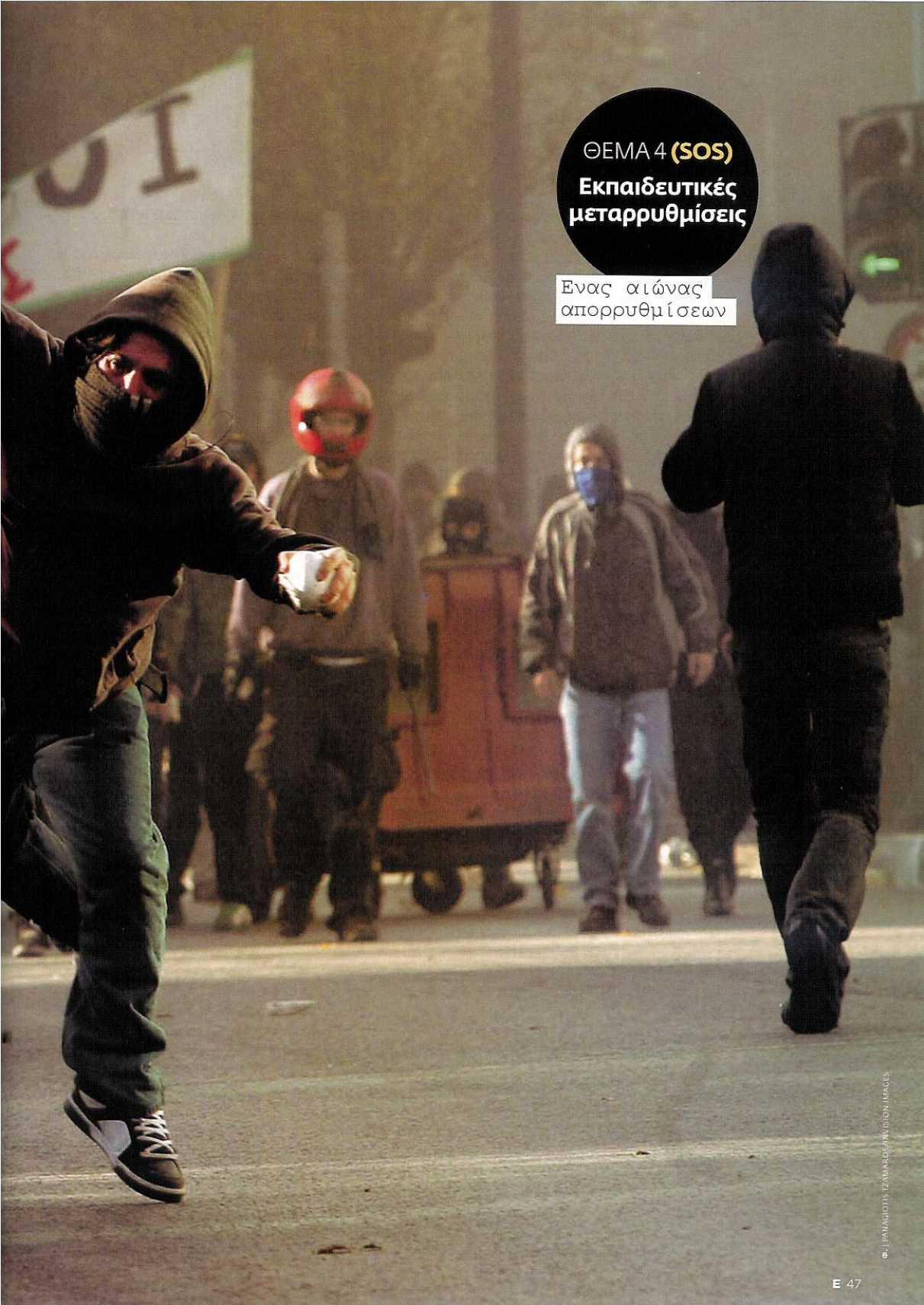

Χέσ' τα κι άσ' τα!

Εσείς με ποια μεταρρύθμιση μεγαλώσατε; Του Παπανούτσου, του Ράλλη, του Κακλαμάνη ή του Αρσένη; Ποια νομοσχέδια σάς κατέβασαν στους δρόμους; Του Κοντογιαννόπουλου, του Σουφλιά ή της Μαριέττας; Τι εξετάσεις δώσατε, ακαδημαϊκό απολυτήριο, πανελλήνιες ή γενικές; Είστε παιδί των δεσμών ή των κατευθύνσεων; Προλάβετε το πολυτονικό; Ο,τι κι αν είστε, έχετε, έχουμε -κατακαημένοι- την τύχη να συμμετέχουμε στο διεθνώς αναγνωρισμένο ως ελληνικό σύστημα της μη παιδείας.

ΚΕΙΜΕΝΟ | ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΠΟΛΙΤΗ (politi@enet.gr)

Το αρχαικό φωτογραφικό υλικό προέρχεται από το βιβλίο «Από το κοντύλι στον υπολογιστή: Εκατόν εβδομήντα χρόνια ελληνική εκπαίδευση με λόγια και εικόνες» του Αλέξη Δημαρά και της Βάως Βασιλού-Παπαγεωργίου (εκδ. ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ).

ΘΕΜΑ 4 (SOS)

Εκπαιδευτικές
μεταρρυθμίσεις

Ένας αιώνας
απορρυθμίσεων

Σε όποια γενιά και αν ανήκετε, το σίγουρο είναι ότι γνωρίζετε τις ακόλουθες λέξεις: παραπαιδεία, αποστήθιση, ετεροαπασχόληση, ανεργία, κατάληψη. Αν, μάλιστα, παρακολουθείτε –έστω επιδερμικά– τα εκπαιδευτικά άρθρα, έχετε πέσει πάνω στις λέξεις: υποχρηματοδότηση, αξιολόγηση, οργανικά κενά, διακήρυξη της Μπολόνια, μη κρατικό, μη κερδοσκοπικό, ιδιωτικά πανεπιστήμια. άρθρο 16, υποκινούμενοι καταληψίες, ταξικό φραγμοί, εξεταστικός γολγοθάς, αιώνιοι φοιτητές, δύο κύκλοι σπουδών, v+2.

Ισως, πάλι, όλα αυτά να σας αφήνουν παγερά αδιάφορους και απλώς κοιτάζετε τους υπουργούς Παιδείας να περνούν (με μέσον όρο 1,5 υπουργός κάθε δύο χρόνια), τα μαθητικά συνθήματα να βρίσκουν νέο στόχο κάθε φορά για τις σκωπτικές τους ομοιοκαταληξίες, τα νομοσχέδια να αλλάζουνε, μαζί με το ντύσιμο και τη γλώσσα των μαθητών – αλλά τους φθαρμένους μαυροπίνακες, τα πράσινα θρανία και τα γκρίζα καγκελόφραχτα σχολεία με το τσιμεντένιο προαύλιο να μένουν ίδια και अपαράλλαχτα.

Ο ψιττακισμός της γιαγιάς γίνεται η παπαγαλία του εγγονού, το ίντερνετ αντικαθιστά την εγκυκλοπαίδεια, το μπλε τετράδιο γίνεται πολυθεματικό ράστερ και προσφάτως powerbook, τα κολλυβογράμματα γίνονται κολετζογράμματα. Όλα γύρω αλλάζουν, μα μια στυφή γεύση παραμένει μαζί με κάθε γενιά που μεγαλώνει, με άλλη μία κολοβή μεταρρύθμιση, άλλη μία εξεταστική αλλαγή, άλλο ένα κύμα καταλήψεων, άλλη μια εκπαιδευτική κρίση, και άλλη μια φορά ο μαρκαδόρος γράφει «Φοβάμαι όλα αυτά που θα γίνουν για μένα χωρίς εμένα» και «We don't need no education».

Μπορεί η πολιτική ηγεσία της Ελλάδας να μονοπωλείται από δυο-τρία ονόματα, όμως η πρόσφατη εκπαιδευτική ιστορία έχει ζηήσει τουλάχιστον είκοσι υπουργούς Παιδείας και αντίστοιχες απόπειρες για μίνι μεταρρυθμίσεις – γιατί οι ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις ήταν λίγες και, ως επί το πλείστον, έμειναν ημιτελείς, πολεμήθηκαν ή ανατράπηκαν.

Ετσι, μπορούν κάλλιστα κάτω από την ίδια στέγη να συνυπάρχουν γονείς και παιδιά –ακόμη και αδέρφια με μικρή διαφορά ηλικίας– που έζησαν τουλάχιστον 5 εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, διδάχτηκαν τουλάχιστον 3 εκδοχές της ελληνικής γλώσσας (καθαρεύουσα, πολιτονικό, μονοτονικό) και έδωσαν λογιών λογιών εξετάσεις: από το δημοτικό στο γυμνάσιο, από το γυμνάσιο στο λύκειο, ακαδημαϊκό απολυτήριο, πανελλήνιες, εισαγωγικές με δέσμες τεσσάρων μαθημάτων, διπλές εισαγωγικές σε Β' και Γ' Λυκείου με 14 μαθήματα, εισαγωγικές με 9 μαθήματα, με 7 ή με 6.

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΤΟ 1917

Αν, μάλιστα, στην οικογένεια υπάρχει κάποια γιαγιά, ίσως θυμάται –αν και πιθανότατα δεν πρόλαβε η ίδια– την πρώτη σημαντική μεταρρύθμιση του 20ού αιώνα, τη μεταρρύθμιση των Γληνού, Δελμούζου, Τριανταφυλλίδη του Εκπαιδευτικού Ομίλου, ή αλλιώς τη γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917. Εκείνη η μεταρρύθμιση, που εφαρμόστηκε επί Ελευθερίου Βενιζέλου, για να καταργηθεί τρία χρόνια αργότερα από τα φιλομοναρχικά κόμματα, ήταν η πρώτη που εισήγαγε τη διδασκαλία της δημοτικής γλώσσας στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου.

Παράλληλα, κυκλοφόρησαν 10 νέα αναγνωστικά στη δημοτική γλώσσα: μαζί τους, και τα ιστορικά «Ψηλά βουνά» του Ζαχαρία Παπαντωνίου, τα οποία αργότερα ρίχτηκαν στην πυρά ως «έργα ψευδούς και κακοβούλου προθέσεως», με την κατηγορία ότι δεν διδάσκουν «τα μεγάλα ιδανικά της πατρίδος, της θρησκείας» και μαθαίνουν τους μαθητές «να μη φροντίζουν περί των γονέων των, αλλά μόνον περί της κοινότητος αυτών, του Soviet».

Αποσύροντας, λοιπόν, τα τάχα φιλοσοβιετικά αναγνωστικά (που μόνο τέτοια δεν ήταν), οι συντηρητικές δυνάμεις επαναφέρουν την καθαρεύουσα με τα ακατανόητα (άρα εθνικώς ωφέλιμα) «οι χοίροι υΐζουσιν, τα χοιρίδια κοΐζουσιν, οι όφεις ιύζουσιν».

Προοδευτικές εκπαιδευτικές απόπειρες όπως το Παρθενωγέιο του Βόλου διώκονται από την Εκκλησία, ο παιδαγωγός Αλέξανδρος Δελμούζος δικάζεται ως άθεος και για τη ματαιωμένη αυτή μεταρρύθμιση ο Γληνός γράφει το 1925 τον περίφημο «Αταφο νεκρός»: «Το εκπαιδευτικό μας σύστημα, ο νεκρός αυτός, που την αγία-τρευτή και θανατηφόρα του αρρώστια διαγνώσαν πολλοί από το 1880, έμεινε και πάλι άταφος. Κι όμως, οι Έλληνες στα 1909 είχαν αποφασίσει και ορκιστεί να θάψουν όλους τους νεκρούς τους».

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ 1929

Η περίοδος από τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 ως την επόμενη σημαντική μεταρρύθμιση του '29 χαρακτηρίζεται από έντονη πολιτική αστάθεια, οικονομική και κοινωνική κρίση, αλλά και ανάπτυξη που έφερε η εισροή των 1,5 εκατ. προσφύγων. Την ιστορία της εκπαίδευσης θα σφραγίσουν τα «Μαρσλειακά» το '24 – άλλη μία προσπάθεια να διδαχτεί η δημοτική, με τη Ρόζα Ιμβριώτη να απολύεται από τη Μαρσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία επειδή συζητά με τους φοιτητές την «Κοινωνική σημασία της Ελληνικής Επανάστασης» του Κορδάτου.

Η μεταρρύθμιση του 1929 βρίσκει τα ποσοστά αναλφαβητισμού σε υψηλά επίπεδα – από 40% στη Στερεά ως 73% στη Θράκη. Και πάλι πρόκειται για άλμα πρόο-
δου, αν αναλογιστεί κανείς ότι στις αρχές του αιώνα οι

μισοί άντρες της Ελλάδας και 8 στις 10 γυναίκες ήταν αναλφάβητοι.

Βασικές καινοτομίες της μεταρρύθμισης του 1929, επί κυβέρνησης των Φιλελευθέρων του Βενιζέλου, με υπουργούς Παιδείας τους Κ. Γόντικα και Γ. Παπανδρέου, ήταν η καθιέρωση του 6χρονου δημοτικού σχολείου, ο χωρισμός της μέσης εκπαίδευσης σε γυμνάσιο και πρακτικό λύκειο (με εξετάσεις από το δημοτικό στο γυμνάσιο) και κατώτερες - μέσες σχολές, χωρίς εξετάσεις για τους αποφοίτους του δημοτικού. Καταργείται το ενδιάμεσο «ελληνικό» σχολείο και αντικαθίσταται από παρθεναγωγείο και τεχνικές σχολές, χτίζονται διδακτήρια σε όλη την επικράτεια, επιμορφώνονται οι εκπαιδευτικοί, δίνεται έμφαση στη σωματική αγωγή, μεταφράζονται οι αρχαίοι συγγραφείς, καθιερώνεται η δημοτική γλώσσα στο δημοτικό, παράλληλα με την καθαρεύουσα για τις δύο τελευταίες τάξεις.

Αν και στόχος ήταν «η εκπαίδευση των μεγάλων λαϊκών μαζών» και η απαγκίστρωση από τον κλασικισμό, το γυμνάσιο εξακολουθεί να είναι προνόμιο για τους λίγους και ο Γληνός επικρίνει τη μεταρρύθμιση ως «ελληνική εκδοχή του γιαβάς γιαβάς», δηλαδή του «νοπέ».

Όσο για την πανεπιστημιακή μόρφωση, που έχει διδάκτρα, παραμένει απροσπέλαστη για τους πολλούς: για κάθε 100 παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό, μόλις 19 συνεχίζουν το γυμνάσιο, ενώ μόλις το 0,17% των μαθητών του δημοτικού εισάγεται στο πανεπιστήμιο. Η μεταρρύθμιση του '29 θα πολεμηθεί σφόδρα από τις δικτατορίες του Κονδύλη και του Μεταξά.

Ο Γληνός εξορίζεται, ο Δελμούζος παραπέταται, το δημοτικό ξαναγίνεται τετρατάξιο, το γυμνάσιο έχει δύο κύκλους, για κάθε βαθμίδα προς την άλλη καθιερώνονται εισιτήριες εξετάσεις, ενώ στη μέση εκπαίδευση υπάρχει σύγχυση, με πλήθος διαφορετικών σχολείων (αστικών σχολείων, προγυμνάσιον, κλασσικόν οκτατάξιον, πρακτικόν λύκειον), με διάφορες επί μέρους αλλαγές και φασιστικό προσανατολισμό: ο «Επίταφιος» του Περικλή δεν διδάσκεται, προβάλλονται η σπαρτιάτικη αγωγή και ο Μεταξάς ως «πατέρας του έθνους».

Φαινομενικά παράδοξο, αλλά κατανοητό αν ιδωθεί ως κίνηση τακτικής ενός εθνικιστικού λαϊκισμού, είναι ότι το καθεστώς της 4ης Αυγούστου κρατά τη διδασκαλία της δημοτικής. Το 1940, επί Μεταξά, θεσμοθετού-

νται νομοθετικά τα φροντιστήρια και η κατ'οίκον διδασκαλία. Ξεκινώντας μια παράδοση που συνεχίζεται και γιγαντώνεται ως τις μέρες μας.

Η ΛΑΪΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΕΑΜ

Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, το εκπαιδευτικό σύστημα υπολείπεται. Τα σχολεία βομβαρδίζονται, καταστρέφονται, επιτάσσονται. Το 1941, και ενώ η Ελλάδα υποφέρει από τον πόλεμο, γίνεται η περίφημη «Δίκη των τόνων», με τον Ι.Θ. Κακριδή να παραπέμπεται προς απόλυση από τη Σύγκλητο της Φιλοσοφικής, επειδή τόλμησε να γράψει στη δημοτική, με απλοποιημένο τονικό σύστημα.

Το 1944 η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης του ΕΑΜ συντάσσει το «Σχέδιο για μια Λαϊκή Παιδεία», στηριγμένο στα διδάγματα του Γληνού – που ακόμη και σήμερα μοιάζει ουτοπικά ιδανικό: 4 χρονικές περίοδοι, από την προσχολική ηλικία ως την ηλικία των 22, πρόβλεψη για εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες σε όλες τις ηλικίες, στο δημοτικό διδάσκεται η δημοτική ως μόνη γλώσσα του ελληνικού λαού, μονοτονικό σύστημα και κατάργηση της ιστορικής ορθογραφίας, στο γυμνάσιο διδάσκονται λογοτεχνικά κείμενα από όλες τις ιστορικές περιόδους, προβλέπονται δωρεάν συγγράμματα, υποτροφίες, νοσοκόμα σε κάθε σχολείο, ανταλλαγές μαθητών με το εξωτερικό με έξοδα του κράτους και μια παιδεία «που δε θα βασίζεται μόνο στην επιστήμη, αλλά και στην τέχνη».

Με πρωτοβουλία της ΕΠΟΝ λειτουργούν στην Κατοχή σχολεία αναλφάβητων και λαϊκές βιβλιοθήκες, η ΠΕΕΑ ιδρύει δύο παιδαγωγικά φροντιστήρια (στο Καρπενήσι Ευρυτανίας και στην Τύρνα της Πίνδου), τυπώνει τα αναγνωστικά «Αετόπουλα» και «Ελεύθερη Ελλάδα» της Ρόζας Ιμβριώτη και του Μιχάλη Παπαμούρου και διοργανώνει παιδαγωγικό συνέδριο στη Λάση Ευρυτανίας. Ομως, ο Εμφύλιος θα βάλει τέλος σε κάθε εκπαιδευτική δράση.

Η ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ - ΔΙΩΞΕΙΣ, ΞΥΛΟ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ 4.000

Με 474.00 νεκρούς, διαλυμένο οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο και 150.000 κατοικίες, η μεταπολεμική κα-

ΘΕΜΑ 4 (SOS)
Εκπαιδευτικές
μεταρρυθμίσεις

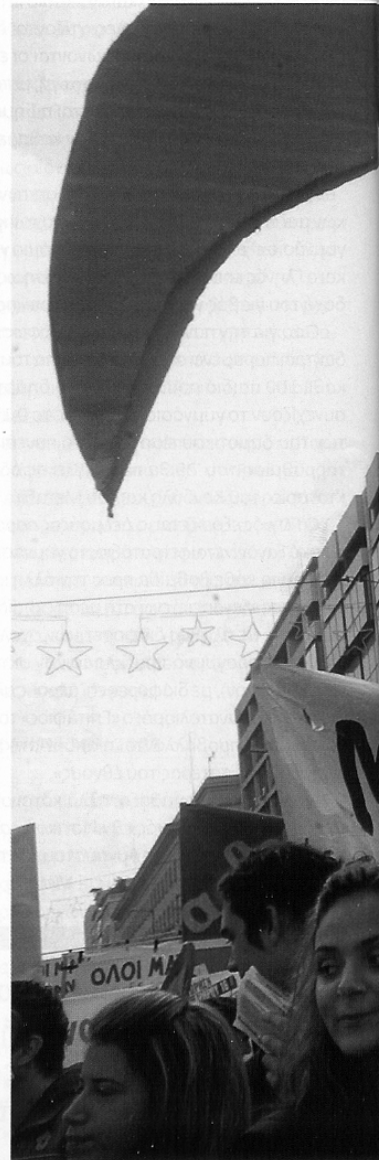
Μπορεί η πολιτική ηγεσία της Ελλάδας να μονοπωλείται από 2-3 ονόματα, όμως η πρόσφατη εκπαιδευτική ιστορία έχει ζήσει τουλάχιστον είκοσι υπουργούς Παιδείας και αντίστοιχες απόπειρες για μίνι μεταρρυθμίσεις, γιατί οι ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις ήταν λίγες και, ως επί το πλείστον, έμειναν ημιτελείς, πολεμήθηκαν ή ανατράπηκαν.

ΘΕΜΑ 4 (SOS)
Εκπαιδευτικές
μεταρρυθμίσεις

Τα μεγάλα συλλαλητήρια του χειμώνα 2006-07, επί υπουργίας Μ. Γιαννάκου, είχαν στόχο το μπλοκάρισμα της αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος και της ψήφισης του νόμου-πλαίσιο. Ο πρώτος στόχος επιτεύχθηκε, όχι όμως και ο δεύτερος. Ωστόσο, οι διατάξεις του παραμένουν ανενεργές.

Φ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΟΣΧΑΛΙΔΡΟΥ

Φ. | ΣΥΜΕΛΑ ΠΑΝΤΑΡΤΖΗ/ΑΓΕ/ΜΓΕ

Επάνω, διαδήλωση μαθητών στη Θεσσαλονίκη, με αίτημα να οριστεί το 1962-63 «έτος παιδείας», διεκδικώντας το 15% του προϋπολογισμού για την Παιδεία. Κάτω αριστερά, ο καθηγητής Ι.Θ. Κακριδής, ο οποίος παραπέμφθηκε στο Πειθαρχικό Συμβούλιο του Πανεπιστημίου το 1941 «διά τας αριστεράς αυτού γλωσσικάς θεωρίας». Δεξιά, τελειόφοιτες του Ανωτέρου Παρθεναγωγείου Φλωρίνης (1924).

Το Ταχ. Ταμιευτήριο παρέχει τόν καλύτερον τέκον, τας περισσότερας εύκολιας και πλήρη ασφάλειαν των σιγνηνομένων σας

<p>ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ</p> <p>Ελήφθη εκ <i>9/11/42</i></p> <p>20/1/42 23.30</p> <p>Ο παραλαβών</p> <p>Π. ΧΑΡΙΤΟΣ</p>	<p>Παρεδόθη τῷ διανομῆ τῷ <i>9/11/42</i> ὡρῆ <i>420</i> ἄρ. ἀρ. <i>2</i></p> <p>Πρὸς</p> <p>ΜΙΛΤΙΑΔΗΝ ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ</p> <p>ΜΕΓΑ ΕΘΝΙΚΟΝ ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΑΣ</p> <p>Εἰς</p>	<p>Μεταρρίβω</p> <p>Μεταρρίβω</p> <p>μεταρρίβω</p>
--	---	--

Ἐκ **26222 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 12686-33-20-2250** ὡρῆ *1* λ. *192*

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΕΚΤΟΞΕΥΟΝΤΑΙ ΘΙΓΟΥΣΑΙ ΥΠΟΛΗΨΙΝ ΣΤΟΣΟΝ ΙΔΙΚΗΝ ΣΑΣ ΟΣΟΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ. ΣΤΟΠ ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΑΝΑΣΤΑΤΟΣ ΕΠΑΝΕΛΘΕΤΕ ΤΑΧΙΣΤΑ ΣΤΟΠ ΥΠΕΡΑΜΥΝΟΜΕΘΑ ΥΜΩΝ ΠΛΗΝ ΑΝΑΓΚΗ ΕΛΘΕΤΕ ΑΜΕΣΩΣ ΝΙΚΟΣ ΦΑΡΔΗΣ

τάσταση της εκπαίδευσης είναι εξίσου άθλια. Το 1951 μπαίνει το βασικό καλούπι του εκπαιδευτικού συστήματος, το «6+3+3» με εξετάσεις σε κάθε βαθμίδα (δημοτικό - γυμνάσιο - λύκειο - πανεπιστήμιο), ιδρύεται το ΙΚΥ, εξορίζονται προοδευτικοί εκπαιδευτικοί (μεταξύ τους, ο Μιχάλης Παπαμαύρος και η Ρόζα Ιμβριώτη του Μαρασλείου), διώκονται δε χιλιάδες άλλοι ως αριστεροί και συνεργάτες του ΕΛΑΣ από την κυβέρνηση του «Συναγερμού». Τα βιβλία Ιστορίας που εγκρίνει ο Κ. Τσάτσος υμνούν τον ΕΔΕΣ, εξαφανίζουν το ρόλο του ΕΑΜ και παρουσιάζουν τον Εμφύλιο ως «μάχες του εθνικού μας στρατού κατά των κομμουνιστοσυμμοριτών».

Θεσμοθετείται ο δημοσιούπαλληλικός κώδικας και καθιερώνεται από το κράτος των εθνικοφρόνων το πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων. Η Επιτροπή Παιδείας της ΕΡΕ του Καραμανλή το 1958 εκφράζει προβληματισμό για σύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή και προτείνει δίκτυο τεχνικής εκπαίδευσης, ώστε να αναπτυχθεί η οικονομία –σχολές βοηθών εργοδηγών, σχολές υπομηχανικών– και επαγγελματικές κατευθύνσεις στα γυμνάσια, που τελικά δεν λειτουργούν.

Στην πράξη κυριαρχεί ένας βαθύς συντηρητισμός, με τον καθηγητή να μετρά τη φούστα με το χάρακα για να είναι «κάτωθι του γόνατος», με τη διαπόμπευση των «τεντιμπόδων» – όπως αποτυπώθηκε και στην ελληνι-

Αλίκη Βουγιουκλάκη πρωταγωνιστεί στο «Χτυποκάρδια στα θρανία» του Αλέκου Σακελλάριου. Είναι ίσως η μόνη εικόνα που έχουν ακόμη και τα σημερινά πεντάχρονα για την υποτιθέμενη εκπαίδευση των γιαγιάδων τους. Εξωραϊστική και χαζοχαρούμενη, δείχνει καλομαθημένες κορασίδες με σορτς που ερωτεύονται τον ωραίο καθηγητή. Στην πραγματικότητα, ο γυναικείος αναλφαβητισμός παραμένει στα ύψη, τα σορτς είναι υπό διωγμόν και οι φοιτητές κατεβαίνουν στους δρόμους ζητώντας «πρόικα στην Παιδεία 15%».

Το 1964 ο Γ. Παπανδρέου σχηματίζει κυβέρνηση με την Ενωση Κέντρου και εφαρμόζει την πρώτη σημαντική μεταπολεμική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, με υπουργό Παιδείας τον ίδιο τον πρωθυπουργό, υφυπουργό τον Λουκή Ακριτά και εμπνευστή τον τότε γενικό γραμματέα του υπουργείου Ευάγγελο Παπανούτσο. Καθιερώνει «δωρεάν εκπαίδευση εις τα δημόσια σχολεία όλων των βαθμίδων και δι' όλους τους Ελληνόπαιδας υποχρεωτική εκπαίδευση εννέα ετών». Σύμφωνα με τη μεταρρύθμιση, «θεμέλιον και εγγύησις της Αληθούς Δημοκρατίας είναι η ισότης όλων αδιακρίτως των πολιτών, εις την κτήσιν των αγαθών της Παιδείας».

Ιδρύεται το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, που αντικαθιστά το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο. Καταργούνται οι εξετάσεις από το δημοτικό στο γυμνάσιο, το γυμνάσιο χωρίζεται σε γενικό και τεχνικό. Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Ο ψιττακισμός της γιαγιάς γίνεται η παπαγαλία του εγγονού, το ίντερνετ αντικαθιστά την εγκυκλοπαίδεια, το μπλε τετράδιο γίνεται powerbook: όλα γύρω αλλάζουν, μα μια στυφή γεύση παραμένει με κάθε γενιά που μεγαλώνει, με άλλη μία κολοβή μεταρρύθμιση, με άλλη μία εξεταστική αλλαγή, με άλλο ένα κύμα καταλήψεων...

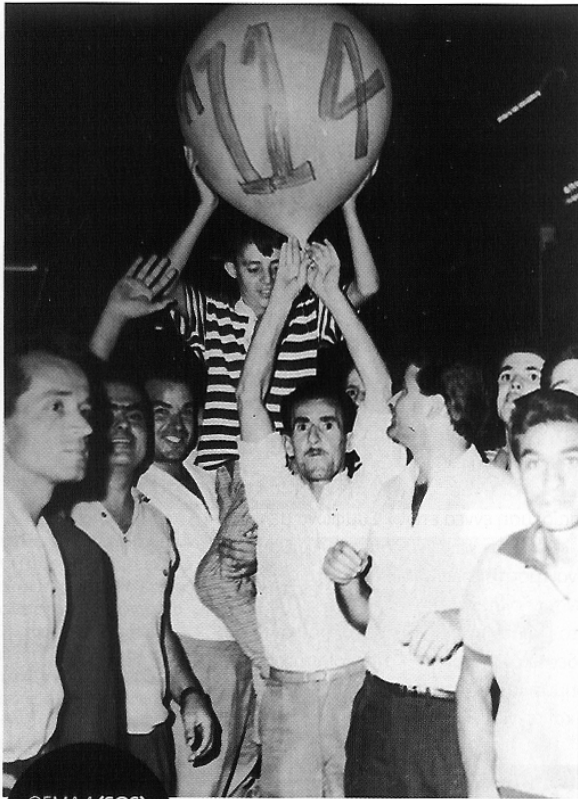
κή ταινία «Νόμος 4.000» ο νόμος περί τεντιμποϊσμού, που δεν καταργήθηκε παρά το 1983. Η διαπραγμάτευση σύνδεσης με τη νεοσύστατη ΕΟΚ το 1961 δημιουργεί την ανάγκη για αστικό εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού συστήματος.

Η Ελλάδα συνεργάζεται με τον ΟΟΣΑ, γίνονται επαφές με τα ιδρύματα Ford και Rockefeller, ιδρύεται το ΚΕΠΕ (Κέντρο Προγραμματισμού και Έρευνας), με τον Καραμανλή να διορίζει διευθυντή τον νέο τότε καθηγητή του Μπέρκλεϊ Ανδρέα Παπανδρέου. Η απογραφή της ίδιας χρονιάς δείχνει ότι οι μισοί Έλληνες δεν ξέρουν να γράφουν, να διαβάζουν και να κάνουν τις βασικές αριθμητικές πράξεις.

ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ 1964 ΜΕ ΤΗ ΣΦΡΑΓΙΔΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ

Το 1963, τη χρονιά που δολοφονήθηκε ο Λαμπράκης, η

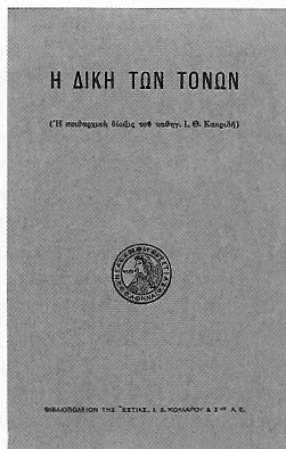
χωρίζεται σε γενικό λύκειο, τεχνικό λύκειο και σχολές εξειδίκευσης τεχνικών. Καθιερώνεται στην πράξη η δωρεάν εκπαίδευση, καταργείται κάθε οικονομική επιβάρυνση μαθητών και φοιτητών, η δημοτική είναι η γλώσσα διδασκαλίας στο δημοτικό και ισότιμη με την καθαρεύουσα σε γυμνάσιο και λύκειο. Τα αρχαία διδάσκονται στο γυμνάσιο σε μετάφραση· στο λύκειο εισάγονται στοιχεία φιλοσοφίας και ψυχολογίας, διδάσκονται εισαγωγή στην κοινωνιολογία, στοιχεία πολιτικής επιστήμης και «Στοιχεία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος», μάθημα που δημιουργήσε τριβές με την ΕΡΕ. Καθιερώνεται ως κριτήριο εισαγωγής στο πανεπιστήμιο το «ακαδημαϊκό απολυτήριο» (θεωρητικής και πρακτικής κατεύθυνσης), με το υπουργείο να διεξάγει τις εξετάσεις και κάθε σχολή να ορίζει κλειστό αριθμό εισακτέων. Πρώτο θύμα των συντηρητικών αντιδράσεων, το βιβλίο «Ιστορία Ρωμαϊκή και Μεσαιωνική» της Β' Γυμνασίου, που αποσύρεται και επανέρχεται μόνο μετά τη Μεταπολίτευση.

ΘΕΜΑ 4 (SOS)
Εκπαιδευτικές
μεταρρυθμίσεις

Φ. ΑΡΧΕΙΟ ΞΕ

Επάνω, η γενιά του 114 υπερασπίστηκε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Ευάγγελου Παπανούτσου μετά τα «Ιουλιανά» του 1965. Κάτω αριστερά, εξώφυλλο παιδαγωγικού περιοδικού (1902), όπου απεικονίζεται η σύζευξη έθνους και παιδείας. Δεξιά, η πειθαρχική δίκωξη του καθηγητή Ιωάννη Θ. Κακριδί έμεινε στην ιστορία ως «Η δίκη των τόνων».

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση διευρύνεται. Εκτός από την Αθήνα και τη Θεσ/νίκη, ιδρύονται πανεπιστήμια στην Πάτρα και στα Γιάννενα και προβλέπεται η ίδρυση του «Αττικού Πανεπιστημίου» με ΑΣΟΕΕ, Γεωπονική, Πάντειο και Βιομηχανική Πειραιώς. Τα «Ιουλιανά» του '65 και η κυβέρνηση της αποστασίας ακυρώνουν τη μεταρρύθμιση του Παπανούτσου και στέλνουν τα βιβλία της «προς πολτοποίηση».

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΟ ΓΥΨΟ

Το στρατιωτικό καθεστώς αποτελείώνει ό,τι είχε απομείνει από τη μεταρρύθμιση του '64, επαναφέροντας τις εισαγωγικές από το δημοτικό στο γυμνάσιο και καθιερώνοντας την καθαρεύουσα σε όλες τις βαθμίδες. Καταργεί το ακαδημαϊκό απολυτήριο, καταργεί το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το 1970 ιδρύει τα ΚΑΤΕΕ – με δάνειο από τη Διεθνή Τράπεζα: ανώτερες επαγγελματικές σχολές, διетуός φοιτήσεως, με πρόγραμμα από το Πολυτεχνείο της Καλιφόρνιας κατ' απαίτησιν της Διεθνούς Τράπεζας.

Για να διοριστεί κάποιος στην εκπαίδευση έπρεπε να έχει «πίστη και αφοσίωση στα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη», αλλιώς μπορούσε να διωχθεί για πειθαρχικά αδικήματα: «Μη νομιμόφρων θεωρείται ο υπάλληλος όστις εμφορείται υπό κομμουνιστικών ή αντεθνικών ιδεών». Οι επιθεωρητές-ελεγκτές της χούντας έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αξιολόγηση των εκπαιδευτικών, συντάσσοντας εκθέσεις «Υπηρεσιακής ικανότητας» – βαθμολογώντας τα πολιτικά φρονήματα.

Συνολικά, παρά τα πισωγυρίσματα, στη δεκαετία του '60 η τριτοβάθμια εκπαίδευση αναπτύσσεται. Μέσα σε 15 χρόνια ο φοιτητικός πληθυσμός υπερτετραπλασιάζεται – από 19.864 το 1955, σε 85.776 το 1970. Το «χαρτί» του απολυτηρίου και, πολύ περισσότερο, το πτυχίο λειτουργούν ως μοχλός κοινωνικής ανέλιξης και ελπίδα οικονομικής εξασφάλισης: η πρόσβαση στην παιδεία είναι ένας τρόπος να επιτευχθεί η κοινωνική συνοχή στη διχασμένη μετεμφυλιακή Ελλάδα.

Είναι το μόνο μέσο των παιδιών των αγροτικών και εργατικών στρωμάτων να ξεφύγουν από την υπανάπτυξη της αγροτικής υπαίθρου ή της χειρωνακτικής εργασίας και να ενταχθούν στο Δημόσιο ή στα ελεύθερα επαγγέλματα, να γίνουν δημόσιοι υπάλληλοι, δικηγόροι, αρχιτέκτονες, μηχανικοί. Σ' αυτό το όραμα συντέλεσε η στροφή της ελληνικής οικονομίας στις υπηρεσίες, η διόγκωση του δημόσιου τομέα, η ραγδαία υποχώρηση του πρωτογενούς τομέα, η αθρόα αγροτική έξοδος και η αστικοποίηση. Σ' αυτήν την ανπιφατική Ελλάδα, που ο Κηλαηδόνης περιγράφει στα «Μικροαστικά» του, ξεσπάει και η φοιτητική εξέγερση του '73, επιταχύνοντας τις εξελίξεις για την πτώση της δικτατορίας.

ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ ΧΑΜΕΝΗ ΓΕΝΙΑ

Η μεταρρύθμιση του '64 παίρνει την εκδίκησή της με σχεδόν 12 χρόνια καθυστέρηση. Ηδη το Σύνταγμα του 1975 καθιερώνει την 9χρονη υποχρεωτική και δωρεάν εκπαίδευση και απαλείφει τη διάταξη του 1911 που καθιερώνει

την καθαρεύουσα ως «επίσημη γλώσσα του κράτους».

Ιδρύεται το ΚΕΜΕ (Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών) και ψηφίζεται το 1976, με πρωθυπουργό τον Γ. Ράλλη και υπουργό τον Παν. Ζέππο, η πρώτη μεταρρύθμιση της Μεταπολίτευσης: γλώσσα διδασκαλίας η δημοτική «άνευ ιδιωματισμών και ακροτήτων», υποχρεωτικό τριετές γυμνάσιο, αρχαία από μετάφραση και όχι από το πρωτότυπο, διάκριση μέσης εκπαίδευσης σε γυμνάσιο και λύκειο, μεικτά σχολεία σε όλες τις βαθμίδες, κατάργηση εισαγωγικών για το γυμνάσιο, κατάργηση γραπτής βαθμολογίας στο δημοτικό, εισαγωγικές από το γυμνάσιο στο λύκειο και οι γνωστές και μη εξαιρετές «Πανελλήνιες».

Το 1977, με υπουργό τον Γ. Ράλλη, διαιρείται η τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση σε μέση και ανωτέρα, με τεχνικά επαγγελματικά λύκεια και τεχνικές επαγγελματικές σχολές 1 ή 2 ετών, χωρίς εξετάσεις, με έξοδο στην παραγωγή. Συνολικά, η μεταρρύθμιση του Ράλλη κρίνεται ως «γερασμένο νεογέννητο», καθώς εφαρμόζει καθυστερημένα και με ελλείψεις ένα μέτρο –τη δημοτική– που ήταν ήδη ώριμο το 1964, είχε επιχειρηθεί ξανά το 1913 και το 1917 και είχε διατυπωθεί ως αίτημα με το δημοτικισμό του Ψυχάρη ήδη από το 1880.

Η περίοδος έως το '81 σηματοδεύεται από εκπαιδευτικές αναταραχές και πολυήμερες απεργίες – ένα από τα απήματα ήταν να μπει τέλος στις διπλοβάρδιες, κάτι που ακόμη δεν έχει γίνει. Ο νόμος 815 του Βαρβιτσιώτη το 1978 (που βάζει στο στόχαστρο τα πανεπιστήμια και σκληραίνει το εξεταστικό καθεστώς) συναντά κύμα φοιτητικών καταλήψεων και αναστέλλεται.

Η «καινοτομία» των διπλών και υποχρεωτικών Πανελληνίων Εξετάσεων στη Β' και στη Γ' Λυκείου (έμπνευση του τότε υφυπουργού Β. Κοντογιαννόπουλου με σκοπό να περιορίσει τα φροντιστήρια) είχε το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα: η παραπαιδεία εδραιώνεται, το ίδιο και η φοιτητική μετανάστευση.

ΣΤΑ ΓΡΑΝΑΖΙΑ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Η νίκη του ΠΑΣΟΚ και του Ανδρέα Παπανδρέου το 1981 σηματοδοτεί μια σειρά αλλαγών και στην εκπαίδευση: το 1982 καθιερώνεται το μονοτονικό με προεδρικό διάταγμα – επί υπουργίας Λ. Βερυβάκη. Την ίδια χρονιά καταργούνται οι επιθεωρητές (ταυτισμένοι στη συνείδηση πολλών με το ρουφιάνο της επταετίας) και εισάγεται ο θεσμός του σχολικού συμβούλου. Ψηφίζεται νόμος για τη λειτουργία των ΑΕΙ που καταργεί την έδρα, προβλέπεται ίδρυση παιδαγωγικών τμημάτων, ενώ το 1983 ο Απ. Κακλαμάνης καταργεί τα ΚΑΤΕΕ της χούντας και ιδρύει τα ΤΕΙ.

Από το 1982 έως το 1985 γράφονται 110 νέα σχολικά βιβλία. Το 1983 ιδρύονται προπαρασκευαστικά μεταλυκειακά προγράμματα, με στόχο να βοηθήσουν τους νέους που δεν έχουν περάσει να ξαναδοκιμάσουν. Καταργούνται οι εισαγωγικές εξετάσεις για το λύκειο, κα-

Βασικές πηγές

..... ①

Χρήστος Κάτσικας & Κώστας Ν. Θερνανός,
«Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης - Από την ίδρυση
του ελληνικού κράτους μέχρι το 2007»,
εκδόσεις Σαβάλλας

..... ②

Ζαν Κλωντ Μισοά: «Η εκπαίδευση της αμάθειας»,
μτφρ. Αγγελος Ελεφάντης, εκδ. Βιβλιόραμα

Διαβάστε

..... ①

Αλέξης Δημαράς, «Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε»
Τόμοι Α-Β, Νέα Ελληνικά Βιβλιοθήκη, 1973

..... ②

Αλέξης Δημαράς & Βάσω Βασιλού Παπαγεωργίου,
«Από το κοντύλι στον υπολογιστή», εκδ. Μεταίχμιο

..... ③

Σήφης Μπουζάκης, «Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις
στην Ελλάδα», τόμοι Α και Β,
εκδ. Gutenberg (γ' έκδοση 2002)

ταρχούνται τυπικά οι Πανελλήνιες (στην ουσία μετονομάζονται Γενικές Εξετάσεις) και καθιερώνεται το σύστημα εισαγωγής με δέσμες και απεριόριστη δυνατότητα συμμετοχής.

Η μεταρρύθμιση του 1985, επί Απόστολου Κακλαμάνη, προβλέπει ελεύθερη εισαγωγή σε όλους τους τύπους λυκείων: γενικό, ενιαίο πολυκλαδικό, τεχνικό-επαγγελματικό. Οι απόφοιτοι και των τριών λυκείων μπορούν να διεκδικήσουν θέση στα ΑΕΙ – μάλιστα, από τα τεχνικά λύκεια διεκδικούν θέση στα ΤΕΙ χωρίς εξετάσεις, με βάση το απολυτήριο. Για εισαγωγή στο πανεπιστήμιο συνεκτιμάται σε ποσοστό 25% η επίδοση στις τρεις τάξεις του λυκείου. Το 1985 γίνονται υποχρεωτικά τα αρχαία στην Α' Λυκείου, κάτι που δεν ισχύει για τα ΤΕΛ. Το 1987, επί υπουργίας Α. Τρίτση, θα ξεκινήσουν και οι μεγάλες απεργίες των εκπαιδευτικών, που θα κορυφωθούν το 1988 με αιχμή την αξιολόγηση.

Μέσα σε 20 χρόνια ο πληθυσμός της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης διπλασιάζεται: από 436.494 το 1970 φτάνει τους 803.831 ως το 1990. Παράλληλα, η εκπαίδευση για τους πολλούς, αποκαλούμενη εκπαίδευση «των ίσων ευκαιριών», φέρνει και την υποβάθμιση της εκπαίδευσης των πολλών. Το χαρτί του λυκείου πια δεν είναι υπολογίσιμο· όλα εξαρτώνται από την πολυπλο-

Ο νόμος 815 του Ιωάννη Βαρβιτσιώτη το 1978 (που βάζει στο στόχαστρο τα πανεπιστήμια, σκληραίνει το εξεταστικό καθεστώς και επιβάλλει ανώτατο χρονικό όριο σπουδών) συναντά κύμα φοιτητικών καταλήψεων και αναστέλλεται.

τη είσοδο στο πανεπιστήμιο. Τα πολυκλαδικά, αν και ξεκινάνε με αισιοδοξία (με μαθήματα υπολογιστών, τεχνολογίας, οικολογίας), έχουν ελλείψεις σε υλικοτεχνικές υποδομές και απροετοίμαστους καθηγητές και καταλήγουν άλλος ένας τύπος τεχνικού λυκείου.

ΤΟ «ΤΕΛΟΣ» ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ

Οι σημερινοί 35άρηδες είναι η γενιά που αντιστάθηκε στη μεταρρύθμιση του Β. Κοντογιαννόπουλου επί κυβέρνησης Μητσότακη. Η γενιά των εκατοντάδων καταλήψεων και των εκπαιδευτικών αναταραχών του '90-'91 – με τραγική κορύφωση τη δολοφονία του καθηγητή Νίκου Τεμπονέρα στην Πάτρα από τον ΟΝΝΕΔίτη Γιάννη Καλαμπόκα, που καταδικάστηκε ισόβια και σήμερα κυκλοφορεί ελεύθερος. Ανάμεσα στα μέτρα που επιδίωκε να περάσει ο Κοντογιαννόπουλος ήταν η βαθμολογία και οι εξετάσεις στο δημοτικό, πόνιτ σύστημα – «μονάδες παιδαγωγικού ελέγχου» που θα έκριναν τη διαγωγή των μαθητών, επαναφορά της στολής και υποχρεωτική έπαρση της σημαίας. Ο Κοντογιαννόπουλος παραιτείται, σε μια προσπάθεια να εκτονωθεί η κρίση, αναλαμβάνει ο Σουφλιάς και προτείνει γραπτές προαγωγικές εξετάσεις στην Ε' και την Στ' Δημοτικού, κατοχυρώνει τα ΙΕΚ, ιδιωτικά και δημόσια, εκτός εκπαιδευτικών βαθμίδων. Μόνιμη επωδός των δεξιών υπουργών, ότι τα αυστηρά – και αναχρονιστικά – μέτρα θα βάλουν τέλος στην πασοκική χαλαρότητα και θα συμβάλουν σε μια εκπαιδευτική παλινόρθωση μέσω της διαρκούς αξιολόγησης μαθητών και εκπαιδευτικών.

Η επόμενη μεταρρύθμιση θα επιχειρηθεί με την επάνοδο του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση και με υπουργό παιδείας τον Γ. Παπανδρέου. Το 1996 προτείνεται το σύστημα του «εθνικού απολυτηρίου» για αποφοίτους όλων των τύπων λυκείου, με προαγωγικές και απολυ-

ΘΕΜΑ 4 (SOS)
Εκπαιδευτικές
μεταρρυθμίσεις

ΘΕΜΑ 4 (SOS)
Εκπαιδευτικές
μεταρρυθμίσεις

Φοιτητές συγκεντρωμένοι έξω από το υπουργείο Παιδείας το 1979 ζητούν την κατάργηση του νόμου 815.

τήριες εξετάσεις σε όσους συγκεντρώνουν πάνω από τον μέσον όρο στις εξετάσεις εθνικού επιπέδου.

Ο Γερ. Αρσένης, υπουργός Παιδείας μετά τις εκλογές του 1996, δεν εφαρμόζει το εθνικό απολυτήριο, με το επιχείρημα ότι δεν έχει γίνει η κατάλληλη προετοιμασία. Η πρόταση αντιμετωπίζει οξεία κριτική από εκπαιδευτικούς και αντιπολίτευση, με το σκεπτικό ότι εντείνει τον αποκλεισμό μέσω διαρκών εξεταστικών φραγμών.

Οι τελευταίες σημαντικές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις μέχρι σήμερα είναι ο νόμος 2525/97 και ο 2640/98 του Αρσένη, που καθιερώνουν το ενιαίο λύκειο με ένα αλληπάλληλο πλέγμα εξετάσεων. Αποκορύφωμα, οι διπλές υποχρεωτικές γραπτές και προφορικές εξετάσεις σε Β' και Γ' Λυκείου για εισαγωγή στο πανεπιστήμιο σε 13-14 μαθήματα. Παράλληλα καταργούνται τα πολυκλαδικά και τα τεχνικά λύκεια και δημιουργούνται τα ΤΕΕ, καθιερώνονται τα ολοήμερα δημοτικά και νηπιαγωγεία και το σχολείο δεύτερης ευκαιρίας.

Η μεταρρύθμιση του Αρσένη συναντά έντονο κύμα αντιδράσεων από εκπαιδευτικούς, φοιτητές, μαθητές. Τον Ιούνιο του 1998, με αφορμή την κατάργηση της επτηρίδας και τις εξετάσεις του ΑΣΕΠ, εξεταστικά κέντρα πολιορκούνται σε όλη την Ελλάδα από χιλιάδες αδιόριστους εκπαιδευτικούς και μαθητές σε ένα σκληρό μέ-

τωπο σύγκρουσης. Το παρακράτος εμφανίζεται ξανά με τη μορφή του «χρυσουαγίτη» Περίανδρου και της συμμορίας του και την απόπειρα δολοφονίας του φοιτητή Δ. Κουσουρή και τον τραυματισμό άλλων δύο.

Οι κινητοποιήσεις συνεχίζονται την επόμενη σχολική χρονιά, με τα 2/3 των λυκείων της χώρας να τελούν υπό κατάληψη και με διαδηλώσεις χιλιάδων μαθητών, φοιτητών και εκπαιδευτικών σε 46 πόλεις. Η πλειονότητα των μαθητών αντιδρά στις μεταρρυθμίσεις Αρσένη, νιώθοντας να συντρίβεται από τις συνεχείς εξετάσεις, που διώχνουν πολλά παιδιά από το ενιαίο λύκειο και τα στρέφουν μαζικά στα ΤΕΕ. Μόνο το 1999 κόβονται 30.000 μαθητές της Β' Λυκείου (ο ένας στους τρεις) και ο Αρσένης κερδίζει το παρατσούκλι «Ηρώδης του λυκείου».

Το 2000 τα μαθήματα των πανελληνίων μειώνονται από 14 σε 9-10 και το 2004 καταργούνται οι εισαγωγικές εξετάσεις στη Β' Λυκείου και μειώνονται τα μαθήματα σε 6-7. Το 2006 (χρονιά που εφαρμόζεται η βάση του 10 και ο ανώτατος αριθμός εισακτέων ανά σχολή) μειώνονται κατά 15.000 οι επιτυχόντες στις εισαγωγικές και μένουν κενές αντίστοιχες θέσεις εισακτέων- έως το 2010 υπολογίζεται ότι μένουν 50.000 θέσεις εισακτέων ακάλυπτες.

ΤΟ ΑΡΘΡΟ 16 ΚΑΙ Ο ΝΟΜΟΣ-ΠΛΑΙΣΙΟ

Η τελευταία περίοδος των εκπαιδευτικών κινητοποιήσεων (με τη Μαριέττα Γιαννάκου στο υπουργείο Παιδείας) είχε ως κύρια σημεία αιχμής την κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου, την αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος και την αναγνώριση των ιδιωτικών πανεπιστημίων. Ο περίφημος νόμος-πλαίσιο του 2007, παρά τις καταλήψεις και αντιδράσεις φοιτητών και πανεπιστημιακών, ψηφίζεται τον Μάρτιο του 2007. Ομως, οι διατάξεις του παραμένουν ανενεργές. Νέος όρος στην εκπαίδευση, η «διαθεματικότητα», με 26 νέα βιβλία στο γυμνάσιο και 30 στο δημοτικό – με πιο γνωστό όλων την άτυχη Ιστορία της Στ' Δημοτικού.

Η μεταγυμνασιακή εκπαίδευση τριχοτομείται σε γενικά λύκεια, επαγγελματικά λύκεια και επαγγελματικές σχολές (τα ΕΠΑΛ - ΕΠΑΣ), ενώ στα γενικά λύκεια ενισχύεται η διδασκαλία των Αρχαίων στο πρωτότυπο ως στοιχείο ανάδειξης «της πολιτισμικής μας παράδοσης, της ιστορικής μας ταυτότητας». Η ΟΛΜΕ αντιδρά, επισημαίνοντας ότι δεν αντιμετωπίζεται έτσι η γλωσσική πενία, ούτε ενισχύεται ουσιαστικά η «ανθρωπιστική παιδεία» – αφού δεν αλλάζει το σύστημα διδασκαλίας, απλώς προσθέτονται ώρες και, μάλιστα, αποκλειστικά και μόνο για το αρχαίο κείμενο, ούτε καν για τη διδασκαλία και κατανόηση του αρχαίου πολιτισμού.

Κι όμως, την εποχή του facebook και του twitter, με την αθωότητα να έχει απολεσθεί κάπου ανάμεσα στον βιντεοσκοπημένο σε κινητό βιασμό της Αμαρύνθου και στο ελληνικό Columbine του Ρέννη, η εκπαίδευση εξακολουθεί να μεταρρυθμίζεται, να απορρυθμίζεται, να διεκδικείται, αλλά να μη χαρίζεται.

▲ Ένας ειλικρινής -μίνι- διάλογος

Η πραγματική κουβέντα για την παιδεία δεν τελειώνει ποτέ. Και οφείλει να παίρνει υπόψη της τις εμπειριστωμένες γνώμες ανθρώπων οι οποίοι δεν ερωτώνται ποτέ από όσους χαράζουν την εκπαιδευτική πολιτική. Απευθύναμε δύο ερωτήματα στην πανεπιστημιακό Βάσω Βασιλού-Παπαγεωργίου και στον ιστορικό της εκπαίδευσης Αλέξη Δημαρά, πολύτιμους αρωγούς στο σημερινό μας αφιέρωμα.

• **Οι αλλαγές στον τρόπο πρόσβασης** στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στο εξεταστικό σύστημα είναι συνήθως οι κύριες -ένίοτε οι μοναδικές- πτυχές των εκάστοτε μεταρρυθμίσεων. Μήπως «βάζουμε το κάρο μπροστά από το άλογο»;

• **«Στις περισσότερες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις** ή προσπάθειες εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης διαχρονικά, εστιάζεται πραγματι το ενδιαφέρον στη διάρθρωση των βαθμίδων της εκπαίδευσης και στις διαδικασίες μετάβασης από τη μία στην άλλη, με κυρίαρχη μετάβαση αυτήν από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

• **Από τα πρώτα εκπαιδευτικά νομοσχέδια** του ελληνικού κράτους, η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση -όπως και αν ονομάζονται κάθε φορά και όποια κι αν είναι η διάρθρωση- έχουν προπαρασκευαστικό χαρακτήρα για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Το 1929 για πρώτη φορά διευρύνεται αυτός ο σκοπός και προστίθεται και η προετοιμασία "διά τον κοινωνικόν βίον και την διαμόρφωσιν χρυστών πολιτών". Αυτή η "υποδούλωση" όλου του εκπαιδευτικού συστήματος στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έφτασε πλέον στα όριά της και, για να χρησιμοποιήσω την παροιμία σας, δεν έχει καμιά σχέση πλέον το κάρο με το άλογο· ο καθένας πορεύεται το δρόμο του με όποιο τρόπο μπορεί.

• **Ο έλεγχος της ροής** στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί σημαντική διάσταση του εκπαιδευτικού προβληματισμού και των μέτρων που λαμβάνονται και ρυθμίζουν τις σχετικές διαδικασίες. Οι μεταρρυθμίσεις ουδόλως τροποποιούν στην ουσία αυτήν τη σχέση, παρότι επέρχονται κατά καιρούς μεθοδολογικές αλλαγές και μετονομασία των εξεταστικών μηχανισμών. Είναι, επίσης, δεδομένο ότι υπάρχει τις τελευταίες δεκαετίες μια διαρκώς αυξανόμενη ζήτηση για ένταξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση - ήδη η ζήτηση αυτή μετατοπίζεται στη μετα-τριτοβάθμια εκπαίδευση. Γιατί συμβαίνει αυτό;

• **Υπάρχουν σαφείς** ιδεολογικές και κοινωνικοπολιτικές συνιστώσες στο θέμα: το σχολικό σύστημα παίζει επιλεκτικό - αναπαραγωγικό ρόλο για λογαριασμό του κοινωνικού συστήματος και οι κάθε είδους διαδικασίες επιλογής έχουν νομιμοποιητικό χαρακτήρα· πώς αλλιώς θα μπορούσε να περάσει ανώδυνα μια επιλογή για τη θέση που θα καταλάβει ο νέος άνθρωπος στον κοινωνικό καταμερισμό; Όσο μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή ενός νέου "στα εκπαιδευτικά αγαθά" τόσο καλύτερους όρους διαμορφώνει για την ένταξη στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας.

• **Τα τελευταία 20-30 χρόνια** το αίτημα διαμορφώνεται ως αποδέσμευση του λυκείου από τη διαδικασία εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση -με διάφορες παραλλαγές- και είναι επίκαιρες αυτές οι συζητήσεις, τις παρακολουθεί το τελευταίο διάστημα η κοινωνία με ενδιαφέρον».

Βάσω Βασιλού-Παπαγεωργίου

• **Το γλωσσικό ζήτημα** έχει σφραγίσει την ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης και εξακολουθεί να την επηρεάζει. Στο πλαίσιο αυτό διατυπώνεται συχνά και στα ΜΜΕ η άποψη ότι δεν μιλάμε σωστά ελληνικά και ότι γι' αυτό ευθύνεται η παραμέληση της διδασκαλίας των Αρχαίων ή ακόμη και το μονοτονικό. Από όσα έγιναν ως τώρα, ποια βήματα θεωρείτε θετικά για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και ποια ως πιασχυρισμάτα; Τι ακριβώς ισχύει; Όταν επικρατούσαν η καθαρεύουσα και το πολυτονικό οι άνθρωποι μιλούσαν καλύτερα;

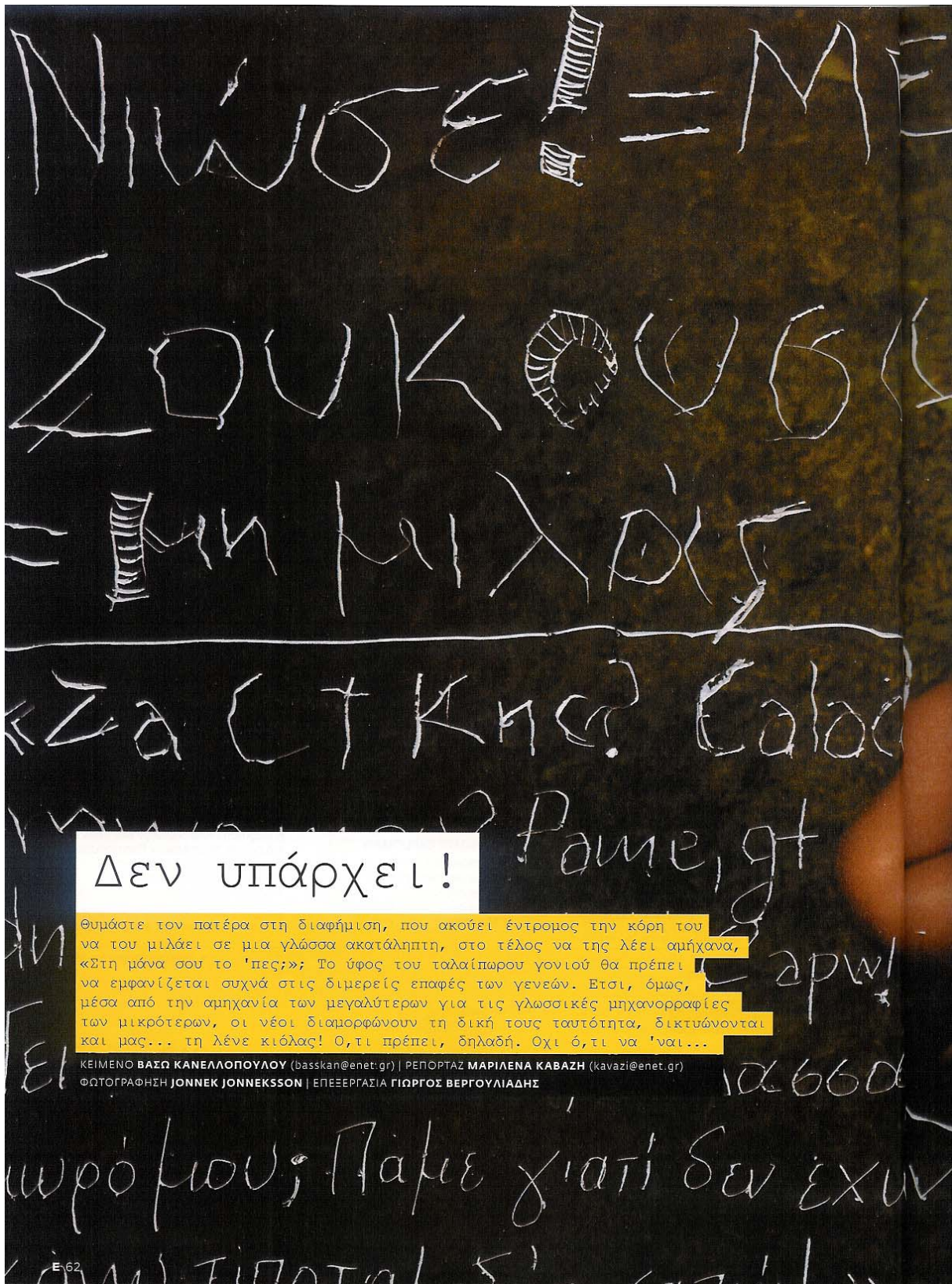
• **«Πιστεύω, και το λέω** σε κάθε ευκαιρία, γιατί θεωρώ ότι είναι βασικό στοιχείο του θέματος, στην άποψη ότι το λεγόμενο "γλωσσικό ζήτημα" υπήρξε από τη γένεσή του έκφραση μιας πολύ γενικότερης αξιολογικής αντιπαράθεσης του αρχαίου με τον νεότερο ελληνισμό. Στην αρχική φάση, βέβαια, τις πρώτες δεκαετίες του ΙΘ' αιώνα, η προσπάθεια για τη διαμόρφωση της νεοελληνικής ταυτότητας ήταν φυσικό να στηριχθεί αποκλειστικά στη συνάφεια με την αρχαία Ελλάδα. Αργότερα, όμως, πολλοί διανοούμενοι συνειδητοποίησαν ότι ο υπέρμετρος και αποκλειστικός θαυμασμός ενός (πολλαπλά απρόσπου) παρελθόντος οδηγούσε σε απαξίωση του παρόντος, σε έλλειψη οράματος για το μέλλον. Σ' αυτό το πλαίσιο τοποθετώ και την (επιστημονικά αθεμελιωτή) άποψη ότι ικανοποιητική χρήση της νεοελληνικής εξασφαλίζεται όχι με συστηματική, επίμονη και συνεπή διδασκαλία της, αλλά με γνώση της αρχαίας ελληνικής.

• **Υγιέστερη θεωρώ πως είναι** η στάση του κινήματος του Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού, που έβλεπε (και εξακολουθεί να βλέπει) δημιουργικά τη σχέση αυτή που θα στηρίξει στη γνώση των επιτευγμάτων του παρελθόντος τη διάθεση για δημιουργία στο παρόν για προκοπή στο μέλλον. Αλλά, όπως το έλεγε και ο Δελμούζος πριν από εκατό χρόνια, αφετηρία και τέρμα αυτής της σχέσης είναι ο νέος ελληνισμός, η σύγχρονη κοινωνία και τα προβλήματά της.

• **Εκτιμώ από αυτήν την άποψη** ως ιδιαίτερα σημαντική την προσπάθεια που κάνει ο καθηγητής Δ.Ν. Μαρωνίτης για την προώθηση μιας νέας, σύγχρονης αντίληψης για την αρχαιολογία και την αρχαιολογία. Το πρόγραμμα προεκτείνεται τώρα και προς τη νεογνώση. Στόχος του, όπως το θέτει ο ίδιος, η αρχαιολογία, ως εκφραστικό μέσο της αρχαιολογίας, να μη θεωρείται αυθαίρετα πρότυπο και μέτρο ελέγχου της νεογλώσσας και πολύ λιγότερο της νεογνώσης».

Αλέξης Δημαράς

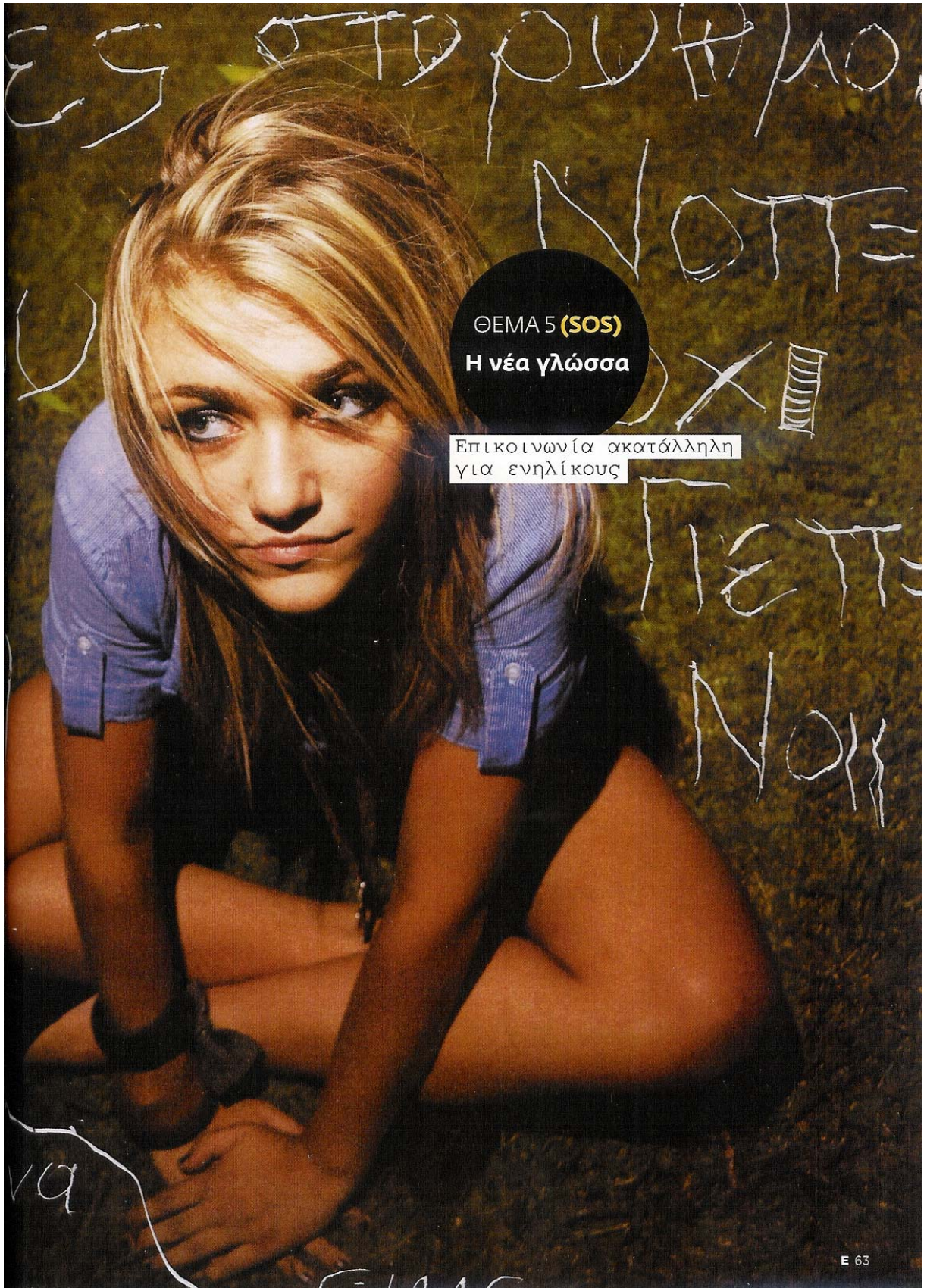
ΘΕΜΑ 4 (SOS)
Εκπαιδευτικές
μεταρρυθμίσεις

Δεν υπάρχει!

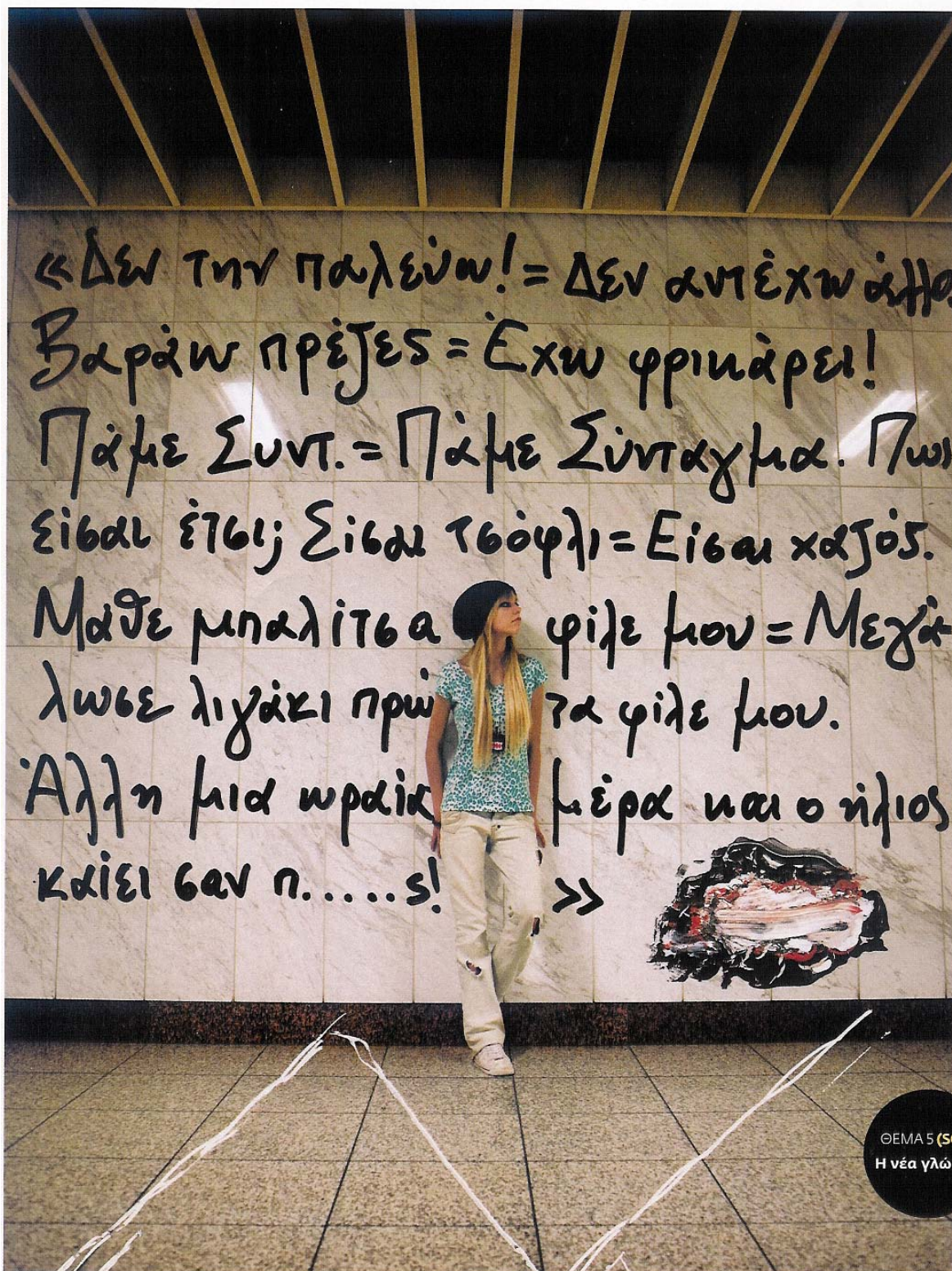
Θυμάστε τον πατέρα στη διαφήμιση, που ακούει έντρομος την κόρη του να του μιλάει σε μια γλώσσα ακατάληπτη, στο τέλος να της λέει αμήχανα, «Στη μάνα σου το 'πες;»; Το ύφος του ταλαίπαρου γονιού θα πρέπει να εμφανίζεται συχνά στις διμερείς επαφές των γενεών. Ετσι, όμως, μέσα από την αμηχανία των μεγαλύτερων για τις γλωσσικές μηχανογραφίες των μικρότερων, οι νέοι διαμορφώνουν τη δική τους ταυτότητα, δικτυώνονται και μας... τη λένε κιόλας! Ό,τι πρέπει, δηλαδή. Όχι ό,τι να 'ναι...

ΚΕΙΜΕΝΟ ΒΑΣΩ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ (basskan@enet.gr) | ΡΕΠΟΡΤΑΖ ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΚΑΒΑΖΗ (kavazi@enet.gr)
ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΗ JONNEK JONNEKSSON | ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΡΓΟΥΛΙΑΔΗΣ

ΘΕΜΑ 5 (SOS)
Η νέα γλώσσα

Επικοινωνία ακατάλληλη
για ενήλικους

ΘΕΜΑ 5 (SOS)
 Η νέα γλώσσα

Νίνα, Α' Λυκείου

Συχνάζει στο Σύνταγμα

Δεν την παλεύω! = Δεν αντέχω άλλο

Βαράω πρέζες = Εχω φρικάρει

Πάμε Συντι = Πάμε Σύνταγμα

Είσαι τσόφλι = Είσαι χαζός

Μάθε μπαλίτσα φίλε μου = Μεγάλωσε

λιγάκι πρώτα, φίλε μου

Οι νέοι όχι μόνο δεν πάσχουν από λεξιπενία, αλλά έχουν γλώσσα πλούσια και συνεχώς ανανεούμενη. Απλώς, είναι άλλη από αυτήν που μιλάνε οι μεγάλοι. Δεν λέμε και τίποτα καινούργιο. Από την εποχή της boom generation (της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς εφήβων στις δυτικές κοινωνίες), το φαινόμενο μιας ιδιαίτερης γλώσσας για τη νεολαία έχει γιγαντωθεί. Οι τινίτζερ –και δεν μιλάμε μόνο για τους Αμερικανούς, αλλά και για τους Άγγλους, τους Γάλλους, ακόμη και για τους Έλληνες τεντιμπόδες– επιχειρούσαν να διαφοροποιηθούν από τους ενήλικους και μέσω της γλώσσας. Η αργκό είναι ανατρεπτική και επιχειρεί να σοκάρει, οπότε υπήρχε (και, φυσικά, υπάρχει) ευρύτατη χρήση υβρεολογίου, μόνο που σήμερα ελάχιστοι γονείς σοκάρονται αν το παιδί τους πει «και γαμώ» αντί για «σού-περ» ή «επικό!» Αυτοί που όντως σοκάρονται ακόμη (οι παππούδες, π.χ., ή οι καθηγητές των θρησκευτικών) είναι αυτοί που καταγγέλλουν τη νέα γενιά για το φτωχό της λεξιλόγιο.

Όσο οι έφηβοι χωρίζονται σε υποομάδες, η γλώσσα τους θα αποκτά και περισσότερο πλούτο – αφού αλλιώς μιλάνε οι γκοθάδες, αλλιώς οι επο, αλλιώς οι φανατικοί φίλαθλοι, αλλιώς οι γκέμερ, οι σκέιτερ, οι μοδάτες κ.ο.κ.

Το βασικό χαρακτηριστικό της γλώσσας των νέων είναι ότι εκφράζει και εκφράζεται μέσα στην «παρέα», το δίκτυο των συνομηλίκων. Κατά συνέπεια, δεν υπάρχει μια ενιαία γλώσσα· κάθε παρέα έχει δικό της κώδικα επικοινωνίας, που μπορεί να τον «αρπάξει» μια άλλη παρέα και μετά μια άλλη, μέχρι που κάποιες εκφράσεις να υιοθετηθούν από μεγάλο μέρος της νεολαίας, ειδικά με την εξέλιξη της τεχνολογίας της επικοινωνίας.

Γιατί οι νέοι αναπτύσσουν δικούς τους τρόπους έκφρασης; Ο διδάκτωρ Γλωσσολογίας Γιάννης Ανδρουτσόπουλος, που ασχολείται ειδικά με τη γλώσσα στη

Η αργκό είναι ανατρεπτική και επιχειρεί να σοκάρει, οπότε υπάρχει ευρύτατη χρήση υβρεολογίου, μόνο που σήμερα ελάχιστοι γονείς σοκάρονται αν το παιδί τους τους πει «και γαμώ» αντί για «σούπερ». Αυτοί που όντως σοκάρονται ακόμη (π.χ., οι παππούδες) είναι αυτοί που καταγγέλλουν τη νέα γενιά για το φτωχό της λεξιλόγιο.

νεανική κουλτούρα, σημειώνει: «Τα κοινωνικά δίκτυα των νέων είναι στενότερα από αυτά των ενηλίκων, γεγονός που εντείνει την πίεση γλωσσικής συμμόρφωσης με την παρέα. Απ' την άλλη, οι συμβάσεις γλωσσικής ευγένειας και απόστασης που απαιτούνται στην ενήλικη ζωή δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμη πλήρως κατά την εφηβεία. Ετσι εξηγείται το ότι η συχνότητα μη πρότυπης γλώσσας είναι μεγαλύτερη στη νεότητα από ό,τι στην ενήλικη ζωή. Ψυχολογικά, κατά τη νεανική ηλικία διαμορφώνεται η προσωπική και κοινωνική ταυτότητα. Η απόρριψη κατεστημένων τρόπων συμπεριφοράς και ο πειραματισμός με εναλλακτικά μοντέλα, τάσεις που γενικότερα χαρακτηρίζουν την εφηβεία, εκφράζονται και γλωσσικά. Με την ιδιαίτερη γλώσσα τους οι νέοι συμβολίζουν ότι ανήκουν σε μια ηλικία με δικά της ενδιαφέροντα και αξίες, που διαφέρει τόσο από τα παιδικά όσο και από τα ενήλικα χρόνια».

Η ατυχία της σημερινής νεολαίας είναι ότι οι ενήλικοι αρπάζουμε τη γλώσσα της και τη χρησιμοποιούμε ευρύτατα. Μια ενδιαφέρουσα έρευνα για τη γλώσσα, που έκανε η ALCO το 2005 για το Ινστιτούτο Εικοιωνίας, ρωτούσε Έλληνες 16-56 ετών ποια λέξη θα χρησιμοποιούσαν για να αντιδράσουν σε κάτι αναπάντεχο: Το 20% δήλωσε ότι προτιμά τη λέξη «έμεινα», το 13% το «κουφάθηκα», το 5% το

Η απόρριψη κατεστημένων τρόπων συμπεριφοράς και ο πειραματισμός με εναλλακτικά μοντέλα, τάσεις που χαρακτηρίζουν την εφηβεία, εκφράζονται και γλωσσικά.

«καράφλιασα», το 25% το «απίστευτο» και μόλις το 15% το «εξεπλάγην» ή το «εκπλήσομαι»! Το συμπέρασμα; Το «απίστευτο» έχει εισχωρήσει βαθιά στην καθομιλουμένη των ενηλίκων· άλλο συμπέρασμα, λίγο άσχετο, είναι ότι το «καράφλιασα» είναι πλέον «πασέ», ή μήπως πρέπει να πω λαοτ γιάρ;

Από την άλλη, οι σημερινοί 16άρηδες έχουν στη διάθεσή τους όλο τον γλωσσικό πλούτο που δημιουργήσαμε εμείς οι παλαιότεροι 16άρηδες. Η εξέλιξη της γλώσσας έχει φέρει και εξέλιξη στη νεανική αργκό, και έτσι, π.χ., το παλιότερο «Την κάνω» = φεύγω, έχει γίνει «τηγκανά», ενώ το «τζάμι» = τέλειο, σούπερ, έχει παραλλαχθεί επιτυχέστατα σε «τζαμάουα», αλλά και στο «τζαμιροκούά» (που αποτελεί και αναφορά στον γνωστό μουσικό)!

Εκτός από εκφράσεις που ήταν κάποτε υπερβολικά της μόδας και τώρα ακούγονται ξεπερασμένες (βλέπε το «καράφλιασα» πιο πάνω ή το «ιν»), οι παλιές καλές αργκό, όπως το «φυτό», το «ούτε με σφαίρες» ή το «φάγαμε πακέτο», αλλά και τα ποδανά (η λέξη επιωμένη ή γραμμένη ανάποδα, π.χ., ο λοστρέ = ο τρελός) αποτελούν την κληρονο-

Αθηνά, Γ' Λυκείου
Συχνάζει στη Γλυφάδα

- SMS :
 Tknс? = Τι κάνεις;
 Paw spt = Πάω σπίτι
 Flk = Φιλάκια
 Mik = Μαλάκα
 Tсp = Τέλος πάντων

μία που αφήνουμε στη γλώσσα εμείς της γενιάς των 80s. Δίπλα σ' αυτήν, σήμερα, οι πιτσιρικάδες έχουν συμπληρώσει έναν ολόκληρο κατάλογο από ξένες λέξεις, ξενικής έμπνευσης λέξεις, λέξεις του διαδικτύου, λέξεις της εποχής της επικοινωνίας (που χρησιμοποιούν στο msn, στα chat rooms και στην αποστολή sms).

Το παγκόσμιο χωριό έχει φέρει την αγγλική γλώσσα και την αγγλική αργκό μέσα στα ελληνικά σπίτια – και έτσι δεν θα έπρεπε να μας εκπλήσσει το φαινόμενο, ειδικά αφού εδώ και χρόνια αρκετοί ενήλικοι χρησιμοποιούμε το «Θα σε πάρω πίσω» (I will call you back) ή το «a.s.a.p.» (as soon as possible = το συντομότερο δυνατό). Από την άλλη, τα chat rooms και τα blogs ορισμένες φορές «έκοβαν» αυτόματα τις υβριστικές εκφράσεις: κι έτσι έχει δημιουργηθεί μια σειρά από λέξεις που μοιάζουν με τις βρισιές, αλλά περνάνε από τη... λογοκρισία. Στο γλωσσάρι που ακολουθεί παραθέτουμε κάμποσες εκδοχές του «μαλάκας».

Τα MME παίζουν, φυσικά, το ρόλο τους σ' αυτό το γαϊτανάκι της γλώσσας: α) Δανείζουν λέξεις στη νεολαία· έτσι, ο «Μαέβιους» είναι αναφορά στην εκπομπή των Α.Μ.Α.Ν.,

Τα MME παίζουν το ρόλο τους σ' αυτό το γαϊτανάκι της γλώσσας: δανείζουν λέξεις στη νεολαία, αλλά και δανείζονται απ' αυτήν. Αυτό μπορεί να αυξάνει το κύρος του κώδικα επικοινωνίας, αλλά τείνει να περιορίσει τον ανατρεπτικό του χαρακτήρα.

ο Τζακ Μπάουερ αποτίει φόρο τιμής στην τηλεοπτική σειρά «24», ενώ το «Μαμαλάκης» χαρακτηρίζει τον καλοφαγά κ.ο.κ. β) Δανείζονται λέξεις από τη νεολαία, βλέπε τον Τζίμη των «10 μικρών Μήτσων». Αυτό αυξάνει το κύρος της γλώσσας της νεολαίας, αλλά τείνει να περιορίσει τον ανατρεπτικό της χαρακτήρα. Από την άλλη, χάρη στην τηλεόραση, αλλά και στα «νεανικά» περιοδικά, οι εκφράσεις της νεολαίας δεν έχουν πια σύνορα: κι έτσι, από την Καρδίτσα ως την Ξάνθη η πιστοικαρία μπορεί να φωνάζει χαρωπά: «Δεν υπάρχει!»

Γλωσσάρι για κάθε περίπτωση

Το έχω! = Ναι, το μπορώ/το γνωρίζω/μου φαίνεται καλή ιδέα. Σημαίνει, επίσης, είμαι καταπληκτικός: «Το 'χεις, λέμε!» Συνώνυμο του παλιότερου «Είσαι θεός/-ά!» και του ακόμη παλιότερου «Σκίζεις!».

Δεν της το 'χα = Δεν την είχα ικανή για κάτι τέτοιο...

Δεν υπάρχει! = Είναι απίστευτο, τρελό, καταπληκτικό. Το χρησιμοποιούμε και ως υπερθετικό για πρόσωπα: «Καλά, δεν υπάρχουν, μιλάμε!»

Ό,τι να 'ναι = Χρησιμοποιείται πάρα πολύ και με διάφορες αφορμές, αλλά και χωρίς αφορμή· δηλώνει την ασυνενοησία, την ανοργανωσιά. Ως χαρακτηρισμός προσώπου δηλώνει κάποιον που είναι στον κόσμο του: «Ο τύπος είναι ό,τι να 'ναι!» Ανάμεσα σε παρέες, παίρνει και την έννοια του «Δε βαριέσαι» ή του «Ας πάει και το παλιάμπελο»: «Είδαμε μαραθώνιο "True Blood" όλο το Σάββατο! – Καλά, ό,τι να 'ναι!» ή «Τι λέτε; Τρία επεισόδια έμειναν, να τα δούμε; – Καλά, ό,τι να 'ναι!»

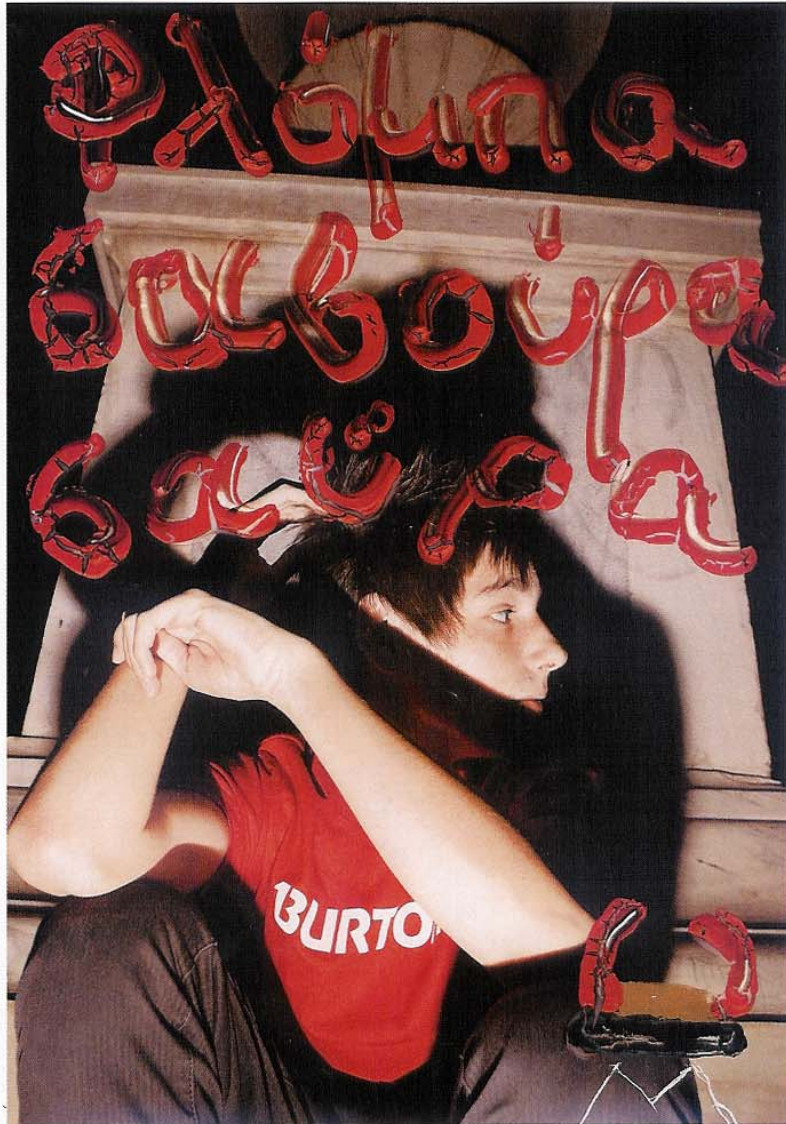
Το 'χει κάψει, είναι καμένος = Τα εγκυφαλικά του κύτταρα έχουν καταστραφεί (από ουσίες ή από βιντεογκέιμ).

Δεν την παλεύω = Δεν μπορώ, δεν αντέχω άλλο, δεν «το 'χω».

Τα σπάμε = Είμαστε καταπληκτικοί, «το 'χουμε», περνάμε σούπερ. «Τα σπάει!» = είναι τέλειο, εντυπωσιάζει...

Πού 'σαι, ρε μαν; = Η φράση χρησιμοποιείται έτσι ακριβώς ως χαιρετισμός. Από το αγγλικό man και με εμφανή την επιρροή της χιπ χοπ κουλτούρας.

Νταουινιάσου! = Κάτσε κάτω, sit down. Είναι νέα, χιουμοριστική χρήση που δεν έχει σχέση με το «νταουινιάζομαι», το «πέφτω

Μίνωας, Β' Λυκείου
Συχνάζει στο Σύνταγμα

Φλόμπα = Μη εμφανίσιμη
Καημένη = Χάλια
Ζάρες = Βυζάρες

Οι σημερινοί 16άρηδες έχουν στη διάθεσή τους όλο τον γλωσσικό πλούτο των παλιών 16άρηδων. Κι έτσι, το παλιότερο «την κάνω» (φεύγω) έχει γίνει «τηγκανά» και το «τζάμι» (τέλειο) έχει παραλλαχθεί επιτυχέστατα σε «τζαμάουα» και σε «τζαμιροκουάι».

Μιχάλης, Β' Λυκείου
Συχνάζει στο Σύνταγμα

Α, ρε μαν! = Μπράβο, ωραίο
(κόλπο με το skate)

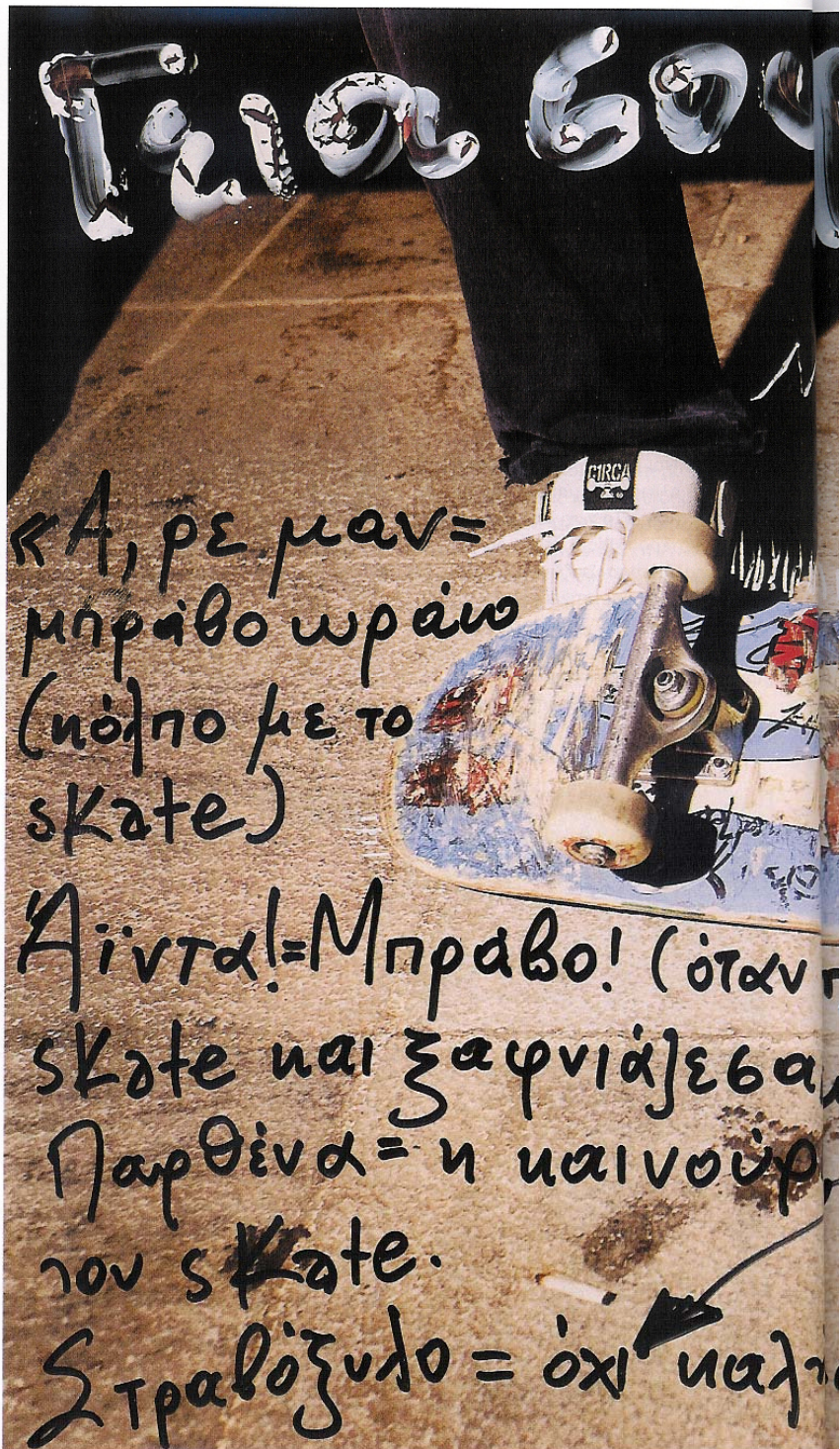
Αϊντα! = Μπράβο! (όταν
κάποιος βγάζει ένα ωραίο
κόλπο στο skate και
ξαφνιάζεσαι ευχάριστα)

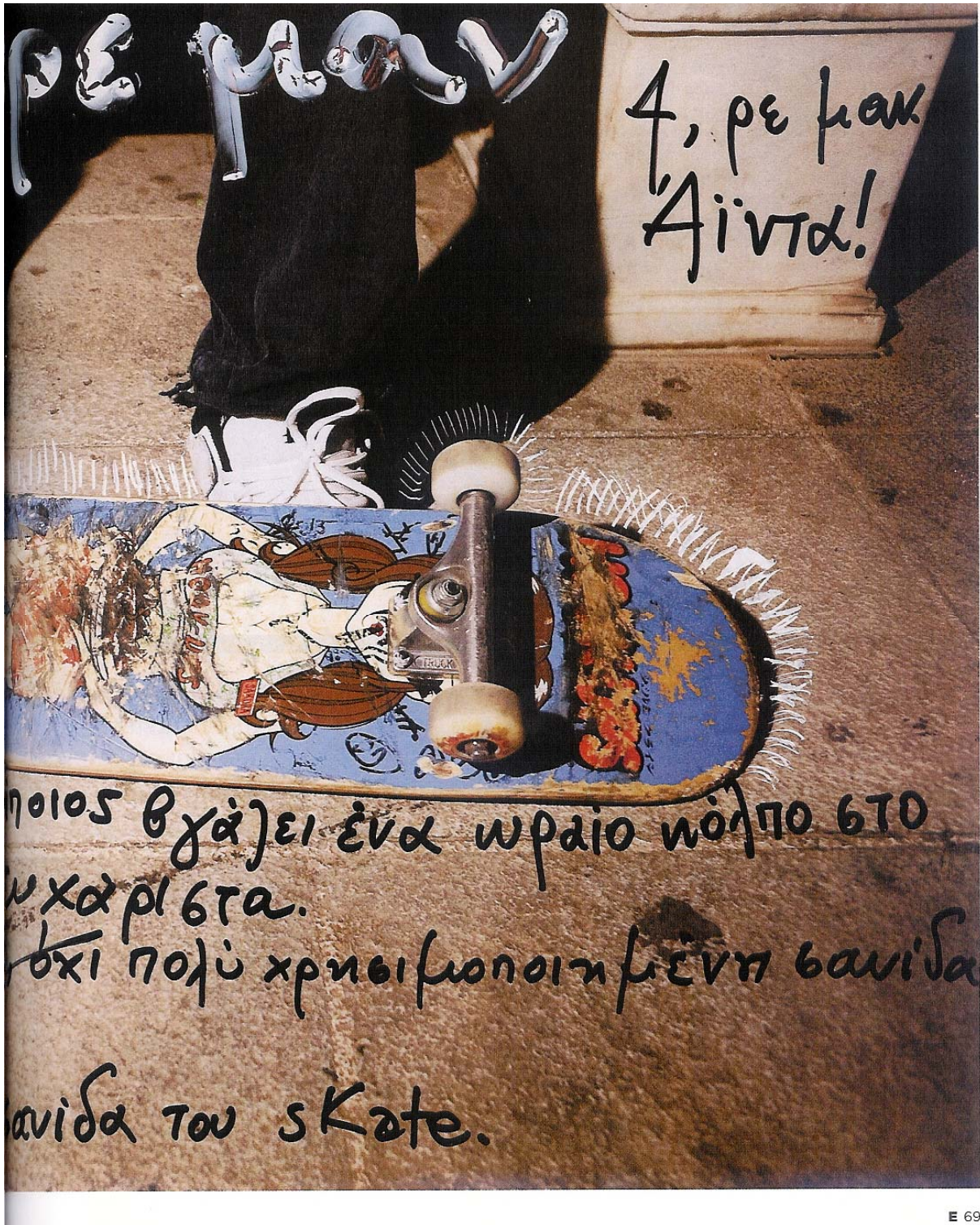
Παρθένα = Η καινούργια,
όχι πολύ χρησιμοποιημένη
σανίδα του skate

Στραβόξυλο = Όχι καλή
σανίδα του skate

Παλιότερα, τα chat rooms και τα blogs ορισμένες φορές «έκοβαν» αυτόματα τις υβριστικές εκφράσεις, κι έτσι έχουν δημιουργηθεί μια σειρά από λέξεις που μοιάζουν με τις βρισιές, αλλά περνάνε από τη... λογοκρισία. Π.χ., μαλέφας, μακάκας, μαλακάσας.

4, ρε μακ
Δίντα!

ποιος βγάλει ένα ωραίο κόλπο στο
μχαρίβτα.
έχει πολύ χρησιμοποιημένη σανίδα
σανίδα του skate.

ψυχολογικά», που ήταν λαστ γιάρ!

Ενιγουέι = (Anyway) Όπως και να 'χει. Χρησιμοποιείται όπως και το αντίστοιχο αγγλικό.

Χελόου; = (Hello?) Είναι κανείς εκεί; (μέσα στο κεφάλι σου) ή «το 'χεις ακατοΐκητο;» Χρησιμοποιείται όπως και το αντίστοιχο αγγλικό, για να δηλώσει το υπερπροφανές, αυτό που ο άλλος είναι «ζώγγολο» αν δεν το καταλαβαίνει.

Τζίζας = (Jesus) Ο Ιησούς και τα άτομα που έχουν εμφάνιση αυτού του τύπου. «Πού πας, ρε μεγάλε, με τα μαλλιά σαν τον Τζίζας;»

Ρισπέκτ! = (Respect!) Χρησιμοποιείται όπως και η αντίστοιχη αγγλική έκφραση, για να δηλώσει βαθιά εκτίμηση σε πρόσωπο, πράγμα ή κατάσταση: «Εντάξει, ξέρει μπάσκετ το άτομο, ρισπέκτ!» – «Χα, χα, ρισπέκτ, μεγάλε, μου 'φτιαξες το κέφι, μαν!»

Οκέικ = Το οκέι σε χιουμοριστική εκδοχή, με μεγάλη πέραση αυτόν τον καιρό.

Αν-παϊκταμπλ = Από το στερητικό α + παίζομαι + την αγγλική κατάληξη -able: Δεν παίζεται!

Λ.Α. (προφέρεται ελ έι) = Το λεκανοπέδιο Αττικής, στη γλώσσα των χιπ-χόπερ και των δυτικών προαστίων. Πώς είναι το Λος Αντζελες; Καμία σχέση!

Το συσιφόνι = Ελληνοποίηση του youtube (εσύ+σιφόνι). Χρησιμοποιείται με χιουμοριστική διάθεση.

Λεβελιάζω = Από το αγγλικό level: Ανεβαίνω επίπεδα με γοργούς ρυθμούς, σε ον λάν γκέιμ. Σημαίνει και το έχω κολλήσει άσχημα (εθιστεί) και παίζω όλη μέρα.

Ζούδι = Ζώο, άχρηστος. Η νέα γενιά το χρησιμοποιεί με σχετικά ελαφριά διάθεση. «Καλά, ρε ζούδι, δεν υπάρχει αυτό που λες!»

Ζώγγολο = Από το ζώο + μόγγολο. Χρησιμοποιείται για να δώσει έμφαση στη χαμηλή διανοητική ικανότητα του αναφερόμενου ως «ζώγγολο».

Ούζο = Ούφο, ζώο, χαζό.

Αργάμισι = Αργά και κάτι παρά πάνω: «Τι ώρα γύρισες χτες; – Ε, αργάμισι!»

Clinton, Γ' Λυκείου

Συχνάζει στα Κάτω Πατήσια

Was up = Γεια

Keep it real = Χαλάρωσε!

Stay safe! = χαιρετισμός

όταν φεύγεις...

Whats up dawg? = Τι κά-

νεις, ρε φίλε;

Σε μια έρευνα της ALCO το 2005 που απευθυνόταν σε Έλληνες 16-56 ετών, στην ερώτηση ποια λέξη θα χρησιμοποιούσαν για να αντιδράσουν σε κάτι αναπάντεχο, το 25% δήλωσε το «απίστευτο», το 20% το «έμεινα», το 13% το «κουφάθηκα», το 5% το «καράφλιασα» και μόλις το 15% το «εξεπλάγην» ή το «εκπλήσσομαι».

«Καλά, ας μην τον περιμένουμε, αυτός θα έρθει αργάμισι!»

Εφαγα χι, έριξα χι = Απόρριψη, χυλόπιτα, διακοπή διπλωματικών σχέσεων: «Δεν με ξέρει καλά εμένα, θα φάει ένα χι που θα είναι όλο δικό του!»

Καστανάς = Ο ασήμαντος, ο τίποτα: «Τι κάνει αυτή με τον καστανά;»

Σάπιος = Κάποιος που δεν είναι εντάξει.

Μαλέφας = Μαλ (μαλάκας) + έφας (ελέφας). Συνώνυμο του «γκράντε μαλάκα» σε λιγότερο προσβλητική εκδοχή.

Μακάκας = Πολύ χοτ λόγω Λαζόπουλου.

Μαλακάσας = Λίγο πιο ελαφρύ από το σκέτο...

Μαέβιους = Ο,τι και τα παραπάνω, αναφορά στον «Μαέβιους Παχατουρίδη», τον πομπώδη ζωγράφο από τους Α.Μ.Α.Ν.

Σκαλώνω = Κολλάω, δυσκολεύομαι: «Να δεις πώς τον είπε; Σκάλωσα τώρα...»

Λούζομαι, το λούζω = Αράζω χωρίς να κάνω τίποτα, «σαπιζώ»: «Πώς λούστηκες χτες;» (Δηλαδή, τι έκανες;) Συχνές χρήσεις: «Άσε, σήμερα πάλι έλουσα» – «Είσαι λούστης!»

Όσο οι έφηβοι χωρίζονται σε υποομάδες, η γλώσσα τους αποκτά και περισσότερο πλούτο. Αλλιώς μιλάνε οι γκοθάδες, αλλιώς οι εμο, αλλιώς οι φανατικοί φίλαθλοι, αλλιώς οι γκέιμερ, οι σκέιτερ κ.ο.κ.

Νάντια, Γ' Λυκείου
Συχνάζει στη Γλυφάδα

- Μπάζο = Δεν αξίζει
- Ακυρος = Ασήμαντος
- Αλόοοο = Γεια
- Heyzzz = Hi!

Σάπινγκ = Από το «σαπιζώ» και την κατάληξη -ing: Το λούζω, δεν κάνω τίποτα, είμαι όλη μέρα στον καναπέ... «Κομμάτια είμαι από χτες, σήμερα θα κάνω σάπινγκ». Να μη συγχέεται με το παλιότερο «κοκούνινγκ», που ήταν η αγγλική έκφραση coscooning και είχε τη θετική έννοια του αράγματος στο ζεστό σπιτικό.

Κλασικά = Ξανά στη μόδα μεταξύ των νέων παιδιών, προς απόδειξιν του ότι όλες οι μόδες, ακόμη και οι λεκτικές, μπορούν να επιστρέψουν: «Και, κλασικά, το λούσαμε και χτες». Σήμερα, όμως, χρησιμοποιείται όπως και το «classic» στα αγγλικά, ως δήλωση του αναμενόμενου: «Και του είπα του μαλέφα, η γκόμενα είναι φέτα, αλλά αυτός εκεί, σκάλωσε! – Κλασικό!»

Επικό = Τρομερό, καταπληκτικό, ανώτερο από «κλασικό». Επίσης χαρακτηρίζει και μια εντυπωσιακή γυναίκα: «Επική γκόμενα, λέμε!»

Ελεος! = Χρησιμοποιείται όπως και το αντίστοιχο αγγλικό «mercyl!» ως επιφώνημα. «Πάλι ποδόσφαιρο θα δείτε; Ελεος!»

Σαύρα = Μη εμφανίσιμη γκόμενα.

Φ.Ε.Τ.Α. = Το ίδιο, από τα αρχικά Φανατική Εκπρόσωπος Της Ασχήμιας!

Φλόμπα = Μη εμφανίσιμη, παράλληλα δε

Διαβάστε

①

«Οι νέοι βγάζουν... γλώσσα»

Αυτός είναι ο τίτλος του νεανικού λεξικού που εκδόθηκε μόλις από το Γυμνάσιο Νέας Αλικαρνασσού. Για την έκδοσή του εργάστηκαν μαθητές της Γ' τάξης του Γυμνασίου (Γ2, Γ4, Γ6), με υπεύθυνους καθηγητές τον Μιχάλη Μυστακέλη και τη Μαρία Οικονομάκη.

②

Ι. Κατοίκης & Δ. Σπυρόπουλος, «Το αλφαβητάρι της γλώσσας των νέων - Όλα όσα πρέπει να ξέρεις και δεν σου έχουν πει για τη γλώσσα των νέων», εικον. Νότης Κατσέλης, εκδ. Δίαυλος *Είναι παλιό για τη συγκεκριμένη γλώσσα, βέβαια (από το 1999), αλλά έχει το γούστο του.*

③

Α. Ιορδανίδου & Γ.Κ. Ανδρουτσόπουλος, «Πίρανε τη γλώσσα στο... κρανίο», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999 *Στάσεις των ΜΜΕ απέναντι στη γλώσσα των νέων.*

και κακού ή φτηνού γούστου γκόμενα.

Γκικ = Φύτουκλας (και τα πιο ελαφρά: σπασίκλας, φυτό). Geek: Ατομο που δεν «το χε!» με το γενικό περιβάλλον και που είναι κολλημένο με αντικείμενα ή θέματα διανοητικού περιεχομένου, τεχνολογίας και αντίστοιχων παιχνιδιών (ηλεκτρονικών και μη). Το «σπασίκλας» αφορά περισσότερο τον κολλημένο με τα βιβλία και τα μαθήματα.

Ντρίμι = Το αγγλικό «dreamy» (ονειρικός, όνειρο), αντικαθιστά ταχύτερα το –παλιότερο– «θεϊκό». Για γραπτά μηνύματα...

Ο-μι-τζι = O.M.G., τα αρχικά του «oh, my God!» (Θεέ μου!). Εκφραση πάρα πολύ της μόδας στην Αμερική, πέρασε μέσω ίντερνετ τσάτινγκ σε όλο τον κόσμο. Μόνο που εδώ χρησιμοποιείται και... προφορικά!

ΛΟΛ = L.O.L., τα αρχικά του «laugh out loud» (γελάω δυνατά). Διεθνώς χρησιμοποιείται μόνο στη γραπτή επικοινωνία μέσω ίντερνετ ή sms, εδώ ακούγεται κιόλας. Σημειώστε και το αρκετά χιουμοριστικό προφορικό «Ο-μι-τζι και τρία ΛΟΛ!».

ROTF-LOL = Ο υπερθετικός του ΛΟΛ, «rolling on the floor laughing out loud»: Κυλιέμαι στο πάτωμα από τα γέλια! Ευρύτατης χρήσεως στο ίντερνετ. Της ίδιας φύσεως και τα:

ΘΕΜΑ 5 (SOS)
 Η νέα γλώσσα

Πληκτρολογήστε

www.slang.gr

Ιστοσελίδα πολύ πλούσια και ενημερωμένη γύρω από τη νεοελληνική αργκό. Περιέχει, βέβαια, και όλα τα παλιότερα...

«Τα κοινωνικά δίκτυα των νέων είναι στενότερα απ' αυτά των ενηλίκων, γεγονός που εντείνει την πίεση γλωσσικής συμμόρφωσης με την παρέα. Με την ιδιαίτερη γλώσσα τους οι νέοι συμβολίζουν ότι ανήκουν σε μια ηλικία με δικά της ενδιαφέροντα και αξίες».

Γιάννης Ανδρουτσόπουλος, διδάκτωρ Γλωσσολογίας

LMAO = Laughing my ass off: Ξεκωλώθηκα στο γέλιο.

LMFAO = Laughing my fucking ass off: Ξεκωλώθηκα εντελώς και συνεχίζω να γελάω.

ROFLMAO = Rolling on floor laughing my ass off: Κυλιέμαι στα πάτωμα ξεκωλωμένος από τα γέλια (και πάει λέγοντας...).

BF / GF = Boy-friend, Girl-friend: Το αγόρι/το κορίτσι ή αυτός/-ή που θέλουμε.

BFF = Best friends forever: Η κολλητή (βλέπε και την ομότιπλη εκπομπή ριάλιτι με την Πάρις Χίλτον).

F2F = Face to face: Πρόσωπο με πρόσωπο. Παίζει πολύ στα sms «ψησίματος».

TY = Thank you, ευχαριστώ εν συντομία.

Μιλφ = MILF, τα αρχικά του «mother I'd like to fuck» (όχι, δεν θα σας το μεταφράσω!). Περιγράφει γυναίκα μεγαλύτερης ηλικίας (θα μπορούσε να είναι και μητέρα) που ξεσηκώνει τον νεότερο αντρικό πληθυσμό. Η φράση έχει περάσει και στα βιντεοκλάμπ, όπου στα πορνό οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να αναζητήσουν «Μιλφάκια!» Στην Αμερική παίζει και το GILF («grand-mother...» και τα λοιπά), που εδώ δεν έχει πιάσει – και πολύ λογικά, γιατί οι ελληνίδες γιαγιάδες

σπάνια φέρνουν στην Γκόλντι Χόου!

WTF? = Τα αρχικά του «what the fuck?». Σε ελεύθερη μετάφραση, τι στο διάολο; Αποκλειστικά σε γραπτή επικοινωνία.

POS = Parent over shoulder, συνηθιστικό «σύρμα». Σημαίνει στην ιντερνετική γλώσσα «γονιός πάνω απ' τον ώμο μου», δεν μπορώ να μιλήσω τώρα...

P911 = Συναγερμός, γονείς! Από το P (parent) και τον αριθμό 911 (το αμερικανικό της άμεσου βοήθειας!).

CD9 - Code 9 = Και πάλι συνηθιστικό στον τύπο με τον οποίο «τσατάρεις» για το ότι εμφανίστηκε γονιός στο δωμάτιο! Εμπνευσμένο από τους συναγερμούς (code) της αμερικανικής αστυνομίας.

BRB = Επιστρέφω αμέσως («be right back»), όταν αφήνεις τη σελίδα ή βγαίνεις από το διαδίκτυο μέχρι να φύγει ο γονιός!

ASL = Από τα αρχικά των «age, sex, location» (ηλικία, φύλο, τόπος): Αποκλειστικά στο τσάτινγκ, για να ξέρεις με ποιον έχεις να κάνεις!

RTMS = Τα αρχικά του «Ρώτα τη μάνα σου!» ή, μάλλον, «Rota ti mana sou!» Ευφυές και ξεκαρδιστικό. Αποκλειστικά και μόνο σε γραπτή επικοινωνία. ■

Διαφημίσεις που... μιλάνε αργκό

«**Στη μάνα σου το είπες;**» Ξεκαρδιστική διαφήμιση που στηρίζεται στην ιντερνετική αργκό. Ολο το αστείο βασίζεται ακριβώς στην αδυναμία του πατέρα να κατανοήσει τα περί ADSL, νταουνλόουντ και λοιπά που του αραδιάζει στεναχωρημένη η κόρη του.

«**Πουτ δε κοτ ντάουν!**» Φράση από διαφήμιση της NOVA που έγινε πολύ της μόδας πριν από τρία χρόνια. Χρησιμοποιείται χιουμοριστικά για να δηλώσει τον ψιλοβλάχο, ενώ αν την «γκου-

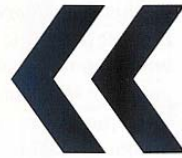
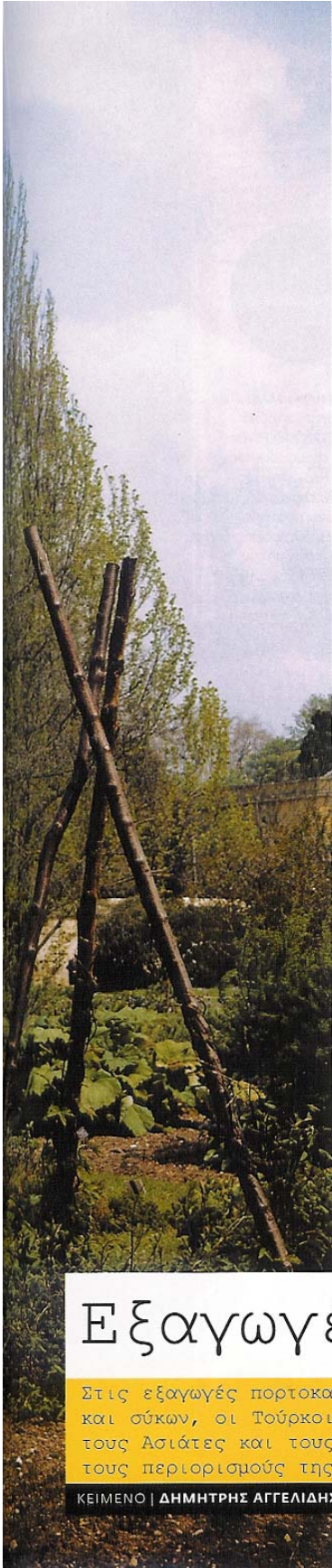
γκλάρετε» θα τη βρείτε και ως καταγγελτική φράση σε δεκάδες μπλογκ.

«**...εν γιου αρ γουείζερ φορ λάβερ μι**». Η διαφήμιση του ραδιοσταθμού Freedom, όπου μια φωνή προσπαθεί να κάνει καρaoke στο «I was made for loving you» των KISS. Πανέξυπνο, γιατί η νεολαία μιλάει μια χαρά αγγλικά και άρα μόνο ξεκαρδιστικό θα το βρει – και οι μεγαλύτεροι που δεν τα μιλάνε θα το γυρίσουν στον 88,9!

ΘΕΜΑ 6
Εξω πάμε
καλά;

Εδρες Νεοελληνικών
Σπουδών στο εξωτερικό

Με σχεδόν υπαρξιακή αγωνία οι νεοελληνιστές του εξωτερικού αναζητούν τα τελευταία χρόνια την ταυτότητά τους. Τι είναι οι Νεοελληνικές Σπουδές και σε ποιους απευθύνονται; Είναι η διδασκαλία της γλώσσας και της λογοτεχνίας της σύγχρονης Ελλάδας,

την οποία προσφέρουν σήμερα τα περισσότερα προγράμματα Νεοελληνικών Σπουδών; Ή μήπως, ακολουθώντας τις τάσεις του κλάδου των πολιτισμικών σπουδών, οι νεοελληνιστές πρέπει να διευρύνουν το γνωστικό τους πεδίο σε άλλα αντικείμενα, όπως η Ιστορία, η Ιστορία της Τέχνης και οι επιστήμες του χώρου; Ποιο είναι το κατάλληλο πρόγραμμα σπουδών που θα διαμορφώσει αποφοίτους ικανούς να απορροφηθούν από την αγορά εργασίας και θα προσελκύσει τον αναγκαίο αριθμό φοιτητών που θα δικαιολογεί τη συνέχιση των προγραμμάτων;

Δυστυχώς, σε αντίθεση με τις κλασικές και τις βυζαντινές σπουδές, που έχουν καθιερωθεί σε όλο τον κόσμο, οι Νεοελληνικές Σπουδές κινδυνεύουν. Η διαπίστωση αυτή μπορεί να φανεί υπερβολική, αν μας παρασύρουν τα ανεπίσημα στοιχεία του υπουργείου Πολιτισμού: 176 έδρες ή προγράμματα Νεοελληνικών Σπουδών λειτουργούν σήμερα σε πανεπιστήμια και των πέντε ηπείρων. Ωστόσο, αυτοί οι αριθμοί συμπεριλαμβάνουν τους ωρομίσθιους διδάσκοντες της ελληνικής γλώσσας στο πλαίσιο των κλασικών, των βυζαντινών και άλλων σπουδών και όχι μόνο τις αμιγώς καθηγητικές θέσεις Νεοελληνικών. Για παράδειγμα, ενώ ο κατάλογος του υπουργείου εμφανίζει 130 καταχωρίσεις στην Ευρώπη, οι καθηγητικές έδρες δεν υπερβαίνουν τις 27. Άλλωστε, ανεξάρτητα από τον αριθμό των προγραμμάτων, σε πολλά από αυτά οι φοιτητές έχουν μειωθεί σημαντικά, οδηγώντας σε περικοπές του προσωπικού και των μαθημάτων. Ακόμη χειρότερα, πολλά προγράμματα έκλεισαν την τελευταία δεκαετία και άλλα ετοιμάζονται να κλείσουν. Πολλά τα παραδείγματα.

Ο καθηγητής της έδρας Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ, David Holton, θα συνταξιοδοτηθεί σε 3 χρόνια και δεν προβλέπεται να αντικατασταθεί, εκτός αν το πανεπιστήμιο χρηματοδοτηθεί φέτος με 2.000.000 ευρώ. Στο τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Αμστερνταμ η έδρα χρηρεί

Εξαγωγές πολιτισμού, τέλος!

Στις εξαγωγές πορτοκαλιών μάς ανταγωνίζονται οι Ισπανοί. Στις εξαγωγές σταφίδας και σύκων, οι Τούρκοι. Στην εξαγωγή πολιτισμού, όλοι – με κύριους ανταγωνιστές τους Ασιάτες και τους Αραβες. Και, καλά, στα αγροτικά έχουμε δικαιολογία τους περιορισμούς της Ε.Ε. Στα πολιτισμικά, σε ποιον να ρίξουμε το ανάθεμα;

ΚΕΙΜΕΝΟ | ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ (dimitrisangelidis@gmail.com)

εδώ και δυόμισι χρόνια, από τότε που ο καθηγητής Marc Lauxtermann μετακινήθηκε στην Οξφόρδη, και το πανεπιστήμιο δεν φαίνεται διατεθειμένο να την καλύψει.

Στην Ευρώπη έκλεισαν ή ετοιμάζονται να κλείσουν τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών (που έδιναν πτυχίο Νεοελληνικών Σπουδών και διδακτορικό δίπλωμα), μεταξύ άλλων, στα γερμανικά πανεπιστήμια Μπόχουμ, Λειψίας, Γοτtingης, Κολωνίας και Μάιντς, στα ιταλικά πανεπιστήμια Βιτέρμπο, Μιλάνου, Νεάπολης και Τεργέστης, στη Βουδαπέστη, στο Πανεπιστήμιο του Χρόνιγκεν της Ολλανδίας, στο Πανεπιστήμιο της Λουβέν στο Βέλγιο, ενώ στις σκανδιναβικές χώρες από τα οχτώ τμήματα, που υπήρχαν ως πολύ πρόσφατα, σήμερα λειτουργούν μόνο δύο.

Από τα τέλη του '90 στην Αυστραλία ο αριθμός των εγγραφών στα νεοελληνικά τμήματα έχει μειωθεί σε ποσοστό έως 40% και υπάρχει η τάση υπαγωγής των μικρών τμημάτων σε μεγαλύτερα, όπως συνέβη σε δύο τμήματα στη Μελβούρνη και προωθείται τελευταία στην περιοχή του Σίδνεϊ, γεγονός που έχει πλήξει σοβαρά την αυτονομία και τη βιωσιμότητα των μικρών προγραμμάτων.

Στις ΗΠΑ, όπως λένε οι εκεί νεοελληνιστές, η κατάσταση είναι καλύτερη. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Modern Greek Studies Association, της Ένωσης Νεοελληνικών Σπουδών Βόρειας Αμερικής, ο αριθμός των φοιτητών που παρακολούθησαν μαθήματα γλώσσας ή άλλα μαθήματα στο πλαίσιο των προγραμμάτων Νεοελληνικών Σπουδών την περίοδο 2006-07 δείχνει «μια πολύ ισχυρή άμυνα των νέων ελλήνων» και τη «βιωσιμότητα» των προγραμμάτων.

Βέβαια, ορισμένοι νεοελληνιστές από την Ευρώπη επισημαίνουν ότι πολλά προγράμματα στις ΗΠΑ έχουν λύσει το πρόβλημα της επιβίωσής τους με τη βοήθεια γενναίων επι-

χορηγήσεων και κληροδοτημάτων από φιλέλληνες και ομογενείς. Επισημαίνουν ακόμη ότι τα περισσότερα αμερικανικά προγράμματα στριμώχνουν τις Νεοελληνικές Σπουδές μαζί με τις κλασικές και τις βυζαντινές υπό τη γενική ονομασία «ελληνικές σπουδές». «Αν μετρήσουμε αυτούς που κάνουν αρχαιολογία, κλασικές και βυζαντινές σπουδές στην Ευρώπη», λέει ο καθηγητής Νεοελληνικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Μπέρμιγχαμ, Δημήτρης Τζιόβας, «φτάνουμε κι εμείς τα νούμερα των Αμερικανών. Αλλά γιατί οι ιταλικές σπουδές αντιμετωπίζουν τα ιταλικά ως σύγχρονη γλώσσα και δεν περιλαμβάνουν τα λατινικά; Έτσι πρέπει να κάνουμε κι εμείς».

Σε όλο τον κόσμο, πάντως, οι νεοελληνιστές αντιμετωπίζουν κοινές προκλήσεις: τη μικρή γεωστρατηγική, οικονομική και πολιτιστική σημασία της σημερινής Ελλάδας και τον μικρό αριθμό ομιλητών της ελληνικής γλώσσας. Καθώς το ενδιαφέρον της Δύσης στρέφεται στην Ασία και στον αραβικό κόσμο, οι ασιατικές σπουδές και οι σπουδές του αραβικού κόσμου προσελκύουν πια αριθμό φοιτητών πέρα από κάθε σύγκριση.

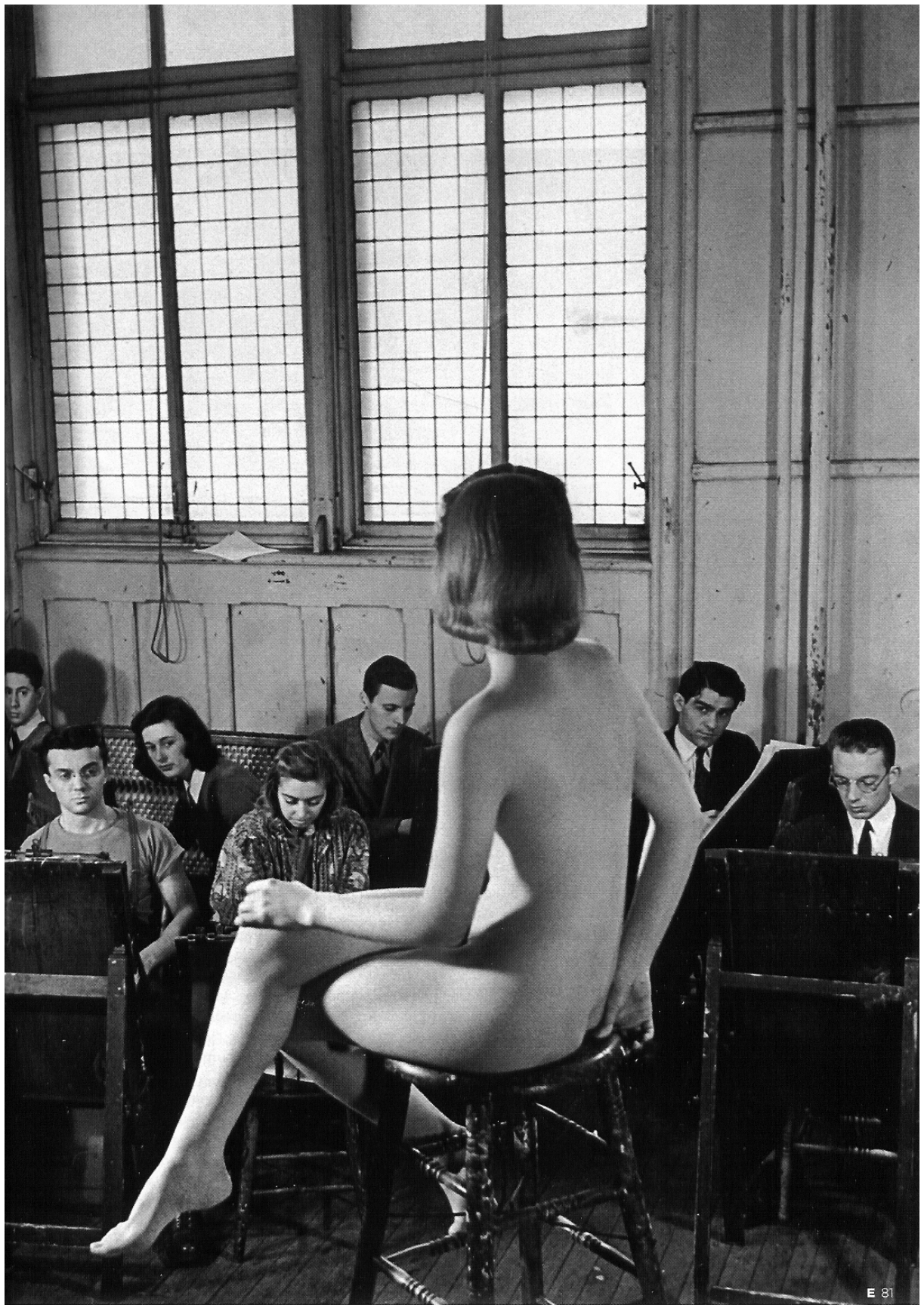
Οι νεοελληνιστές έχουν, όμως, μια μεγάλη διπλή ευκαιρία: την επιρροή της Ελλάδας στον δυτικό πολιτισμό και το γεγονός ότι η σημερινή Ελλάδα είναι σημαντικός πόλος έλξης επισκεπτών. Τουλάχιστον στις ΗΠΑ, ταινίες όπως η «Σίρλεϊ Βάλενταϊν» και ο «Γάμος α λα ελληνικά» συνήθως ακολουθούνται από αύξηση των φοιτητών σε μαθήματα Νεοελληνικών. Επίσης, η δραστηριοποίηση ελληνικών επιχειρήσεων σε μια περιοχή δίνει κίνητρο σε φοιτητές να παρακολουθήσουν μαθήματα Νεοελληνικών, διότι αυξάνει τη δυνατότητα απορρόφησής τους στην αγορά εργασίας. Και, βέβαια, υπάρχει η δεξαμενή των ομογενών, από την οποία τα προγράμ-

ΘΕΜΑ 6 Εξω πάμε καλά;

Υπάρχουν κι άλλοι δοκιμασμένοι τρόποι να δημιουργηθεί ενδιαφέρον στους φοιτητές για τις Νεοελληνικές Σπουδές: συνουλές ελληνικής μουσικής, εκθέσεις ζωγραφικής, ομιλίες συγγραφέων, προβολές ταινιών, μεταφράσεις λογοτεχνικών βιβλίων, προγράμματα επισκέψεων των φοιτητών στην Ελλάδα.

«Ο πανεπιστημιακός, ως δημόσιος διανοούμενος», λέει η δρ Κ. Φραντζή, «έχει πια συρρικνωθεί στο ρόλο του υπαλλήλου, μέσα σ' ένα σύστημα στο οποίο τον μεγαλύτερο ρόλο παίζουν το κέρδος και η διοίκηση, που δεν ασχολείται ουσιαστικά με τα ζητήματα της διδασκαλίας».

Φ. | CHRIS HONDRON/GETTY IMAGES/IDEAL IMAGE

Φοιτητές του Πανεπιστημίου Κολούμπια, το οποίο απεικονίζεται δεξιά. Στις ΗΠΑ πολλά προγράμματα Νεοελληνικών Σπουδών είναι βιώσιμα χάρη στις επιχορηγήσεις και στα κληροδοτήματα από φιλέλληνες και ομογενείς.

ματα αντλούν φοιτητές, αν και το ενδιαφέρον της τρίτης γενιάς μεταναστών για την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό φαίνεται να μειώνεται.

Το ερώτημα, όμως, παραμένει: γιατί προγράμματα Νεοελληνικών Σπουδών που πριν δέκα χρόνια ανθούσαν, σήμερα κλείνουν το ένα μετά το άλλο; Η απάντηση συνδέεται με την εμπορευματοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης. «Στις αρχές της δεκαετίας του '90», λέει ο καθηγητής Marc Lauxtermann, πρόεδρος του Society for Modern Greek Studies, της Ένωσης Προγραμμάτων Νεοελληνικών Σπουδών της Μ. Βρετανίας και κάτοχος της έδρας Νεοελληνικών και Βυζαντινών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, «κάτι άλλαξε στον τρόπο που ο κόσμος αντιλαμβάνεται τις σπουδές και το μέλλον του. Νομίζω ότι έχει να κάνει με μια στροφή προς το νεοφιλελευθερισμό στην Ευρώπη και αλλού. Πολλοί φοιτητές δεν ενδιαφέρονται πια

για τις γλώσσες. Τις βλέπουν ως εργαλείο, ως μέσο για να σπουδάσουν κάτι άλλο ή να κάνουν εμπόριο σε μια ξένη χώρα».

Τα υψηλά δίδακτρα στην ανώτατη εκπαίδευση αναγκάζουν το φοιτητή να παίρνει εκπαιδευτικά δάνεια και να μπαίνει στην αγορά εργασίας καταχρεωμένος. Ο φοιτητής θα προτιμήσει, λοιπόν, τον κλάδο σπουδών που θα του εξασφαλίσει σίγουρη δουλειά με υψηλές αμοιβές. Οι Νεοελληνικές Σπουδές δεν ανήκουν σ' αυτήν την κατηγορία.

Η εμπορευματοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης συνοδεύεται από τη διαμόρφωση μιας διοικητικής γραφειοκρατίας, που διοικεί και αξιολογεί τα πανεπιστήμια με ασφυκτικά κριτήρια. Παραδόξως, στις ΗΠΑ οι απαιτήσεις της διοικητικής γραφειοκρατίας εξισορροπούν περισσότερο με τις ανάγκες των πανεπιστημιακών και τις επιταγές της έρευνας. Αυτό ίσως συμβαίνει διότι εκεί η εμπο-

ΘΕΜΑ 6
Εξώ πάμε
καλά;

ρευματοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης ισχύει από παλιά και η πανεπιστημιακή κοινότητα έχει καταφέρει να βρει μηχανισμούς εξισορρόπησης ή διότι στο αμερικανικό εκπαιδευτικό σύστημα οι καθηγητές αντιμετωπίζονται κάπως σαν star που προσελκύουν φοιτητές και χρήματα στα πανεπιστήμια ή, τέλος, διότι τα προγράμματα στις ΗΠΑ δεν αξιολογούνται κεντρικά σε όλη τη χώρα, αλλά στο πλαίσιο των εκάστοτε πανεπιστημίων.

Στην Ευρώπη, πάντως, η γραφειοκρατία έχει πάρει τέτοιες διαστάσεις, «που, αντί να βρίσκεται στην υπηρεσία του επιστημονικού προσωπικού», λέει ο καθηγητής Δημάδης, «θέτει αντιθέτως το επιστημονικό προσωπικό στη δική της υπηρεσία και δυσχεραίνει το έργο του». Ο αριθμός των φοιτητών, ο αριθμός των δημοσιεύσεων σε επιστημονικές επιθεωρήσεις και, σε μικρότερο βαθμό, ο αριθμός των συνεδρίων και των άλλων εκδηλώσεων που διοργανώνει ένα τμήμα έχουν αναδειχτεί

Υπήρξε γενικός γραμματέας του ΥΠ.ΠΟ. ο οποίος, σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο του Σίδνεϊ το 2002, συνιστούσε στους έλληνες καθηγητές να προωθούν την Ελλάδα ως τη χώρα με τα τρία S: Sun, Sex, Souvlaki.

σε απόλυτα κριτήρια για τη διατήρησή του.

«Η πολιτική των πανεπιστημίων είναι να επικεντρώνουν την προσοχή τους σε αντικείμενα που έχουν ζήτηση», λέει ο καθηγητής Τζόβας. «Πριν από δέκα χρόνια μόνο το 10% των αποφοίτων της μέσης εκπαίδευσης της Μεγάλης Βρετανίας έμπαινε στα πανεπιστήμια. Σήμερα το ποσοστό φτάνει το 40%. Οι περισσότεροι επιλέγουν ευρύτερα αντικείμενα σπουδών ή αντικείμενα που θα τους αποφέρουν χρήματα. Ακόμη και αν το ενδια-

φέρον για τα Νέα Ελληνικά παραμένει σταθερό, τα πανεπιστήμια ασκούν πιέσεις για μείωση του προσωπικού στα μικρά αντικείμενα, προκειμένου να ενισχύσει τα μεγάλα».

Παρόμοια προβλήματα αντιμετωπίζει η Αυστραλία. Η συντηρητική κυβέρνηση που βγήκε το 1997 εμπορευματοποίησε με γρήγορους ρυθμούς την ανώτατη εκπαίδευση και δημιούργησε μια εξίσου ασφυκτική γραφειοκρατία. Πριν από το '97, το κράτος κάλυπτε τα έξοδα των πανεπιστημίων σε ποσο-

στό 80% και η εγγραφή στοιχίζει, για παράδειγμα στον φοιτητή Φιλολογίας του Πανεπιστημίου του Σίδνεϊ, το συμβολικό ποσό των 900 δολαρίων εφάπαξ. Σήμερα, στο ίδιο τμήμα, ο φοιτητής πληρώνει 2.000 δολάρια για κάθε μάθημα και το κράτος καλύπτει μόνο το 20% των εξόδων του πανεπιστημίου. Η χρηματοδότηση ακολουθεί «ένα περίεργο μοντέλο που έβγαλαν κάποιοι γραφειοκράτες», όπως λέει ο καθηγητής Βρασίδας Καραλής, που κατέχει την έδρα του τμήματος Νεοελληνικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Σίδνεϊ.

Η πρόσφατη οικονομική κρίση επιδεινώσε την κατάσταση. Καθώς το κράτος καλύπτει μικρό μόνο μέρος των εξόδων των πανεπιστημίων και τα διδάκτρα, όσο υψηλά κι αν είναι, δεν επαρκούν για να καλύψουν τα υπόλοιπα, τα πανεπιστήμια στρέφονται σε επενδύσεις. Φέτος, το Πανεπιστήμιο του Σίδνεϊ έχασε 100.000.000 δολάρια σε έξι μήνες. Αποτυχία σε επενδύσεις μεγάλης κλίμακας, όπως το κλείσιμο του παραρτήματος του Πανεπιστημίου Νέας Νότιας Ουαλίας στη Σιγκαπούρη (UNSW Asia) πριν από δύο χρόνια, έχουν ως αποτέλεσμα να υποφέρουν οι επί μέρους σχολές με περικοπές για να καλυφθούν τα έξοδα. Οι πρόωρες συνταξιοδοτήσεις, καμιά φορά αναγκαστικές, και η κατάργηση των θέσεων που δεν φέρνουν χρήματα μέσω των χρηματοδοτήσεων είναι ένας τρόπος να αντιμετωπιστεί η κρίση. Το ίδιο και οι πιέσεις στα μικρά αντικείμενα είτε να αυξήσουν την ερευνητική τους παραγωγή και τον αριθμό των φοιτητών τους είτε να κλείσουν, προς όφελος μεγαλύτερων προγραμμάτων.

«Ο πανεπιστημιακός, ως δημόσιος διανοούμενος», λέει η δρ Κυριακή Φραντζή που διδάσκει στο Πρόγραμμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Νέας Νότιας Ουαλίας, «έχει πια συρρικνωθεί στο ρόλο του υπαλλήλου, μέσα σ' ένα σύστημα στο οποίο τον συντριπτικά μεγαλύτερο ρόλο παίζουν το κέρδος και η διοίκηση, που (καθώς κινεί-

ται πλέον με επιχειρησιακή λογική) δεν ασχολείται ουσιαστικά με τα ζητήματα της διδασκαλίας». Πριν από δύο χρόνια το πανεπιστήμιο ανακοίνωσε ότι θα καταργήσει τα προγράμματα που έχουν στις τάξεις τους λιγότερους από 20 φοιτητές, μεταξύ των οποίων το πρόγραμμα Νεοελληνικών, θέτοντας υπό αίρεση τη διατήρηση μόνιμου προσωπικού και υποβαθμίζοντας το πτυχίο σε δευτερεύον. Σε ανακοίνωσή του, ο Σύλλογος Ελλήνων Φοιτητών του πανεπιστημίου αμφισβητεί ότι έχει μειωθεί το ενδιαφέρον των φοιτητών και αντιτίνει ότι «το πανεπιστήμιο δεν θα έπρεπε να κοιτάζει πώς θα υποβαθμίσει τμήματα, εφαρμόζοντας μέτρα περικοπής των εξόδων λόγω της αποτυχίας του UNSW Asia και της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης».

Μάλιστα, οι περικοπές στο πρόγραμμα γίνονται παρά το ότι η ελληνική ομογένεια της περιοχής έχει δώσει μέχρι στιγμής περίπου μισό εκατομμύριο δολάρια, τα οποία διπλασίασε το πανεπιστήμιο, ώστε να εξασφαλιστεί η λειτουργία του τμήματος. «Χάθηκε πολύτιμος χρόνος στις διαπραγματεύσεις με το πανεπιστήμιο», λέει η δρ Φραντζή, «και άργησε να γίνει κατανοητό από την ελληνική πλευρά ότι έπρεπε να γίνουν ουσιαστικές κινήσεις στο θέμα της έρευνας και των προτάσεων για την αναβάθμιση του τμήματος».

Και περνάμε στο δεύτερο σκέλος του προβλήματος, την ευθύνη των ίδιων των προγραμμάτων. Πώς απαντούν στη νέα κατάσταση; Εξαντλούν τα περιθώρια να προσελκύσουν φοιτητές, να κάνουν έρευνα, να συμμετάσχουν σε εκδηλώσεις; Διότι μέσα στο σύστημα που διαμορφώνεται υπάρχουν παραδείγματα προγραμμάτων τα οποία όχι μόνο δεν απειλούνται, αλλά και εδραιώνονται – και όχι μόνο στις ΗΠΑ, αλλά και στην Ευρώπη και στην Αυστραλία.

Τελευταία, οι νεοελληνιστές επαναλαμβάνουν επίμονα τους όρους «διεπιστημονικότητα» και «εξωστρέφεια», που αναφέρονται στη διεύρυνση του γνωστικού αντικείμενου

ΘΕΜΑ 6 Εξώ πάμε καλά;

Φοιτητές του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Πριν από 10 χρόνια μόνο το 10% των αποφοίτων της μέσης εκπαίδευσης στη Βρετανία έμπαινε στα πανεπιστήμια. Σήμερα το ποσοστό φτάνει το 40%. Οι περισσότεροι φοιτητές, όμως, επιλέγουν αντικείμενα σπουδών που θα τους αποφέρουν χρήματα.

«Πολλοί φοιτητές δεν ενδιαφέρονται πια για τις γλώσσες. Τις βλέπουν ως εργαλείο, ως μέσο για να σπουδάσουν κάτι άλλο ή να κάνουν εμπόριο σε μια ξένη χώρα» δηλώνει ο βρετανός καθηγητής Marc Lauxtermann.

PHOTO: ALEN MACWEEENY/CORBIS/AFERON PHOTOS

ΘΕΜΑ 6
Εξω πάμε
καλά;

© I. CHUCK SOLOMON/SPORTS ILLUSTRATED/GETTY IMAGES/IDEAL IMAGE

Η ομάδα κωπηλασίας του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ πετάει στο ποτάμι έναν από τους πητμένους της αντίπαλης ομάδας. Στις ΗΠΑ, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία, ο αριθμός των φοιτητών που παρακολούθησαν τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών την περίοδο 2006-07 δείχνει μια πολύ ισχυρή άμυνα της νέας ελληνικής γλώσσας.

των Νεοελληνικών Σπουδών και του κοινού τους. «Αν προσφέρουμε μόνο μαθήματα γλώσσας και λογοτεχνίας», λέει ο καθηγητής Δημάδης, «αν δεν διεισδύσουμε σε άλλους κλάδους, όπως η ιστορία, η πολιτική, η δημοσιογραφία και τα νομικά, φοβάμαι ότι δεν θα μπορούσαμε να εξαπλωθούμε και να προσελκύσουμε νέους φοιτητές».

Για να πετύχει το πείραμα, λένε οι νεοελληνιστές, το πρόγραμμα σπουδών πρέπει να γίνει πιο ευέλικτο και πιο σύγχρονο. «Τώρα τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια προσπαθούν να στραφούν προς μια διεπιστημονικότητα που στην Αμερική υπάρχει τουλάχιστον δύο δεκαετίες» λέει ο καθηγητής Στάθης Γουργουρής, πρόεδρος της Ενωσης Νεοελληνικών Σπουδών της Βόρειας Αμερικής. «Άλλοτε κακοπροαίρετα, πολλές φορές καλοπροαίρετα, συνάδελφοι μας μέμφονται ότι έτσι δεν γίνεται έρευνα σε βάθος. Μπορεί να ισχύει σε έναν βαθμό, αλλά από την άλλη κερδίζεις τη δυνατότητα να φέρεις ξένους ανθρώπους σε επαφή με την Ελλάδα και να τη μελετήσουν σε ένα συγκριτικό πλαίσιο».

Ένα παράδειγμα γόνιμης και επιτυχημέ-

Χρειάζεται να καταρτιστεί ένας χάρτης με γνώση των ιδιαιτεροτήτων των εκπαιδευτικών συστημάτων κάθε περιοχής και των ιδιαιτεροτήτων κάθε πανεπιστημίου. Όταν το υπ. Παιδείας έχει αλλάξει μέσα σε 4 χρόνια τρεις ειδικούς γραμματείς διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, μπορεί να γίνει στρατηγική;

νης προσέγγισης των ελληνικών σπουδών μας δίνει ο Δ. Γόντικας, διευθυντής του Προγράμματος Ελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πρίνστον: «Η σύγχρονη Ελλάδα είναι ένα μικρό κράτος με σχετικά ισχυρή πολιτιστική και επιστημονική παρουσία στην ευρύτερη προοπτική του αμερικανικού πανεπιστημίου, λέει. «Αποκτά, όμως, ενδιαφέρον αν τη μελετήσεις είτε στη διαχρονική της διάσταση (αρχαιότητα, Βυζάντιο, Οθωμανική Αυτοκρατορία), είτε σε διάλογο με το σύγχρονο, συγκριτικό, περιφερειακό της περιβάλλον, είτε σε ένα πλαίσιο σύγχρονων προβληματισμών. Στις ΗΠΑ δεν μπορούμε, ίσως, να προσφέρουμε τα εξειδικευμένα μαθήματα ελληνικών σπουδών που παρέχονται σε υψηλό επίπεδο στην Ελλάδα και σε κάποια ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, αλλά μπορούμε να προωθήσουμε τη συγκριτική και θεωρητική διάσταση των πολιτιστικών φαινομένων. Το ζητούμενο είναι πάντα οι συγκλίσεις: οι διεθνείς επιστημονικές συνεργασίες, ο εποικοδομητικός ακαδημαϊκός διάλογος και ο συγκερασμός των εναλλακτικών προσεγγίσεων στη διδασκαλία και στην έρευνα».

Πιο γλαφυρός είναι ο καθηγητής Β. Λαμπρό-

πουλος, που έχει την έδρα Καβάφη στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν: «Όταν το μάθημά μου έχει υποψήφιο κοινό όλο το πανεπιστήμιο», λέει, «δηλαδή και τους μηχανικούς και τους γιατρούς και όσους πήγαν στην Ελλάδα ή είδαν το "Μάμα Μία" και είπαν –αντί να πάρουν ένα μάθημα για τον Μπαλζάκ, που μπορεί να είναι βαρετό– να πάρουν ένα μάθημα για τη σύγχρονη Ελλάδα, το ζητούμενο είναι: τι θα τους διδάξω; Τι θα πω στον 18χρονο φοιτητή μου, που καλά καλά δεν θυμάται τον Κλίντον, νιώθει ενοχές για την πολιτική της χώρας του και τον απασχολούν θέματα εκτρώσεων, φύλου, ισότητας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Θα του πω ότι η απάντηση στους προβληματισμούς του είναι η Ελλάδα, και όχι αυτή του Περικλή, αλλά η σημερινή... Ότι, περιλαμβάνοντάς τη στις σπουδές του, θα γίνει καλύτερος αμερικανός πολίτης και καλύτερος επαγγελματίας...»

Υπάρχουν κι άλλοι δοκιμασμένοι τρόποι να δημιουργηθεί ενδιαφέρον στους φοιτη-

«Αν προσφέρουμε μόνο μαθήματα γλώσσας», λέει ο καθηγητής Δημάδης, «αν δεν διεισδύσουμε σε άλλους κλάδους, όπως η ιστορία, η πολιτική και τα νομικά, δεν θα μπορέσουμε να προσελκύσουμε νέους φοιτητές».

τές για τις Νεοελληνικές Σπουδές: συναυλίες ελληνικής μουσικής, από ρεμπέτικα μέχρι Ξενάκη, εκθέσεις ζωγραφικής, ομιλίες συγγραφέων, προβολές ταινιών, μεταφράσεις λογοτεχνικών βιβλίων, προγράμματα επισκέψεων των φοιτητών στην Ελλάδα.

Αυτή η προσέγγιση δεν εγγυάται –ούτε, άλλωστε, το υπόσχεται– ότι οι φοιτητές των Νεοελληνικών Σπουδών θα φτάσουν τον αριθμό των φοιτητών των Ασιατικών Σπουδών. Αν, όμως, το ζητούμενο είναι οι Νεοελ-

ληνικές Σπουδές να επιβιώσουν, ίσως είναι μια λύση. «Αν θέλουμε οι Νεοελληνικές Σπουδές να συνεχιστούν», λέει ο καθηγητής Loukterman, «πρέπει να τις κάνουμε όσο πιο ενδιαφέρουσες γίνεται, φτιάχνοντας καλύτερα και ελκυστικότερα προγράμματα και διοργανώνοντας πολιτιστικές εκδηλώσεις οι οποίες θα γνωστοποιήσουν την ύπαρξή μας. Πρέπει να αποδείξεις το δικαίωμά σου να υπάρχουν και να πάρεις τις χρηματοδοτήσεις. Για να μας βοηθήσουν οι άλλοι, πρέπει να τους δώσουμε κι εμείς κάτι».

Η πολιτική του ελληνικού κράτους

Οι νεοελληνιστές θεωρούν σπατάλη την επιχορήγηση κλασικών και βυζαντινών σπουδών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, μια και τα πανεπιστήμια ενδιαφέρονται από μόνα τους. Δεν υπάρχει ποτέ περίπτωση να κλείσει τμήμα Αρχαίων Ελληνικών. Αντίθετα, ο νεοελληνικός πολιτισμός χρειάζεται στήριξη.

Οι νεοελληνιστές καταγγέλλουν ότι το ελληνικό κράτος αντιμετωπίζει το θέμα των Νεοελληνικών Σπουδών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού χωρίς σχέδιο και στρατηγική. Τα προγράμματα εμπίπτουν στην αρμοδιότητα τριών υπουργείων, των Παιδείας, Πολιτισμού και Εξωτερικών, που συντονίζονται από μια διυπουργική επιτροπή – αν και η λέξη «συντονισμός» σ' αυτήν την περίπτωση αποτελεί ευφημισμό.

Καθένα από τα υπουργεία διαθέτει κονδύλια για τη στήριξη των εδρών. Τα δύο τελευταία χρόνια το ΥΠ.Π.Ο. διέθεσε από τον τακτικό του προϋπολογισμό (άγνωστο τι γινόταν με τον ειδικό προϋπολογισμό, που –όπως λένε κύκλοι του υπουργείου– μετά τις απο-

καλύψεις της υπόθεσης Ζαχόπουλου έχει περιπέσει σε αχρηστία) 593.000 ευρώ το '08 και 755.040 ευρώ το '09. Οι επιχορηγήσεις μπορεί να ξεκινούν από περίπου 3.000 και να φτάνουν περίπου τις 40.000, ανάλογα με την πορεία λειτουργίας της έδρας και τις ανάγκες της, σύμφωνα με κύκλους της αρμόδιας διεύθυνσης του υπουργείου. Από την πλευρά του, το υπουργείο Εξωτερικών αρνήθηκε να δώσει στοιχεία «για λόγους που κι εσείς καταλαβαίνετε», όπως το ξέκοψε ο αρμόδιος υπάλληλος, χωρίς άλλη εξήγηση από τον ίδιο ή από το γραφείο Τύπου. (Το ΥΠΕΠΘ δήλωσε ότι θα δώσει στοιχεία, αλλά δεν ήταν δυνατή η επικοινωνία μέσα στις διακοπές του Αυγούστου.)

Συνολικά, τα χρήματα δεν είναι λίγα. Σε ορισμένες περιπτώσεις είναι περισσότερα –για παράδειγμα– απ' όσα δίνουν η Γαλλία, η Ιταλία και η Γερμανία για τα δικά τους προγράμματα σπουδών στην Αυστραλία, όπως αναφέρει ο καθηγητής Βρασίδας Καραλής. Ούτε κανείς νεοελληνιστής ζητά από το ελληνικό κράτος να αναλάβει εξ ολοκλήρου την οικονομική στήριξη των προγραμμάτων. Το πρόβλημα εντοπίζεται στην έλλειψη σοβαρού και μακροπρόθεσμου σχεδιασμού, που τελικά έχει ως αποτέλεσμα τα χρήματα να μην πιάνουν τόπο.

«Οι κινήσεις που κάνει το ελληνικό κράτος» λέει ο καθηγητής Κ. Δημάδης «είναι σπασμωδικές και περιστασιακές. Κατεβαίνει κάποιος σε ένα υπουργείο την τελευταία στιγμή και αρχίζει να κλαίγεται: "Ξέρετε, το τμήμα μου κλείνει, βοηθήστε". Δεν γίνονται αυτά έτσι. Χρειάζεται προγραμματισμός».

Οι νεοελληνιστές θεωρούν σπατάλη την επιχορήγηση κλασικών και βυζαντινών σπουδών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. «Ο αρχαίος ελληνισμός έχει τεράστια σημασία», λέει ο πρόεδρος της Ενωσης Νεοελλ. Σπουδών της Β. Αμερικής Στ. Γουργουρής, «αλλά δεν χρειάζεται την υποστήριξη του ελληνικού κράτους. Τα ξένα πανεπιστήμια ενδιαφέρονται από μόνα τους. Κακώς τους δίνει χρήματα. Δεν υπάρχει περίπτωση να κλείσει τμήμα Αρχαίων Ελληνικών. Αντιθέτως, ο νεοελληνικός πολιτισμός χρειάζεται στήριξη».

Πρόσφατα, το ΥΠΕΠΘ φέρεται να χρηματοδοτήσει με 2.000.000 ευρώ ένα κολλέγιο στην Οξφόρδη για τη διδασκαλία της ελλη-

ΘΕΜΑ 6

Εξω πάμε καλά;

νικής γλώσσας, τη στιγμή που κινδυνεύει η έδρα Νεοελλ. Σπουδών στο Κέιμπριτζ και ενώ το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης έχει καθηγητική έδρα Βυζαντινών και Νεοελλ. Σπουδών και επί πλέον θέση λέκτορα με μόνιμη θέση. Το Δ.Σ. της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελλ. Σπουδών κάνει λόγο για «μία άκρω αδεία κίνηση της ελληνικής πολιτείας».

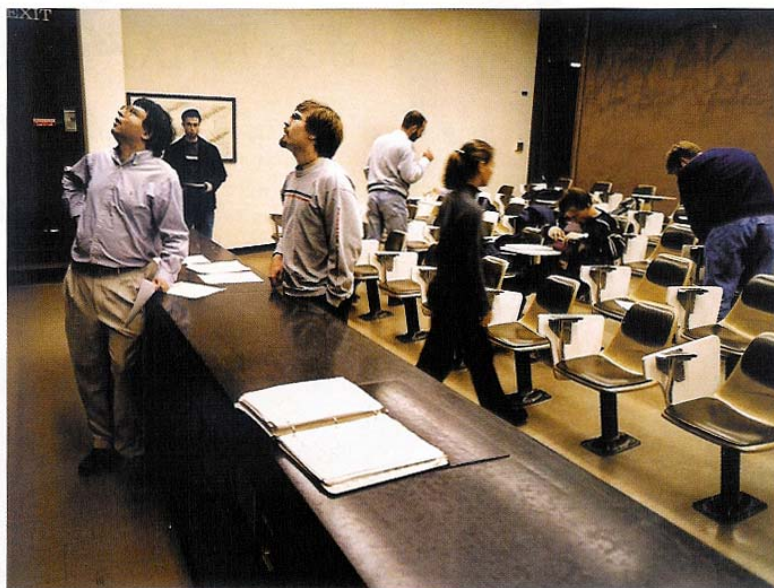
Σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις, το ελληνικό κράτος χρηματοδότησε έδρες Νεοελληνικών Σπουδών που κατέληξαν σε άλλα αντικείμενα. Η μία περίπτωση είναι η έδρα Ελληνικών Σπουδών «Ελένη και Μάρκος Τσακόπουλος-Κουναλάκης» στο Πανεπιστήμιο Τζορτζτάουν της Ουάσινγκτον. Το υπουργείο Πολιτισμού δεσμεύτηκε το 2003 να δώσει 500.000 δολ. από το ενάμισι εκατ. που απαιτούνταν για την ίδρυση της έδρας.

Σε ομιλία της στα εγκαίνια της έδρας, το 2006, η υπουργός Εξωτερικών Ντόρα Μπακογιάννη εξέφρασε την πεποίθησή της ότι ο καθηγητής της έδρας Patrick Deneen «θα συνεχίσει τις προσπάθειές του για την περαιτέρω συγκρότηση του Προγράμματος Νεοελλ. Σπουδών, συνυφαίνοντας το "αρχαίο" με το "σύγχρονο" – αντλώντας από τον πλούτο της αρχαίας Ελλάδας και τονίζοντας ταυτόχρονα τον πλούτο της σύγχρονης Ελλάδας». Μόνο που η έδρα υπάγεται στο τμήμα Διακυβέρνησης και ο καθηγητής Deneen είναι πολιτικός επιστήμονας και όχι νεοελληνιστής.

Η δεύτερη περίπτωση αφορά το Πανεπιστήμιο της Λειψίας. Το ελληνικό κράτος συμφώνησε το 2005 να καταβάλλει ετησίως μερικές δεκάδες χιλιάδες ευρώ στο πανεπιστήμιο, όπου επί πλέον έχει αποσπαστεί έλληνας εκπαιδευτικός της Μέσης Εκπαίδευσης για τη διδασκαλία των Νέων Ελληνικών. Ομως, λίγους μήνες πριν από τη συμφωνία, η θέση του απελθόντος λόγω ορίου ηλικίας νεοελληνιστή καθηγητή είχε δοθεί στις Βυζαντινές Σπουδές και το τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών είχε καταργηθεί.

Ο καθηγητής Δ. Τζιόβας θεωρεί ότι η σύνδεση των κλασικών και βυζαντινών σπουδών με την Ελλάδα, που έξω δεν είναι αυτονόητη, μπορεί να ενισχυθεί με ερευνητικές και φοιτητικές υποτροφίες μέσα στην Ελλάδα. «Πού όμως θα κάνει έρευνα στην Ελλάδα ο αρχαιολόγος, ο κλασικός φιλόλογος ή ο βυζαντινολόγος;» αναρωτιέται. «Σε ποιες βιβλιοθήκες; Με ποια υποδομή;»

Η έντονη προτίμηση του ελληνικού κράτους στην αρχαία Ελλάδα φαίνεται και από

Φ. | WIM KLERCKY/LAIF/WWW.IML.GR

«Στο Μπέρμιγχαμ είχαμε έλληνες φοιτητές Βυζαντινολογίας, οι οποίοι πήραν μεταδιδακτορικές υποτροφίες από ιδιωτικό πανεπιστήμιο της Τουρκίας. Στην Ελλάδα ποιος, εκτός από ξένα ιδρύματα, δίνει μεταδιδακτορικές υποτροφίες σε βυζαντινολόγους ή κλασικιστές;» επισημαίνει ο καθηγητής Τζιόβας.

τις εκδηλώσεις που προτιμά να επιχορηγεί στο εξωτερικό. «Οι εκπρόσωποι του κράτους λιώνουν για τους αρχαίους» λέει ο καθηγητής Β. Λαμπρόπουλος. «Τι οργανώνουν; Απαγγελία του Θουκυδίδη στο πρωτότυπο. Επανάληψη της δίκης του Σωκράτη. Εκστρατεία για τα μάρμαρα του Παρθενώνα. Οι πρεσβείες και τα προξενεία ή δεν παίζουν τον παραμικρό ρόλο στα πολιτιστικά θέματα, ως πολιτισμική διπλωματία, ή –στις σπάνιες περιπτώσεις που το κάνουν– εστιάζονται σχεδόν αποκλειστικά στην αρχαία Ελλάδα».

Θα μπορούσε να είναι χειρότερα: υπήρξε γενικός γραμματέας του ΥΠ.Π.Ο. που, σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο του Σίδνεϊ το 2002, εν όψει των Ολυμπιακών, συνιστούσε στους έλληνες καθηγητές να προωθούν την Ελλάδα ως τη χώρα με τα τρία S: Sun, Sex, Souvlaki. Και, απ' ό,τι λένε κάποιοι νεοελληνιστές, δεν είναι μοναδική περίπτωση.

Οι υποτροφίες μπορεί να συνεισφέρουν στη στενότερη σύνδεση των κλασικών και βυζαντινών σπουδών με την Ελλάδα, αλλά και στη μακροπρόθεσμη επιβίωση των Νεοελλ. Σπουδών. «Μπορεί να έχεις 10 έδρες», λέει ο καθηγητής Γουργουρής, «αλλά δεν σημαίνει τίποτα αν δεν παράγουν έργο ή αν έχουν μόνο έναν νεοελληνιστή. Θα βοηθούσε αφάνταστα, και θα κόστιζε φτηνότερα, αν το κράτος έδινε ετήσιες υποτροφίες σε Έλληνες να σπουδάσουν στα προγράμματα νεοελληνικών του εξωτερικού ή σε φοιτητές αυτών των προγραμμάτων να έρθουν στην Ελλάδα. Εί-

ΘΕΜΑ 6
Εξω πάμε
καλά;

ναι πολύ πιο σημαντικό και αποδοτικό».

Φέτος, το πρόγραμμα του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (ΙΜΧΑ) αντιμετώπισε πρόβλημα. Εδώ και 30 χρόνια το πρόγραμμα επιχορηγείται από το ΥΠ.ΠΟ. για να φιλοξενεί τον Αύγουστο φοιτητές και ερευνητές Νεοελλ. Σπουδών σε ένα εντατικό πρόγραμμα μαθημάτων και επισκέψεων στη Βόρεια Ελλάδα. Η έγκριση των υποτροφιών πρέπει να γίνεται το αργότερο μέχρι τον Απρίλιο, ώστε να μπορούν οι φοιτητές να προγραμματίσουν το καλοκαίρι τους. Ο καθηγητής Δημάδης, υπεύθυνος του προγράμματος, αναγκάστηκε να στείλει στο υπουργείο τρεις επιστολές, την τελευταία την 1η Ιουνίου με κοινοποίηση στον πρωθυπουργό, πριν εγκριθούν οι υποτροφίες στις 5 Ιουνίου, όταν είχαν λήξει τα μαθήματα στα περισσότερα ξένα πανεπιστήμια και οι φοιτητές είχαν κάνει ήδη τις επιλογές τους για το καλοκαίρι. Δυόμισι μήνες μετά, ενώ το πρόγραμμα κόντευε να λήξει, ακόμη δεν είχαν εκταμειωθεί τα χρήματα. «Όλα αυτά δίνουν την εντύπωση ότι το σημερινό κράτος δεν ενδιαφέρεται για την πρόωθηση των ελληνικών σπουδών έξω» λέει ο καθηγητής Δημάδης.

Μια άλλη πολεμένη ιστορία είναι το πρόγραμμα των αποσπασμένων καθηγητών μέσης εκπαίδευσης, που από το 2002 το υπουργείο Παιδείας στέλνει να διδάξουν σε προγράμματα νεοελληνικών πανεπιστημίων του εξωτερικού, κυρίως μαθήματα γλώσσας. Το πρόγραμμα ξεκίνησε στραβά: πολλοί από

Πληκτρολογήστε

.....①.....

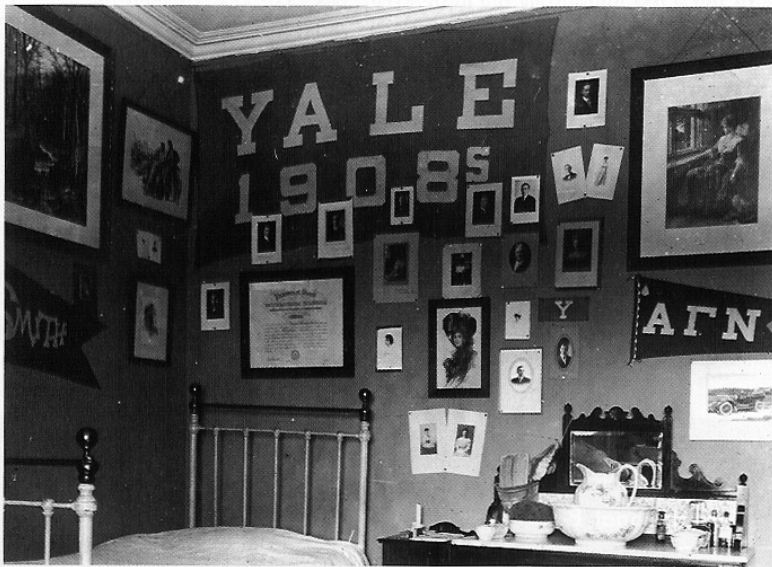
<http://neoeλληνικesspoudes.elladastonkosmo.gr/>
Το πρώτο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών που διοργανώθηκε στο Μέγαρο Μουσικής τον Ιούλιο του 2008. Διαβάστε τα πρακτικά του Συνεδρίου και τις εισηγήσεις των νεοελληνιστών, που καλύπτουν όλο το φάσμα της προβληματικής για την πορεία των Νεοελληνικών Σπουδών σήμερα.

.....②.....

<http://www.komvos.edu.gr/fryktoresindex.php>
Ιστοσελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για την υποστήριξη του έργου και της επικοινωνίας των διδασκόντων την ελληνική γλώσσα στα πανεπιστήμια του εξωτερικού.

ΘΕΜΑ 6

Εξω πάμε
καλά;

©. | HULTON ARCHIVE/GETTY IMAGES/IDEAL IMAGE

τους πρώτους αποσπασμένους έφτασαν στα ξένα πανεπιστήμια απροειδοποίητα, χωρίς κανείς να τους περιμένει ή να γνωρίζει τι να τους κάνει. Το υπουργείο και οι αρμόδιες υπηρεσίες είχαν ξεχάσει να ενημερώσουν.

Πολλοί, επίσης, συνάντησαν επιφυλακτικότητα ή και εχθρότητα από τους καθηγητές της έδρας, που είτε φοβήθηκαν για τη δική τους θέση είτε θεώρησαν την παρουσία των αποσπασμένων περιττή, συχνά και επιβουνητική για τη λειτουργία του προγράμματος. Κάποιες φορές, δικαιολογημένα.

Το υπουργείο δεν εφαρμόζει σύστημα ελέγχου του προγράμματος. Μόνη υποχρέωση των αποσπασμένων ήταν να παρουσιάσουν ένα έγγραφο που να επιβεβαιώνει την τέλεση των καθηκόντων τους, υπογεγραμμένο από το ξένο πανεπιστήμιο, μια εύκολη υπογραφή, αφού το πανεπιστήμιο δεν ήταν αυτό που πλήρωνε για τη θέση. Στην πραγματικότητα, η επιτυχία του προγράμματος αφέθηκε στη φιλολογία των αποσπασμένων. Αν και πολλοί ανταποκρίθηκαν ευσυνείδητα, κάποιοι είδαν στο πρόγραμμα μια ευκαιρία για διακοπές στο εξωτερικό ή έκαναν διακοπές στην Ελλάδα στέλνοντας στο πανεπιστήμιο τα θέματα των εξετάσεων με φαξ.

«Χρειαζόμαστε ένα συντονισμένο πρόγραμμα δράσης σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης» λέει ο καθηγητής Βρασίδης Καραλής. «Χρειαζόμαστε, επίσης, νέο εκπαιδευτικό υλικό, που θα εκμεταλλεύεται τις νέες τεχνολογίες, γιατί το εκπαιδευτικό υλικό που έχουμε προέρχεται από τη δεκαετία του '80. Και είναι σημαντικό να επιδοτούνται πολιτιστικές εκδηλώσεις και προγράμματα εκπαιδευτικών ταξιδιών στην Ελλάδα».

Συνεπή και μακροχρόνια συνεργασία του ελληνικού κράτους και των κορυφαίων ελληνικών ιδρυμάτων με καταξιωμένα προγράμματα ελληνικών σπουδών προτείνει ο καθηγητής Δ. Γόντικας, ώστε να αξιολογηθούν τα προγράμματα αυτά και να καθοριστούν προτεραιότητες. Και συιστά την επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό μέσω υποτροφιών σε αριστούχους έλληνες φοιτητές και νέους ερευνητές του εξωτερικού.

«Αυτοί μακροχρόνια θα φέρουν περισσότερο δυναμισμό στις ελληνικές σπουδές στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, παρά οι ενέσεις οικονομικής ενίσχυσης. Συνήθως το κράτος ακολουθεί την τακτική "λίγα σε όλους" και μετά τρέχει να σώσει μια έδρα που πάει να κλείσει. Αυτό, κατά τη γνώμη μου, δεν είναι στρατηγική πολιτική».

«ΣΧΕΣΕΙΣ ΖΩΗΣ» ΑΠΟΚΑΛΟΥΜΕ, ΣΥΝΗΘΩΣ, ΤΙΣ ΕΡΩΤΙΚΕΣ. ΣΠΑΝΙΑ, ΤΙΣ ΦΙΛΙΚΕΣ. ΣΙΓΟΥΡΑ ΟΧΙ ΕΚΕΙΝΕΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥΣ ΜΑΣ. ΥΠΑΡΧΕΙ, ΟΜΩΣ, ΜΙΑ ΣΧΕΣΗ ΠΟΥ, ΛΙΓΟ-ΠΟΛΥ, ΤΑ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ ΟΛΑ. ΕΚΕΙ ΟΠΟΥ ΣΥΝΑΝΤΙΟΥΝΤΑΙ «ΑΔΕΛΦΕΣ ΨΥΧΕΣ» ΜΕ ΤΟ ΧΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΦΥΪΑΣ: Η ΜΑΘΗΤΕΙΑ. ΤΟ ΑΠΟΔΕΙΚΝΟΥΝ ΗΧΗΡΑ ΤΡΙΑ ΜΥΘΙΚΑ ΖΕΥΓΗ, ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΣΑΝ ΟΧΙ ΜΟΝΟΝ ΕΑΥΤΟΥΣ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΟΥΣ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ.

Συναντήσεις κορυφής

ΟΤΑΝ Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΨΑΧΝΕΙ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ ΤΟΥ... Ο ΜΑΘΗΤΗΣ ΒΡΙΣΚΕΙ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ ΤΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ | ΜΕΛΙΝΑ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ (melina@enet.gr)

01 Γιούκιο Μισίμα - Μασακάτσου Μορίτα

Η πίστη και η πειθαρχία αποτελούν *sine qua non* της μαθητείας. Το «μαζί ως το τέλος» δεν είναι, βέβαια, μια προφανής προέκταση – πολύ περισσότερο, μάλιστα, όταν το τέλος προκαλείται εκουσίως. Ελάχιστες είναι οι πληροφορίες για τον Μασακάτσου Μορίτα, τον αγαπημένο μαθητή και πιθανότατα εραστή του διάσημου ιάπωνα συγγραφέα Γιούκιο Μισίμα. Η τυφλή υποταγή του Μορίτα στο δραματικό φινάλε που επέλεξε ο δάσκαλός του αποδεικνύει την ανδρεία – ή τη διαστροφή – που πυροδοτεί τη σχέση μαθητείας όταν μετουσιώνεται σε πάθος.

Η τελευταία μέρα στη ζωή του Μισίμα τον βρήκε να τοποθετεί στο χαρτοφύλακά του το τελευταίο μέρος του μεγαλειώδους έργου του «Η θάλασσα της γονιμότητας». Κάτω από το σπίτι του τον περίμεναν τρεις «μαθητές» του, τρία μέλη του Tatenokai – του ιδιωτικού στρατού που είχε δημιουργήσει ο Μισίμα και αριθμούσε περί τους 100 εύρωστους

και καλοκαμωμένους νεαρούς. Ανάμεσά τους και ο αρχηγός του Tatenokai: ο Μορίτα. Ο Μισίμα οραματιζόταν την Ιαπωνία να καθαιρείται από την επιρροή της Αμερικής, να βγαίνει περίλαμπρη, ενδύομενη και πάλι τις βαθιά συμβολικές παραδόσεις της.

Στον πυρήνα της Ιαπωνίας δεν φωλιάζει μόνο το «χρυσάνθεμο», η ήπια έκφανση του ιαπωνικού πολιτισμού μέσα από τις τέχνες: υπάρχει και το «ξίφος», η αξιοπρέπεια που αναδύεται από την πολεμική παράδοση. Την 25η Νοεμβρίου του 1970 ο Μισίμα επικαλείται την «τιμή του ξίφους». Με τα πρωτοπαλικάρά του φτάνει στη στρατιωτική βάση Ιτσιγκάγια, προκειμένου να επισκεφθεί τον στρατηγό Κανετόσι Μασίτα, τον οποίο η ομάδα αιφνιδιάζει και αιχμαλωτίζει μέσα στο ίδιο του το γραφείο. Ο Μισίμα απαιτεί να συγκεντρωθεί το στράτευμα στο προαύλιο για να τους ανακοινώσει το όραμά του για μια νέα Ιαπωνία.

«Πρέπει να είχα παλαβώσει!» σχολίασε ο πρωθυπουργός της χώρας όταν πληροφορήθηκε τη συνέχεια και τη φρικιαστική κατάληξη ενός από τους κορυφαίους συγγραφείς

της χώρας του. Μια εξέλιξη καθόλου παράλογη για ένα παιδί που αρπάχτηκε μόλις 49 ημερών από την οικογένειά του και γαλουχήθηκε με τη μεγαλομανία της γιαγιάς του, στις φλέβες της οποίας κυλούσε το αίμα των σαμουράι.

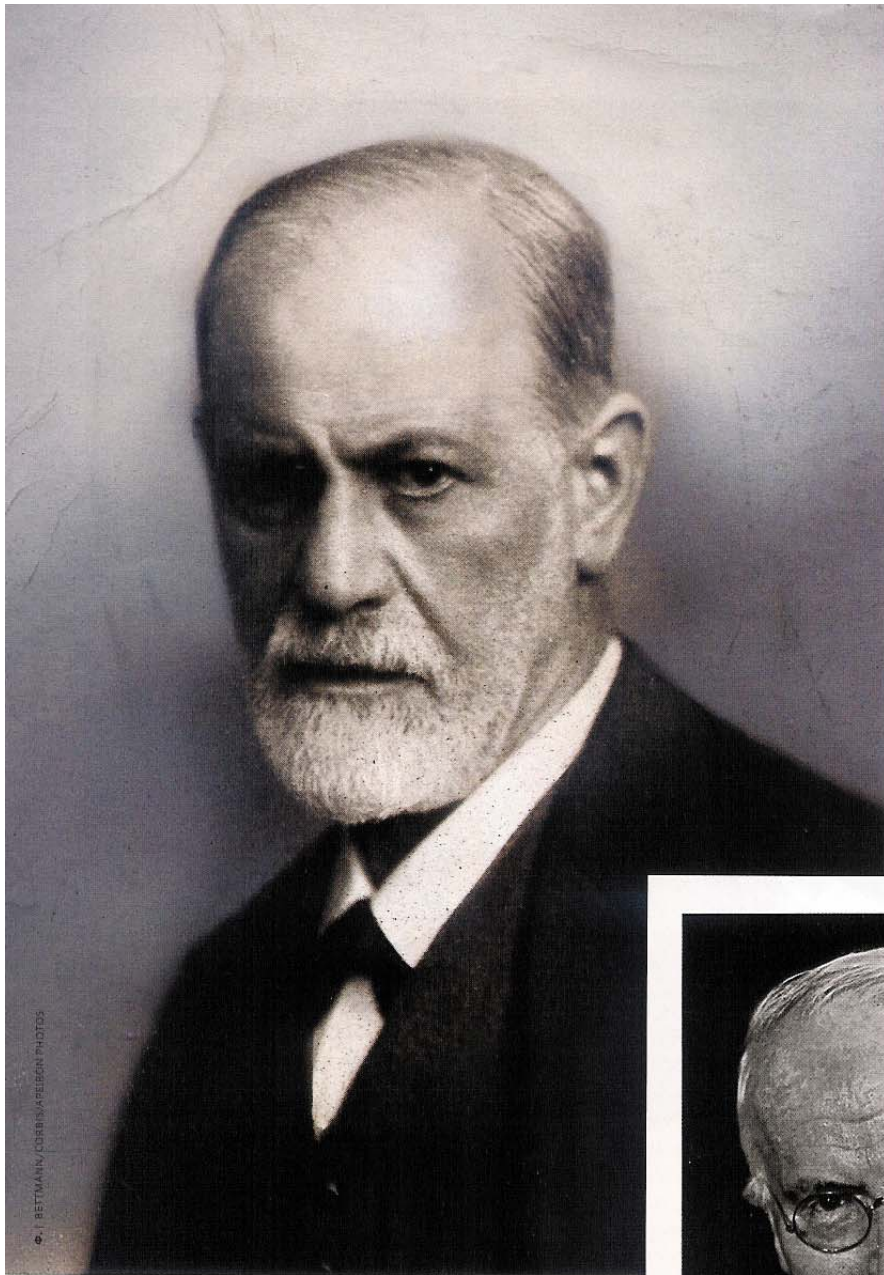
Ο Μισίμα ήταν ένας αληθινός στρατιώτης που άριστευε σε ό,τι επέλεγε. Αλλά που απέφυγε τον πόλεμο, επικαλούμενος μια ανύπαρκτη φυματίωση. Εγγραψε τις πρώτες του ιστορίες σε ηλικία 12 ετών, όταν ακόμη λεγόταν απλώς Κιμιτάκε Χιραόκα. Τότε οι δάσκαλοί του χάρισαν το ψευδώνυμο Γιούκιο Μισίμα στον πιο χαρισματικό μαθητή τους, ο οποίος αργότερα κατέκτησε τον κόσμο της λογοτεχνίας από το πρώτο κιόλας μυθιστόρημά του, «Εξομολογήσεις μιας μάσκας».

Στο μεταξύ, ο στρατός είχε συγκεντρωθεί κάτω από το μπαλκόνι. Ο Μισίμα τούς απευθύνει το λόγο. Εκείνοι τον χλευάζουν. Επιστρέφει στο δωμάτιο, βγάζει τα ρούχα του και γονατίζει στο πάτωμα. Είναι έτοιμος για το *seppuku*, γνωστότερο στη Δύση ως *χαράκιρι*. Δεν ήταν μόνο μια απάντηση στην καταστροφική τροπή του σχεδίου του, αλλά η υλοποίηση της

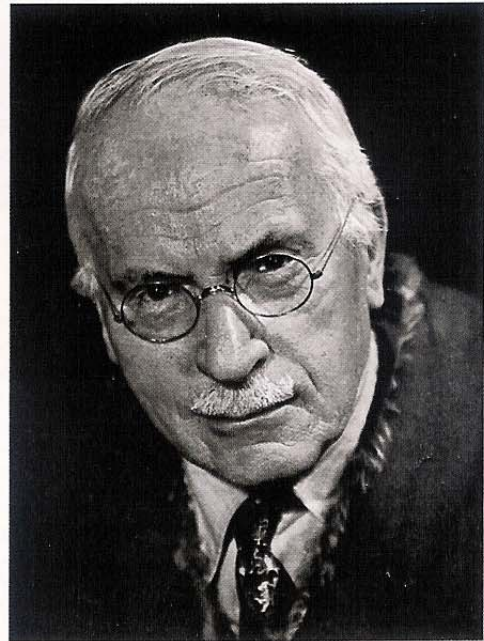
Ο Γούκιο Μισίμα
ονειρεύόταν για την
Ιαπωνία ένα μέλλον
βασισμένο σε ένα
παρελθόν που δεν
υπήρξε ποτέ, αλλά
κατασκευάστηκε για
να υποστηρίξει μιλι-
ταριστικούς μύθους.

© JAFPI/WWW.IML.GR

Φ. J. BETTMANN / CORBIS / A. FELSCH / PHOTOS

Ο Σίγκμουντ Φρόιντ βρήκε στο πρόσωπο του νεαρού Καρλ Γιουνγκ τον πιθανό διάδοχό του. Ομως, η φιλία τους δεν διήρκεσε πολύ, καθώς οι δύο ισχυροί χαρακτήρες δεν μπορούσαν να συμβιβαστούν. Κάτω, ο Γιουνγκ στην ηλικία που είχε ο Φρόιντ όταν γνωρίστηκαν.

C.G. Jung

Φ. J. ROGER-VIDLET / HARLINGUE / WWW.IML.GR

Συναντήσεις κορυφής

E 96

πιο κεντρικής αντίληψης που χαρακτήριζε και το έργο του: ο βίαιος θάνατος είναι η απώτατη ομορφιά όταν κανείς πεθαίνει νέος.

Ως σαμουράι, ο Μισίμα καταφέρνει μόνος του πλήγμα στην κοιλιά του με ένα ξιφίδιο, όπως ακριβώς ορίζει η ιεροτελεστία του *serpuku*. Ο «Kaishakunin» –ο επίλεκτος σύντροφος, ο εξουσιοδοτημένος από τον υποψήφιο αυτόχειρα να τον αποκεφαλίζει μετά το άνοιγμα της κοιλιάς του– έχει πάρει θέση. Ο Μορίτα υψώνει το ξίφος. Προσπαθεί δύο φορές, αλλά αστοχεί και πληγώνει ακόμη περισσότερο το σώμα του Μισίμα, προκαλώντας του ανυπόφορο πόνο. Αναλαμβάνει τότε ένας άλλος «μαθητής», ο Φούρου Κόγκα. Το κεφάλι κατρακυλά από το σώμα. Αμέσως γονατίζει και ο Μορίτα. «Τώρα!» προostάζει τον Φούρου Κόγκα. Μόλις άνοιξαν οι πόρτες, οι αξιωματικοί αντίκρισαν δύο κεφάλια κομμένα: του δασκάλου και του μαθητή.

Πηγή: Χένρι Σκοτ Στόουκς, «Γιούκιο Μισίμα - Η ζωή και ο θάνατός του», μτφρ. Μαρία Φακίνου, εκδ. Καστανιώτης.

02 Σίγκμουντ Φρόιντ - Καρλ Γιουνγκ

Το 1896 υπήρξε χρονιά-σταθμός για την εξέλιξη της ιατρικής επιστήμης. Ο Σίγκμουντ Φρόιντ χρησιμοποιεί για πρώτη φορά τον όρο «ψυχανάλυση». Η μεγάλη περιπέτεια στην κατάδυση της ανθρώπινης ψυχής έχει ξεκινήσει. Τρία χρόνια αργότερα παρουσιάζει τη θεμελιώδη «Ερμηνευτική των Ονείρων» και ως το τέλος της δεκαετίας έχει διαμορφώσει τους βασικούς σταθμούς της ψυχαναλυτικής τεχνικής. Ωστόσο, ο ίδιος βρίσκεται σε «απομόνωση». Οι ρηξικέλευθες τομές του δεν βρίσκουν θερμή ανταπόκριση.

Το 1900 ένας νέος γιατρός φτάνει στην ψυχιατρική κλινική του Μπουργκχόλσι, στη Ζυρίχη, προκειμένου να αναλάβει καθήκοντα παθολόγου. Ο Καρλ Γιουνγκ είναι 30 ετών. Ανήσυχος και φιλόδοξος, δεν συναντά στην κλινική την προοδευτικότητα που έλπιζε. Την ίδια χρονιά διαβάζει την «Ερμηνευτική των Ονείρων» και αρχίζει να εξοικειώνεται με το έργο του Φρόιντ. Τόσο ο ίδιος όσο και ο διευθυντής της κλινικής, Μπλόιερ, χτίζουν μια γέφυρα μεταξύ Ζυρίχης και Βιέννης, καθώς στις εργασίες τους περιλαμβάνουν παραθέματα από τα έργα του Φρόιντ, αναγνωρίζοντας έτσι την επιστημονική αξία τους.

Ο Φρόιντ, παρότι είχε αναγνωρίσει τον Γιουνγκ ως δυνητικό συνεχιστή του έργου του, δεν βιαζόταν να παραχωρήσει το θρόνο του. Και ο Γιουνγκ, που αδημονούσε να αφήσει το σημάδι του στην Ιστορία, επεκτεινόταν σε ευρύτερα γνωσιακά αντικείμενα, συνάγοντας ότι εκτός από το ατομικό υπάρχει και το συλλογικό ασυνείδητο – κάτι με το οποίο δεν πολυσυμφωνούσε ο Φρόιντ.

Τον Απρίλιο του 1906 ο Γιουνγκ στέλνει μια μελέτη του στον δρ Φρόιντ, ανοίγοντας το σχεδόν επταετές κεφάλαιο μιας συναρπαστικής σχέσης ανάμεσα στους θεμελιωτές της ψυχανάλυσης. Η αλληλογραφία ανάμεσα σ' αυτές τις δύο κοφτερές πένες αφηγείται το χρονικό μιας σπουδαίας φιλίας, τον ηλεκτρισμό ανάμεσα σε έναν κατ' επιλογήν πατέρα και έναν κατ' επιλογήν γιο και το στροβιλισμό δύο συναρπαστικών μυαλών, που από την ψυχική εγγύτητα θα οδηγηθούν τελικά στη ρήξη.

Στο πρόσωπο του Γιουνγκ ο δρ Φρόιντ βρίσκει το διάδοχο του, τον άνθρωπο που θα μεταλαμπαδεύσει στον κόσμο τις επαναστατικές θεωρίες του: «[...] τώρα συνειδητοποιώ, καθώς σας γνώρισα, πως είμαι και εγώ αντικαταστάσιμος όπως όλοι και πως δεν θα μπορούσα να είχα ελπίσει σε κανέναν καλύτερο από εσάς για να συνεχίσει και να συμπληρώσει το έργο μου».

Ο Γιουνγκ, γιος πάστορα, μεγάλωσε σε σπληνητικό περιβάλλον. Δίσταζε εξαρχής να αποδεχθεί καθολικά τη σεξουαλικότητα ως «τη μητέρα όλων των συναισθημάτων» – τη θεμελιώδη αρχή του δασκάλου του. Όταν τον ρώτησε ευθέως ο Φρόιντ, απάντησε έξυπνα: «Προς το παρόν δεν πιστεύω ότι νομιμοποιείται να λέει κανείς πως η σεξουαλικότητα είναι η μητέρα όλων των συναισθημάτων. Όπως λέει και ο ποιητής, γνωρίζουμε δύοηγές ενστίκτου. Η σεξουαλικότητα είναι η μία...» Η αλήθεια ήταν ότι δεν λάτρευε τις διαφωνίες με τις θεωρίες του, αλλά, όπως έλεγε κι ο ίδιος, προτιμούσε τις συμφωνίες.

Η συμμαχία τους εδραιώνεται. Τα νέα έρχονται καταγιστικά από το «μέτωπο» της ψυχανάλυσης, που διαρκώς κερδίζει επιστημονικό έδαφος. Παράλληλα, η συναδελφική εκτίμηση εξελίσσεται σε αληθινή φιλία.

«Αγαπητέ συνάδελφε, η διακοπή της αλληλογραφίας μας έκανε πιο φτωχή την προσωπικότητά μου» έγραφε το 1907 ο Φρό-

ιντ, εκφράζοντας το παράπονό του για τις μεγάλες παύσεις που συνήθιζε κατά περιόδους ο Γιουνγκ.

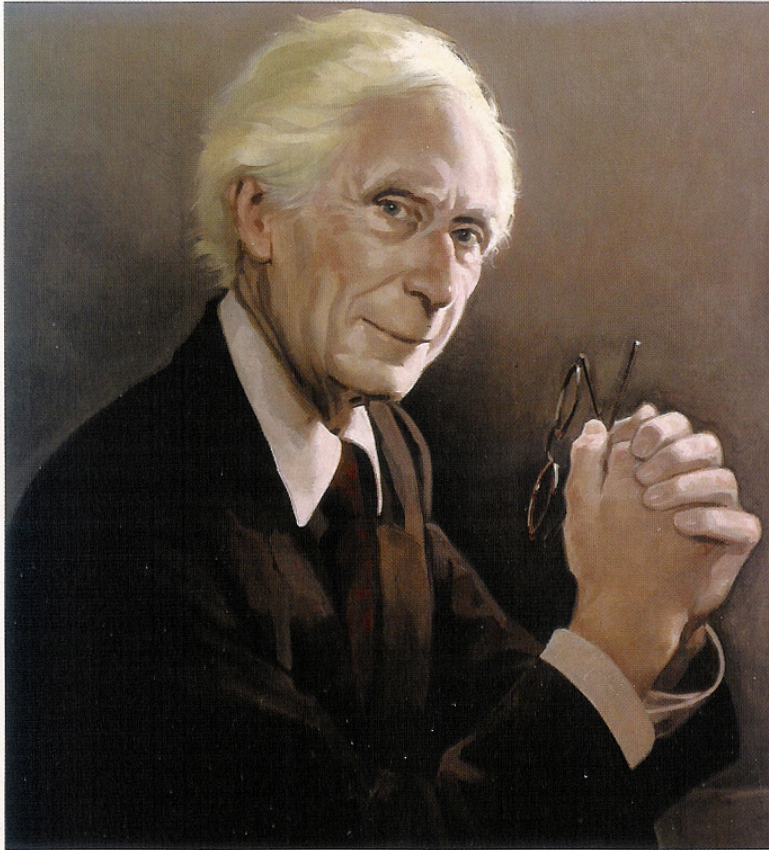
Αντιστρόφως ανάλογα των ηλικιών και των ρόλων, ο δάσκαλος υπήρξε πιο παρορμητικός, εκδηλωτικός στον ενθουσιασμό και στις πικρίες του απέναντι σ' έναν μαθητή συνήθως πιο συγκρατημένο, «λογικό» και ψύχραιμο στη γραφή του – αν και αυτό δεν δήλωνε απουσία συναισθημάτων. Κάποτε ο Καρλ αιφνιδίασε το δάσκαλό του όταν του ζήτησε να του στείλει μια φωτογραφία του και εκείνος του εξομολογήθηκε: «[...] με ωθεί να σας ζητήσω να με αφήσετε να απολαμβάνω τη φιλία σας όχι ως ίσος προς ίσον, αλλά ως πατέρα προς γιο».

Ενας πατέρας που, όμως, δεν επιθυμούσε να παραχωρήσει το θρόνο του και ένας γιος που αδημονούσε να αφήσει το σημάδι του στην Ιστορία. «Πάντα πρέπει να κάνω κάτι παραπάνω από το να είμαι απλώς ένας πιστός ακόλουθος. Δεν έχετε, άλλωστε, έλλειψη από τέτοιους».

Ο Γιουνγκ αρχίζει να μελετά σε βάθος αρχαιολογία και μυθολογία, όπως και τις θρησκείες και τη μεταφυσική. Μελέτη που τον οδήγησε αργότερα στη διαμόρφωση της ριζοσπαστικής θεωρίας του, ότι πέρα από το ατομικό ασυνείδητο υπάρχει κι ένα βαθύτερο, κοινό για όλη την ανθρωπότητα: το συλλογικό.

Αυτά τα γνωσιακά αντικείμενα αρχικά δεν άρεσαν καθόλου στο δάσκαλο: «Ξαναφρόντα πατρικά μου κοκάλινα ματογυάλια και προειδοποιώ τον αγαπητό μου γιο να έχει νηφάλιο νοου, διότι είναι προτιμότερο να μην καταλαβαίνει κανείς κάτι, από το να κάνει τόσο μεγάλες θυσίες στο βωμό της κατανόησης».

Η αντίστροφη μέτρηση είχε αρχίσει. Στη δυσάρεσκα του δασκάλου έρχονται να προστεθούν κάποια σκοτεινά σημεία προσωπικής υφής, όπως η αληθινή φύση της σχέσης του Φρόιντ με την αδελφή της συζύγου του, αλλά και η σχέση του Γιουνγκ με την

Φ. | AKC-IMAGES/REIRON PHOTOS

ασθενή του Σαμπίνα Σπίλραϊν. Μια παρεξήγηση δυναμιτίζει ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Το 1912 ο Φρόντ επισκέπτεται έναν συνεργάτη του στο Κρουζλίνγκεν, αλλά δεν περνά από τη γειτονική Ζυρίχη να συναντήσει και τον Γιουνγκ. Εκείνος εκλαμβάνει την παράλειψη ως έμμεση επίθεση του δασκάλου του, εξαιτίας των διαφοροποιήσεών του στο επιστημονικό του έργο. Όπως αποδείχθηκε, απλώς δεν είχε λάβει έγκαιρα την επιστολή του Φρόντ.

Τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου οι δύο άντρες συναντώνται, στο πλαίσιο μιας συγκέκνωσης ψυχαναλυτών. Ο Φρόντ ξαφνικά λιποθυμά και ο μαθητής του τον μεταφέρει σ' έναν καναπέ. Λίγο μετά, σε επιστολή προς τον Γιουνγκ, ο δάσκαλος αρνείται ότι το συμβάν οφειλόταν στην υποβόσκουσα μεταξύ τους ένταση-το αποδίδει σε πονοκέφαλο και σε «μια μικρή νεύρωση με την οποία πρέπει πράγματι να ασχοληθώ...». Στην ίδια επιστολή τον υποτιμά: «Αρχίζω σταδιακά να συμπιλιώνομαι μ' αυτήν την εργασία (τη δική σας εννοώ) και πιστεύω ότι μας έχετε κάνει μια

Φ. | APIC/WWW.WLGR

Ο Μπέρτραντ Ράσελ (επάνω) αποδέχτηκε το ρόλο του μέντορα για τον Λούντβιχ Βιτγκενστάιν (κάτω), αναλαμβάνοντας πολλά ρίσκα και απορροφώντας τους κραδασμούς της πυρετώδους συνείδησης του νεαρού Ελβετο-αυστριακού, που έμελλε να γίνει ο σημαντικότερος φιλόσοφος του 20ού αιώνα.

Συναντήσεις κορυφής

Ο Βιτγκενστάιν πήγε μόνος του στο Κέιμπριτζ και συστήθηκε στον Ράσελ. Κι αμέσως άρχισε να τον πολιορκεί με ερωτήσεις, ακολουθώντας τον ακόμη και στα διαλείμματα. Ο Ράσελ χρειαζόταν έναν τέτοιο μαθητή-ακόλουθο και ανέλαβε το βαρύ έργο της καθοδήγησής του, μέχρι που ο μαθητής ξεπέρασε κατά πολύ το δάσκαλο.

μεγάλη αποκάλυψη, αν και όχι αυτήν που επιθυμούσατε». Ο Γιουνγκ, αργότερα, θα του απαντήσει: «Πού και πού μου συμβαίνει να με πιάνει η καθαρά ανθρώπινη επιθυμία να γίνομαι κατανοητός με το μυαλό και να μην αναμετρίεμαι με τον πήχη της νεύρωσης».

Σύντομα ο δάσκαλός του θα του ζητήσει να πάψει η επικοινωνία τους. «Μη βλέπετε τον Καρλ με πατρικά αισθήματα [Έκείνος (ο Γιουνγκ) θα μεγαλώσει κι εγώ (ο Φρόντ) θα συρρικνωθώ!], αλλά μάλλον όπως αντιμετωπίζει κανείς ένα άλλο ανθρώπινο ον, το οποίο, όπως κι εσείς, έχει να εκπληρώσει τον δικό του σκοπό» κλείνει μια παλαιότερη επιστολή της Εμα Γιουνγκ, συζύγου του Καρλ, προς τον φίλο και δάσκαλό του Σίγκμουντ Φρόντ.

Πηγή: «Φρόντ - Γιουνγκ: Η αλληλογραφία», πρόλογος Ματθαίος Γιωσαφάτ, μτφρ. Γιώργος Τέντες, εκδόσεις Αρμός.

03 Μπέρτραντ Ράσελ - Λούντβιχ Βιτγκενστάιν

«Υπάρχει ρινόκερος μέσα στην αίθουσα;» Αυτό το ερώτημα εξαπέλυσε από έδρας ο Ράσελ, στην προσπάθειά του να πείσει για τα επιχειρήματά του περί Λογικής τον καινούργιο και τόσο επίμονο μαθητή του Λούντβιχ Βιτγκενστάιν, που μόλις είχε φτάσει στο Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ. «Θαρρώ πως ο γερμανός μηχανικός μου δεν είναι με τα καλά

του. Ισχυρίζεται ότι δεν μπορούμε να έχουμε γνώση για οτιδήποτε εμπειρικό· του ζήτησα να παραδεχθεί ότι δεν υπήρχε ρινόκερος στην αίθουσα, αλλά δεν ήθελε να το παραδεχθεί» έγραφε, παραθέτοντας τις πρώτες του εντυπώσεις στον O. Morrell.

Ο Λούντβιχ δεν ήταν Γερμανός. Ο ελβετικής καταγωγής φοιτητής της Αεροναυπηγικής στο Πανεπιστήμιο του Μάντσεστερ είχε γοητευτεί από τη μαθηματική ανάλυση, όπως τη γνώρισε στο έργο του Ράσελ «The Principles of Mathematics» και αντίστοιχα στο «Grundgesetze» του Gottlob Frege. Ο δεύτερος, αφού «τον έκανε με τα κρεμμυδάκια», όπως αργότερα έλεγε ο ίδιος ο Λούντβιχ αφηγούμενος την πρώτη τους συνάντηση, του συνέστησε να σπουδάσει δίπλα στον Ράσελ.

Ετσι κι έκανε. Ο Βιτγκενστάιν παρουσιάστηκε στο πανεπιστήμιο και του συστήθηκε. Ο Ράσελ του έδωσε την άδεια να παρακολουθήσει τα μαθήματά του. Εκτοτε ο νέος του φοιτητής σχεδόν τον καταδίωκε. Μονοπωλούσε το μάθημα με τις ερωτήσεις του, τον ακολουθούσε στα διαλείμματα και συνέχιζε την επιχειρηματολογία του σαν να μην είχαν βγει από την αίθουσα. Ήταν αποφασισμένος να βρει απαντήσεις. Εγινε η σκιά του. Μια σκιά παραδόξως απελευθερωτική για τον Ράσελ, καθώς ο μαθητής εμφανίστηκε τη στιγμή που ο δάσκαλος αναζητούσε ακριβώς έναν τέτοιο! Ύστερα από τον άθλο του «The Principles of Mathematics» και την εξάντληση που του είχε προκαλέσει, χρειαζόταν ένα πνεύμα ικανό να κατανοήσει και να συνεχίσει το έργο του. Το είχε μόλις βρει.

Ο Λούντβιχ, στο μεταξύ, κατατρυχόταν από το δίλημμα ανάμεσα στην αεροναυπηγική και τη φιλοσοφία, που στην ουσία σήμαινε «καθήκον ή παρόρμηση;», τη μόνιμη σύγκρουση που διέλυε διαρκώς τον ψυχισμό του. Και όχι αναίτια. Το πατρικό του Βιτγκενστάιν στη Βιέννη δεν ήταν μόνο το σπίτι ενός από τους ευφυέστερους βιομηχάνους της Αυστρίας, αλλά κι ένα σημείο αναφοράς στο πολιτιστικό γίγνεσθαι της πόλης, καθώς εκεί έβλεπε κανείς συχνά κορυφαίους μουσικούς, όπως τον Μπραμς και τον Μάλερ. Η οικογένεια είχε αξιοθαύμαστη μουσική παιδεία. Το τελευταίο από τα οκτώ χαρισματικά παιδιά της, ο Λούντβιχ, ήταν αγαπητό για τον προσηνή χαρακτήρα του και τη διάθεσή του να εξυπηρετεί τους άλλους. Δεν έδειχνε εξαιρε-

Μεγαλωμένος σε ένα πολιτισμικά και οικονομικά πλούσιο περιβάλλον, ο Βιτγκενστάιν ήταν το 8ο από μία σειρά χαρισματικών παιδιών της οικογένειάς του. Δυσκολεύτηκε να μιλήσει και χρειάστηκε την ευεργετική επίδραση του Ράσελ για να κατορθώσει να αφοσιωθεί ψυχή τε και σώματι στη φιλοσοφία με ένα συνταρακτικό κείμενο μόλις 80 σελίδων.

τικό μουσικό ταλέντο, όπως κάποια από τα αδέρφια του, π.χ., ο αδερφός του Χανς, ένα παιδί-θαύμα στο βιολί, που λύγισε όσο και ο άλλος αδελφός, ο Ρούντολφ, πιθανόν υπό τις πιέσεις του πατέρα τους να αναλάβουν την αυτοκρατορία. Και οι δύο αυτοκτόνησαν. Ο Λούντβιχ δεν μιλάγε κανώς τα τέσσερά του, ενώ αργότερα απέφευγε να ξεχωρίζει· ήταν ένα άνοστο παιδάκι, με κάποια κλίση σε τεχνικές ενασχολήσεις.

Ο Ράσελ τού χάρισε την ελευθερία. Όταν ο Βιτγκενστάιν τον πίεσε να του απαντήσει αν έχει τελικά κλίση στη φιλοσοφία, ώστε να εγκαταλείψει τις προηγούμενες σπουδές του, ο δάσκαλός του (όχι άνευ αγωνίας) ανέλαβε την ευθύνη τού «ναί». Μια ενθάρρυνση που όχι μόνο άνοιξε την πόρτα σε ένα απ' τα σημαντικότερα πνεύματα της φιλοσοφίας, αλλά έδωσε νόημα στη ζωή του Λούντβιχ, διαλύοντας την αντίληψή του ότι «ήταν de trop

στον κόσμο αυτόν» (ότι ήταν περιττός), όπως πίστευε μέχρι τότε.

«Έχει την ψυχοσύνθεση καλλιτέχνη, διαισθητική και μελαγχολική. Λέει ότι κάθε πρωί αρχίζει τη δουλειά του με ελπίδες και τα βράδια την τελειώνει απελπισμένος· εξοργίζεται όπως ακριβώς κι εγώ όταν δεν καταλαβαίνει κάτι» σημείωνε στις επιστολές του ο Μπέρτραντ Ράσελ.

Ο δάσκαλος αποσοβούσε τους κραδασμούς από τις κρίσεις απόγνωσης του μαθητή του, τον προσάττει, τον στήριζε και τον σύστηνε στους ακαδημαϊκούς κύκλους. Ο δάσκαλος στάθηκε δίπλα στο μαθητή ακόμη κι όταν οι ισορροπίες ανατράπηκαν, με τον Λούντβιχ να προπορεύεται. Όταν ασκούσε κριτική στο έργο του Ράσελ, εκείνος τον άκουγε με ευλάβεια. Σύντομα η επιρροή του Βιτγκενστάιν γιγαντώθηκε, σε βαθμό που ο Ράσελ αντιμετώπιζε δυσκολίες στη θεμελίωση των νέων ιδεών του και στη συγγραφή τους.

Ο πήχης είχε εκτοξευθεί, καθώς ο μαθητής δεν μπορούσε να δεχθεί τίποτα λιγότερο από την τελειότητα. «Αυτός ο άνθρωπος είναι ένας τύραννος» έγραφε σ' ένα δικό του ξέσπασμα. Παρά τη στασιμότητα της δικής του καριέρας εκείνη την περίοδο, υπήρξε γενναιόδωρος με το μαθητή του. Χαιρέτούσε από καρδιάς κάθε βήμα του Βιτγκενστάιν, που τον οδήγησε σταδιακά στο θρίαμβο του «Tractatus Logico-Philosophicus» και όσων επακολούθησαν.

Κατά τη διάρκεια της ταραχώδους ζωής του Λούντβιχ, ο Ράσελ υπήρξε συμπαρυστάτης του, όπως όταν επιστράτευσε την επιρροή τού Κέιμπριτζ και προσπάθησε να τον απελευθερώσει από το στρατόπεδο αιχμαλώτων του ιταλικού στρατού κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου Πολέμου ή όταν φρόντισε να εκδοθεί για πρώτη φορά το «Tractatus». Ίσως η τελευταία φράση του Βιτγκενστάιν να αποτελεί ταυτόχρονα και τη δικαίωση του δασκάλου του. Απευθυνόμενος στη σύζυγο του γιατρού του, ο Λούντβιχ είπε: «Πείτε τους ότι έζησα μια υπέροχη ζωή».

Πηγές: Ray Monk, «Λούντβιχ Βιτγκενστάιν - Το χρέος της μεγαλοφυΐας», μετφρ. Γρ. Κονδύλης, εκδ. Scripta. – Ray Monk, «Ράσελ - Μαθηματικά: Ονειρα και επιπτώσεις», σειρά «Μεγάλοι φιλόσοφοι», μετφρ. Ιφιγένεια Σταροπούλου, εκδ. Ενάλιος. ■

Συναντήσεις κορυφής

Rock 'n' roll high school

Γραμμή παραγωγής για Sabbathάκια και Zappάκια

ΕΔΩ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΛΟΙ ΡΟΚ, ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΑΠΑΡΤΙΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΓΝΩΣΤΟΥΣ ΜΟΥΣΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΝΚ ΗΘΟΣ ΑΞΙΟΠΟΙΕΙΤΑΙ, ΓΙΑ ΝΑ ΔΩΣΕΙ ΣΤΟΥΣ ΕΠΙΔΟΞΟΥΣ ΡΟΚΑΔΕΣ ΤΣΑΜΠΟΥΚΑ ΣΤΗ ΣΚΗΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ. ΜΙΛΑΜΕ ΓΙΑ ΤΟ SCHOOL OF ROCK ΠΟΥ ΙΔΡΥΣΕ Ο PAUL GREEN – ΤΟ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΠΟΥ... ΠΑΙΔΕΥΕΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟΥΣ ΡΟΚΕΡ. ΕΤΟΙΜΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΤΑΡ ΣΥΣΤΗΜ, ΦΥΣΙΚΑ.

ΚΕΙΜΕΝΟ | ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΠΟΛΙΤΗ (politi@enet.gr)

«Θες να μάθεις πώς να παίζεις ροκ; Μάθε να παίζεις τα 3 πρώτα άλμπουμ των Black Sabbath και τα 5 πρώτα άλμπουμ των Led Zeppelin. Από κει πηγάζουν όλα». Ο Paul Green δεν είναι ο συνηθισμένος δάσκαλος ωδείου. Ιδρυτής του School of Rock στη Φιλαδέλφεια, έχει μέσα σε 10 χρόνια ανοίξει 49 παραρτήματα σε όλη την επικράτεια των ΗΠΑ, έχει γίνει θέμα κινηματογραφικού ντοκιμαντέρ, δεκάδων άρθρων και ρεπορτάζ, αλλά και πηγή έμπνευσης της πετυχημένης κωμωδίας «School of Rock» του Richard Linklater.

Στην ταινία ο στρουμπουλός κωμικός Jack Black είναι ένας μπατίρης μουσικός που προσποιείται τον αναπληρωτή δάσκαλο, κλέβοντας τη δουλειά από τον συγκάτοικό του. Τελικά, αν και άσχετος με τα παιδαγωγικά, κερδίζει τους μαθητές του μετατρέποντάς τους σε εκκολαπτόμενα φυτάνια του ροκ. Φωνακλάς, υπερκινητικός και εμμονικός με το ροκ του '70, ο πρωταγωνιστής της ταινίας θυμίζει σε πολλά σημεία τον ίδιο τον Paul Green.

Μέλος του άσημου συγκροτήματος Sweet Pussy, ο Green έβλεπε ότι δεν είχε πολύ μέλλον ως ροκ star και αποφάσισε να σοβαρευτεί, αλλά όχι εντελώς. Ξεκίνησε, λοιπόν, στα τέλη του '90 να διδάσκει μουσική στα παιδιά της γειτονιάς του. Στην αρχή περιοριζόταν σε ιδιαίτερα μαθήματα μια μέρα, όμως, πήρε κάποιους μαθητές να τζαμάρουν με το συγκρότημά του. «Ήταν χάλια. Ακούγονταν εντελώς σκατά!» σχολιάζει για την πρώτη εκείνη πρόβα. Αποφασίζει, λοιπόν, να τους παίρνει μαζί του στις πρόβες κάθε Σαββατοκύριακο.

Η βελτίωσή τους ήταν θεαματική. Σύντομα η πρώτη φουρνιά των μαθητών είχε γίνει αρκετά καλή για να δώσει την πρώτη της συναυλία στα εγκαίνια μιας τοπικής γκαλερί: «Το πρόγραμμα είχε λίγο Radiohead, λίγο Led Zeppelin... ήταν άμεση επιτυχία».

Η ιδέα του σχολείου του ροκ είχε ήδη γεννηθεί στο μυαλό του τριαντάρη κιθαρίστα: «Μάθε μουσική παίζοντας σε ακροατήριο». Η συνείδηση αποτελεί το πιο πετυχημένο μουσικο-εκπαιδευτικό φραντσίζ, με μαθητές από 7 ως 18 χρόνων, που δίνουν κάθε χρόνο εκατοντάδες συναυλίες στις διασημότερες συναυλιακές αίθουσες και συμμετέχουν σε διεθνή φεστιβάλ. Το διδακτικό προσωπικό απαρτίζεται από έμπειρους μουσικούς και μέλη καθιερωμένων συγκροτημάτων (μεταξύ άλλων, των Ween, Guided By Voices, BossHog), ενώ ως «επιοκείμενοι καθηγητές» έχουν διδάξει οι Alice

Cooper, Stewart Copeland των Police, Jon Wetton των King Crimson και των Roxy Music, ο πρόσφατα εκλιπών Les Paul (ο εφευρέτης της ομώνυμης κιθάρας) κ.ά.

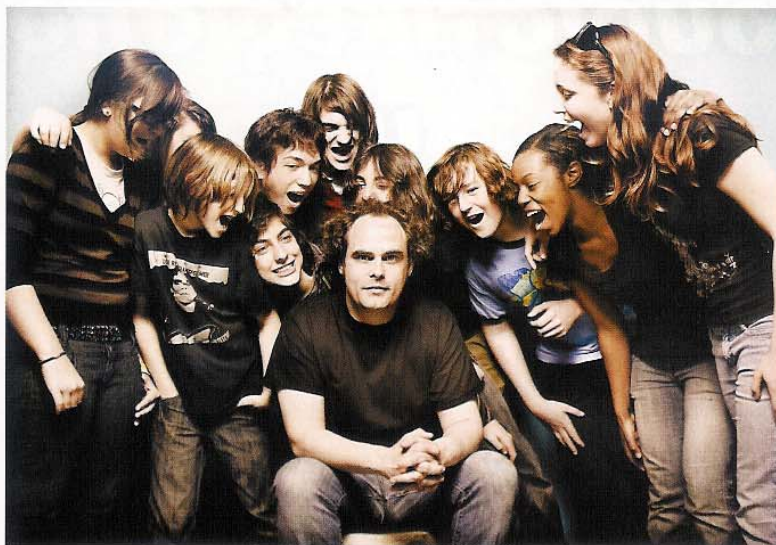
Όπως φαίνεται και από τους καθηγητές, το πρόγραμμα σπουδών έχει σαφή έμφαση στο κιθαριστικό ροκ και στο αρτ-ροκ του '70, οι μαθητές κολυμπούν από μικροί στα βαθιά, προσπερνώντας τα εύπεπτα σουξέ της εποχής τους για να εντυφλήσουν στις κλασικές μπλουζ συγχորδίες και στις περίτεχνες ενορχηστρώσεις συγκροτημάτων που μεσουράνησαν δεκαετίες πριν από τη γέννησή τους. Στην κορυφή της αξιολογικής κλίμακας του School of Rock στέκει ο Frank Zappa, ενώ οι Queen εκτιμώνται για την τεχνική και τη μελωδία τους.

Αν έχετε ποτέ πετύχει το ντοκιμαντέρ «Rock School» στην τηλεόραση, οπωσδήποτε θα σας τράβηξε την προσοχή ο ιδιότροπος αλλά αστείος δάσκαλος, που ουρλιάζει στα παιδιά και τα λούζει με τις πιο απίθανες βρισιές, ντοπαρόντας τα όπως ο προπονητής τους παίκτης ή ο εκπαιδευτής τους πεζοναύτες, για να «συνειδητοποιήσουν ως καλλιτέχνες τις δυνατότητές τους». Το κριτικό πουςάρισμα αγγίζει τα όρια, με τον καθηγητή συχνά να ισοπεδώνει τους μαθητές («Είστε άχρηστοι, δεν προσπαθείτε αρκετά!»), αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τα ταλέντα τους.

Στην πορεία, αρκετοί τα παρατάνε –το ίδιο το σχολείο στο μανιφέστο του παραδέχεται ότι «αν αποτύχουν, αποτυγχάνουν στοχεύοντας στην κορυφή-όσοι, όμως, επιτυγχάνουν, κατορθώνουν κάτι εξαιρετικό». Όπως επισημαίνουν τα περισσότερα ρεπορτάζ, το μοντέλο κρίνεται πετυχημένο εκ του αποτελέσματος, οι μικροί μαθητές γίνονται ικανοί μουσικοί, δοκιμασμένοι στην πράξη, και οι γονείς συνεχίζουν να γράφουν τα παιδιά τους – παρά τις ανορθόδοξες μεθόδους του ιδρυτή.

Η καλλιτεχνική εκπαίδευση δεν ήταν ποτέ άμοιρη αυταρχισμού. Όσοι έχουν προσπαθήσει να μάθουν κάποιο μουσικό όργανο έχουν τουλάχιστον από μία ιστορία να διηγηθούν για κάποιον σπαστικό αλλά αξιωματικόνευτο καθηγητή, που τους παίδευε για να τους μάθει σωστά αρπίσματα, δακτυλισμούς και αρμονίες. Το ανοίκειο –που ενόχλησε ακόμη και τους θεατές του ντοκιμαντέρ– είναι ότι όλο αυτό το καταπιεστικό και εξουσιαστικό μοντέλο φοράει το μανδύα του αντικομοφορμισμού και της ροκ αμφισβήτησης.

Ο ίδιος ο Paul Green είναι ένας παλιμπαί-

Ο Paul Green περιτριγυρισμένος από μαθητές του. Όλοι επίδοξοι ροκ σταρ, που παρακολουθούν ένα σκληρό αλλά επιτυχημένο πρόγραμμα διδασκαλίας. Πάντως, αυτό που πάνω απ' όλα διδάσκει το σχολείο του ροκ είναι το ίδιο το πνεύμα του εμπορίου, που καλά κρατεί στις ροκ μπίζνες.

Πληκτρολογίστε

.....①.....

www.schoolofrock.com

Η ιστοσελίδα της σχολής, με το μανιφέστο της, εικόνες και βίντεο από συναυλίες των παιδιών θαυμάτων - μεταξύ άλλων από το φετινό «KidstocK», που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Michael Lang, διοργανωτή του αυθεντικού Woodstock.

Δείτε

.....①.....

«School of Rock»,

σκηνοθεσία Richard Linklater, 2003

Μουσική κωμωδία με τον Jack Black, επηρεασμένη από το αυθεντικό School of Rock και από τον εκκεντρικό ιδρυτή του.

.....②.....

«Rock School», σκηνοθ. Don Argott, 2005

Ντοκιμαντέρ για το αυθεντικό σχολείο του ροκ, που ενέπνευσε την ταινία. Ξεχωρίζουν οι ατάκες του ιδιότροπου δασκάλου: «Αγαπάτε τον Dio, αγαπάτε τον Σατανά;»

δίζων μπουνταλάς, που θέλει να φτιάξει μικρά Ζαπάκια και μικρά πανκάκια, σαν κακομαθημένο παιδί που παίζει με τα στρατιωτάκια του – προβάλλοντας, με πολύ πετυχημένο τρόπο είναι η αλήθεια, τα δικά του απωθημένα.

Το ίδιο μπορεί να πει κανείς και για τους γονείς των παιδιών, όπως απαθανατίζονται στο ντοκιμαντέρ. Η εικόνα μιας στρουμπουλής μαμάς, με εμφανείς ροκ καταβολές, που ντύνει τα 7χρονα διδυμάκια της Οζάκια (από τον Ozzy Osbourne των Black Sabbath), με μπόλικο ρίμελ και μάσκα, για να μαιμούδίσουν το «Papaoid» σε ένα ροκ κλαμπ, είναι εξίσου ενοχλητική με τις μαμάδες που πάνε τα παιδιά τους στα ριάλιτι και στους διαγωνισμούς ομορφιάς, κι ας είναι το χέβι μέταλ φαινομενικά αντίθετο με το πανηγύρι της συμβατικότητας.

Η μεγάλη του ροκ σχολή διδάσκει στα παιδιά κιθάρα, μπάσο και ντραμς, τα μαθαίνει να αντιγράφουν τα σουσουμία και την εμφάνιση των ροκ σταρ, καθώς και ότι για να επιβιώσουν στη ζούγκλα (όχι μόνο της σόου μπιζ, αλλά και της εργασίας) πρέπει να είναι πειθήνια και εύπλαστα σαν ζωάκια τσίρκου, να παπαγαλίζουν και να αντιγράφουν όχι σκονάκια από τη διδακτέα ύλη, αλλά τα ακόντια των θεών τού ροκ και να παρεκκλίνουν από τον κανόνα όσο χρειάζεται για να τον επιβεβαιώσουν. ■